

NOVOŠTI HUBOČIJA

#1282

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 12. 7. 2024.
Cijena: 1.33€

Genocid viška

Lani je otkazana izložba 'Neki su bili susjedi' Muzeja Holokausta iz SAD-a i hrvatskih institucija. Hrvatska je strana, u koordinaciji Ministarstva kulture, odbacivala svaku mogućnost da se spominje genocid nad Srbima u NDH. Amerikanci nisu htjeli sudjelovati u revizionizmu u hrvatskoj režiji

str. 2-3.

VESNA PUSIĆ U Hrvatskoj ima koketiranja s rehabilitacijom ustaštva, str. 6-8. / Napad na Rodne studije: Red i rod, str. 14-16. / BRUNO ANKOVIĆ Svi smo u jednom trenutku bili krvnici, a u drugom žrtve, str. 34-35.

Zatajjeni susjedi

Lani u studenom u zadnji je tren otkazana izložba 'Neki su bili susjedi' u organizaciji Muzeja Holokausta iz Washingtona i hrvatskih institucija. Hrvatska je strana, u koordinaciji Ministarstva kulture, eksplicitno odbacivala svaku mogućnost da se genocid u NDH povezuje sa Srbima. Amerikanci na takvu izložbu nisu htjeli pristati

U STUDENOM prošle godine naprasno je, nakon višemjesečnog rada, u zadnji tren obustavljen plan da se u Zagrebu održi izložba u organizaciji Muzeja Holokausta iz Washingtona i institucija pod upravom Ministarstva kulture. Izložba o Holokaustu i ustaškim zločinima nije održana zbog toga što je na jedan od panoa hrvatska strana eksplicitno odbila uvrstiti tvrdnju da je Nezavisna Država Hrvatska vodila genocidnu politiku prema Srbima. Ova skandalozna informacija potvrđena je Novostima u razgovoru s više izvora upoznatih s navedenom pričom. Razočarani i navodno poprilično šokirani, Amerikanci nisu željeli postaviti takvu izložbu, smatrajući da bi time sudjelovali u revizionističkoj politizaciji u režiji hrvatske strane.

Rekonstruirajući cijelu priču, Novosti su nedvosmisleno utvrdile da je u kreiranju međunarodnog skandala od prvoga dana sudjelovala vlada premijera ANDREJA PLENKOVIĆA, preko ministarstva NINE OBULJEN KORŽINEK. Glavni izvođač je bila MATEA BRSTILO REŠETAR, ravnateljica Hrvatskog povijesnog muzeja i predsjednica Upravnog vijeća Javne ustanove Spomen područja (JUSP) Jasenovac.

Detalji o nerealiziranoj izložbi pokazuju da je upravo ovaj događaj bio nulta točka nove državne politike da se po svaku cijenu, pa čak i po rizik međunarodne bruke, srpsko stradanje u NDH odvoji od riječi 'genocid'. Izložba je trebala biti održana koncem studenog, u sklopu prošlogodišnjeg hrvatskog predsjedanja Međunarodnim savezom za sjećanje na Holokaust (IHRA), koji okuplja države i nevladine stručnjake s ciljem edukacije o Holokaustu. Memorijalni muzej Holokausta u Washingtonu, jedan od najvećih na svijetu, smatrao je to idealnom prilikom da u Hrvatskoj postavi svoju putujuću izložbu pod nazivom 'Neki su bili susjedi'. Uz većinu standardnih panoa, koji pokazuju povijest Holokausta, izložba je koncipirana tako

da se u zemljama poput Mađarske, Latvije, Litve, Poljske ili Hrvatske doda specifični, lokalni kontekst.

Planiranje je počelo u lipnju. Za izradu hrvatskog dodatka angažirani su stručnjaci iz Hrvatskog povijesnog muzeja i JUSP-a Jasenovac. U ime Ministarstva kulture i medija, a ono nadzire i spomenute institucije, od prvog do zadnjeg dana bila je uključena DUBRAVKA ĐURIĆ NEMEC, savjetnica ministrice Obuljen Koržinek. I Brstilo i Đurić Nemeć su dio domaće delegacije IHRA-e, prva kao promatračica, druga kao članica. Šefica

je SARA LUSTIG, Plenkovićeva savjetnica za Holokaust.

Naši izvori kažu da je početak bio obećavajući. U prvoj verziji, koju je sredinom rujna 2023. napisala hrvatska strana, opisani su donošenje rasnih zakona protiv Židova, rješavanje 'židovskog pitanja' i kratki presjek provedbe Holokausta u NDH. Uz uništenje Židova i Roma, navedeno je da je progon Srba bio svojstven samo NDH. Nakon sugestija američke strane, Hrvati su sredinom listopada, mjesec dana poslije, u novi prijedlog teksta dodali da je 'genocidna politi-

Premijer Andrej Plenković i ministrica Nina Obuljen Koržinek na komemoraciji u Jasenovcu (Foto: Tomislav Miletić/PIXSELL)

ka bila usmjerena prema Srbima'. Upravo je ovaj dodatak o genocidu doveo do potpunog obrata u ponašanju hrvatske strane. Na sastanku koji je održan nedugo poslije, Brstilo Rešetar je američkim partnerima najavila 'nezavisne' revizore, stručnjake koji će pregledati cijeli tekst izložbe kako bi pročistili eventualne historiografske omaške. Nije pritom rekla o kojim ekspertima je riječ,

IMPRESSUM

Godina xxv / Zagreb | petak, 12/07/2024

NOVOSTI
HOBOČIJA #1282

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac

GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE UREDNICE
Tihomir Ponoš
IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal Novosti), Petar Glodić, Lujko Parežanin (Kultura)
REDAKTORICE
Ana Grbac, Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Boris Dežulović, Viktor Ivančić, Sinan

Gudžević, Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko Bakotin (urednik Internacionale), Dragana Bošnjak, Milan Cimeša, Zoran Daskalović, Ivica Đikić, Tena Erceg, Dragan Grozdanić, Mirna Jasić Gašić, Nenad Jovanović, Vladimir Jurišić, Anja Kožul, Igor Lasić, Branimira Lazarin,

Bojan Munjin, Tamara Opačić, Ivana Perić, Boris Postnikov, Srećko Pulig, Hrvoje Šimičević i Nataša Škaričić
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić
FOTOGRAF
Sandro Lendler
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak, Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor Stanišević & Damir Bralić, Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Duplancić
ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb', Zagreb
TIRAŽA 6000

Novosti su financirane sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske i sredstvima Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

samo da će poslati njihove komentare na dotadašnji draft.

Krajem listopada, kad je materijal već trebao biti zgotovljen, oni su putem mail prepiske priložili svoje opservacije. Uz nekoliko validnih komentara i ispravaka izložbene dokumentacije, nasrnuli su na dotadašnji opis srpskog stradanja u NDH. 'Genocidne politike' prema Srbima ocijenili su spornim. Umjesto toga, jedan od njih predložio je da se pored Srba stave masovna ubojstva, državni teror i slični opisi, bez genocidnih viškov. Uz posebno znakovito i ključno obrazloženje, koje smo uspjeli dobiti u cijelosti: 'u pravnom smislu po definiciji ali i u historiografiji ne koristi se genocid iako postoji intencija određenih skupina.'

U stvarnosti, malo je ozbiljnih povjesničara koji osporavaju da su vlasti NDH provodile genocidne politike ili genocid nad Srbima. Novosti su nedavno objavile tekst o tome kako je sam autor pojma 'genocid', poljski pravnik RAPHAEL LEMKIN, ocijenio da je genocidna politika u NDH bila usmjerena ponajprije prema Židovima i Srbima. Među suvremene historičare koji istražuju ovu temu i nemaju problema s takvom ocjenom najčešće ne spadaju hrvatski nacionalisti s pripadajućom diplomom iz povijesti. Oni, kako vidimo, služe hrvatskoj vladi za recenzije međunarodnih izložbi i negiranje 'genocidnih politika' ili 'genocida' nad Srbima u NDH.

Na drugim mjestima, suvišnim i nepotrebnim ocijenili su informaciju da je progona Srba bio 'svojtven' NDH, uz obrazloženje da to nije potrebno naglasiti zato što su i druge kvislinške države imale društvene skupine koje su bile podvrgnute njihovom teroru. Kakve veze imaju druge države i njihovi terori s lokaliziranom izložbom koja je trebala biti održana u Hrvatskoj, povodom stradanja Židova i drugih naroda (!) isključivo u NDH, autor nije pojasnio. Ali je predložio da se, umjesto toga, pored Srba stavi tek da su oni bili žrtve progona u PAVELIĆEVOJ tvorevini. U duhu ove strategije, na trećem su mjestu anonimni eksperti odvojili Židove i Rome od Srba. Srpsko stanovništvo je stavljeno pored 'političkih neistomišljenika'.

U samo nekoliko izmjena nestao je onaj ciljani pogrom Srba, inherentan ustaškom režimu. Ako recenzenti smatraju da pored njih nije prikladno stavljati 'genocidne politike', bilo je posve očekivano da će ih na koncu maknuti od Roma i Židova, čije genocide priznaju.

Očigledno upoznati s lokalnom materijom i vjerojatno brifirani mišljenjima stručnjaka za NDH, američki organizatori izložbe navodno su izrazili, najblaže rečeno, zabrinutost ovakvim izmjenama, ističući da je u zadnji tren, ni mjesec dana do izložbe, uneseno niz novih informacija, od kojih neke sadrže historioграфске manjkavosti. Amerikanci su im ponovili da se izložba treba baviti Holokaustom i lokalnim državnim progonom drugih ciljanih grupa. Prema našim informacijama, nespornim su ocijenili uvrštavanje tvrdnje o genocidnim politikama prema Srbima. Uz isticanje popriličnog konsenzusa povjesničara na ovu temu, više puta su se pozvali na najrelevantniju adresu – JUSP Jasenovac, partnere u izložbi, instituciju koja od svojih početaka na službenim stranicama i izložbama priznaje ustaški genocid nad Srbima. U predloženi tekst vraćaju stoga većinu onoga što su hrvatski recenzenti proglasili izlišnim, pa čak i pogrešnim.

Rukovođeni savjetima najamnih historičara iz sjene, Hrvati potom odbijaju ostaviti 'genocidne politike' na uvodnom panou kad je riječ o Srbima. U naknadnom pregovaranju nisu pristali ni na izmijenjenu rečenicu prema kojoj su genocidne politike i drugi oblici diskriminacije bili usmjereni prema

Židovima, Romima i Srbima. Odbili su i alternativni opis tretmana Srba kao akt genocidnog masovnog ubojstva.

Nakon iscrpljujuće tvrdoglavosti hrvatskih suorganizatora, američka strana je navodno opet izrazila razočaranje njihovim ponašanjem, ponajprije zato što su u zadnji tren uveli informacije o prošlosti koje izazivaju političke kontroverze u vremenu sadašnjem, suprotne službenom stavu jednog od partnera, JUSP-a Jasenovac. Stoga su još jednom zatražili da se 'genocidne politike' stave pored Srba. Ključni komunikator s hrvatske strane, usput i šefica Upravnog vijeća tog istog JUSP-a Jasenovac koji priznaje 'sporni' genocid, Brstilo Rešetar je navodno podesila strategiju. Uporno odbijanje da se u izložbi povežu genocidne politike i Srbi objasnila je izostankom stručnih i pravnih istraživanja o toj temi (!). Shvaćajući da Amerikanci ipak neće popustiti, Brstilo Rešetar predlaže uvrštavanje 'genocidnih politika', ali sada bez spominjanja ijednog naroda u nastavku rečenice. U skladu s tim, umjesto 'genocidnih' iteracija koje su ponudili Amerikanci, desetak dana uoči izložbe naši pored Srba opet mijenjaju tekst i među 'masovne zločine'. 'Genocidne politike' su stavili u uvod, ali ne navodeći nakon toga nijedan narod koji je bio podvrgnut takvim praksama. Politika hrvatske vlade, garnirana presudnim doprinosom recenzentata nepoznatog identiteta, tako je pervertirana do kraja: radije će sve lišiti genocida u režiji ustaša, nego Srbima priznati njihov.

Nadajući se da će se njihovi lokalni partneri ipak predomisliti, svega nekoliko dana uoči izložbe iz američkog Muzeja Holokausta još su jednom pokušali ubaciti genocidne politike prema 'Židovima, Romima i Srbima', uz navođenje specifične stradalacke pozadine za svaki pojedini narod. Navodno su opet izrazili žaljenje što Hrvati očigledno politiziraju izložbu koja bi trebala biti edukativne naravi. Brstilo Rešetar se na to sakrila iza ekspertize angažiranih recenzentata, sugerirajući da je putem njih hrvatski dio organizacije zapravo cijelo vrijeme iznosio povijesne istine. Posredno, tako su optužili djelatnike Muzeja Holokausta da oni zapravo inzistiraju na lažima. U raspravu o izložbi koja se referira na događaje iz Drugog svjetskog rata Brstilo Rešetar tada je ubacila

U kreiranju međunarodnog skandala od prvoga dana sudjelovala je vlada premijera Plenkovića, preko ministarstva Nine Obuljen Koržinek. Glavni izvođač je bila Matea Brstilo Rešetar, ravnateljica Hrvatskog povijesnog muzeja i predsjednica Upravnog vijeća JUSP-a Jasenovac

Matea Brstilo Rešetar u društvu zatočenika Auschwitza Olega Mandića na otvaranju izložbe 'Ako tebe zaboravim: Holokaust u Hrvatskoj 1941. – 1945. / zadnje odredište Auschwitz' (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

ni pojedinih općina, 1930. godine bilo čina i njihovih obitelji. Prema popisu koji je pak živjelo 32.372 pripadnika židovske zajednice u Hrvatskoj. Židovi iz cijele Hrvatske i djelovanje općinskih rabinata, teškima društvenog, ekonomskog, kulturnog i političkog života. Članovi pripadali su svim socijalnim i vjerskim zajednicama, uključujući i vlasnika raznovrsnih obrtnih radnji, obrta, učitelja i kulturnih djelatnika do sporno obilježili sredine u kojima su židovi živjeli.

ona Židova u vrijeme Drugoga svjetskog rata, 1941. – 1945. godine, kada je židovskih općina prestalo je postojati.

nuklearnu opciju – teroristički napad Hamaasa na Izrael od 7. oktobra. Prema informacijama do kojih smo došli, Brstilo Rešetar im je poručila da je u svjetlu rečenog napada i rasta antisemitizma u Evropi, s hrvatskog predsjedanja IHRA-om najvažnije zajednički osuditi ove događaje, umjesto kreiranja kontroverzi koje nikome ne trebaju. Kao da je itko, mimo hrvatske strane i njene proustaške politike, proizvodio ikakve kontroverze u ovoj priči. Usput je predložila da se zbog izostanka konsenzusa oko sadržaja (hrvatskog negiranja genocida nad Srbima, op. a.), izložba 'odgodi' za neki drugi put.

Plan je bio očigledan: ako neće biti po našem, onda ćemo radije minirati cijeli projekt.

Tako je, u tišini, sve do ovoga teksta, Hrvatska na međunarodnom planu izazvala nezapamćeni revizionistički skandal. Projekt je možda propao, što ne znači da domaćini iz svega nisu izvukli solidne lekcije. Negacionističku argumentaciju koju su izbrusili u pripremi izložbe, a po svemu sudeći i one iste anonimne stručnjake, hrvatska je vlada, predvođena Ministarstvom kulture, iskoristila da izvrši koordinirani udar na Jasenovac, simbol ustaškog genocida nad Srbima. Očigledno nisu zaboravili da su se američki partneri pozivali na JUSP Jasenovac i njihovo priznavanje genocida nad Srbima. Neslužbeno smo doznali da je još tijekom pripreme izložbe na svako američko citiranje jasenovačke institucije hrvatska strana odmahivala rukom, tvrdeći da na njihovim stranicama ima dosta grešaka.

U studenom 2023., kad je već bilo jasno da izložba s američkim Muzejom Holokausta neće biti održana, iz Ministarstva kulture su od JUSP-a Jasenovac, prema pisanju tjednika Nacional, zatražili da im na reviziju pošalju tekst novih informativnih panoa, koji su po sugestijama IHRA-e trebali biti postavljani na području bivšeg logora. Premda su u prvoj verziji teksta stručnjaci iz ove institucije jasno povezali genocid i Srbe, baš kao i u vezi izložbe, Ministarstvo kulture je genocid odstranilo. U skladu sa završnom fazom neuspješnih pregovora s Amerikancima, uz spominjanje Roma i Židova maknuti su pojmovi 'genocid', odnosno 'Holokaust'. I konstatirali su kako su za reviziju prve verzije teksta i ovdje angažirali recenzente, ne spominjući njihova imena. Uzaludno su

njihove identitete pokušali utvrditi mediji, nevladine organizacije, ali i Savjet JUSP-a Jasenovac, u kojem sjede i predstavnici naroda žrtava genocidnih politika NDH.

Nekoliko mjeseci nakon 'revizije' izložbenih panoa u Jasenovcu, u svibnju 2024., na portalu CroFacta povjesničar VLADIMIR GEIGER analizirao je tekst koji je 2007. objavljen na stranicama JUSP-a Jasenovac. Neutemeljenom je ocijenio tvrdnju da je na sastanku nacista i ustaša u lipnju 1941. dogovoreno rješavanje 'srpskog pitanja', naime genocidna politika. Ubrzo nakon objave teksta, Brstilo Rešetar je kao šefica uprave JUSP-a Jasenovac poslala pismo ravnatelju IVI PEJAKOVIĆU, tražeći od njega žurno uklanjanje ovih, ali i drugih 'historiografskih netočnosti' na mrežnim stranicama. O kojim netočnostima je bila riječ, moguće je samo spekulirati. Ali, ako je preko Geigerovog teksta odstranjena genocidna namjera, onda je i svaki spomen genocida na drugim mjestima u ovoj instituciji postao suvišan. Suprotno stvarnosti koja se odvijala od 1941. do 1945. godine. Pejaković je odmah podnio ostavku, koju je kasnije obrazložio višemjesečnim neslaganjem s poslodavcima i njihovim nastojanjem da institucionalno osporavaju genocid nad Srbima u NDH.

U cijelu priču, sada lično, uplela se i ministrica Obuljen Koržinek, najavivši 'reviziju' cijele službene stranice JUSP-a Jasenovac. Ne treba sumnjati da će revizori opet biti neimenovani 'stručnjaci' koji zadnjih godinu dana kroje zastrašujući državni odnos prema Drugom svjetskom ratu. O tome što će točno tražiti i micati, najbolje govori ministričina izjava koju je dala tim povodom. Poručila je da u Jasenovcu ubuduće treba prenositi znanja o Holokaustu nad Židovima, genocidu nad Romima i – 'masovnim zločinima' nad Srbima. Baš onako kako su isplanirali radeći na propaloj izložbi.

Za potrebe ovog teksta Novosti su tražile očitovanje Ministarstva kulture, Brstilo Rešetar i Sare Lustig, voditeljice hrvatske delegacije IHRA-e. Pitali smo ih tko je i zašto donio odluku da se genocidne politike ne uvrste pored Srba i tražili imena javno nepoznatih recenzentata izložbe. Upit smo poslali i Muzeju Holokausta u Washingtonu. Do zaključenja teksta nitko nije odgovorio na pitanja. ■

Vježbanje nesuživota

Suprotno tvrdnjama da nema problema sa Srbima dokle god poštuju hrvatske zakone, Penava je godinama, uz asistenciju Ustavnog suda, Srbima u Vukovaru branio prava zajamčena Ustavnim zakonom, a 2019. huškao je i na djecu srpske nacionalnosti

PREDSJEDNIK Domovinskog pokreta (DP) i gradonačelnik Vukovara IVAN PENAVA je netom nakon izbora za Hrvatski sabor na kojima je njegova stranka osvojila 14 mandata nastojao javnost uvjeriti da nema ništa protiv Srba ni srpske nacionalne manjine, već isključivo protiv Samostalne demokratske srpske stranke (SDSS). Njegov najvažniji uvjet za pregovore s HDZ-om u sastavljanju nove vlade bio je da SDSS nipošto ne može biti dio vlasti, odnosno parlamentarne većine. 'Razgovarati o tome da DP-u smetaju nacionalne manjine je gruba uvreda jer DP protiv nacionalnih manjina nema ništa', kazao je Penava na konferenciji za novinare, pohvalivši se da su dvojica vukovarskih vijećnika, članovi DP-a, pravoslavni Srbi. Usput je istaknuo da su također vukovarskog Srbina PREDRAGA MIŠIĆA stavili na svoju izbornu listu. 'Da mrzimo Srbe, bismo li ih stavili na liste?' sugerirao je odgovor Penava.

U tom obraćanju novinarima pokazao je i fotografiju na kojoj je ispred spomenika NIKOLI TESLI, 'jednom Srbinu', kako ga je nazvao, pa zaključio 'toliko o temi o toj mržnji'. Možda bi netko dotad naivan i povjеровao u velikodušnost njegovog izričaja i inkluzivnost kojom se resi, da se u isti čas nije razotkrio zapitavši se, ali – kakvi i koji Srbi? 'Srpska nacionalna manjina dok poštuje hrvatske zakone nemamo problem', promijenio je ploču čelnik DP-a i prisnažio: 'Srpska nacionalna manjina, kao i svi drugi, dokle god poštuju hrvatsku državu i zakone, dokle god nemaju problem doći 5. kolovoza i s nama barem poštivati Oluju, ako ne slaviti, s njima nemam problem.'

Penava implicira da nema problema da drugi ne poštuju državu i zakone, ali kad je o Srbima riječ, tu nema oprosta. To da nema ništa protiv Srba ni srpske manjine prijesna je laž, jer se preko leđa jedne njemu nepoželjne stranke obračunava sa svim pripadnicima srpske nacionalne manjine u Vukovaru. Naime, više od deset godina, koliko je gradonačelnik, Penava odriče vukovarskim Srbima, kojih je do popisa stanovništva 2021. u tom gradu bilo više od trećine, Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina zajamčena kolektivna prava poput onoga na ravnopravnu službenu upotrebu srpskog jezika i ćirilicnog pisma.

Gradsko vijeće Grada Vukovara je od 2016. do 2022. godine, kad je broj Srba prema popisu stanovništva bio nešto manji od jedne trećine, razmatralo i donosilo Zaključak o dostignutom stupnju razumijevanja, solidarnosti, snošljivosti i dijaloga među građanima Grada Vukovara pripadnicima hrvatskog naroda i pripadnicima srpske nacionalne manjine. Zaključak je, kao najodgovornija osoba, pot-

Ivan Penava sa Statutom grada na ćirilici netom prije nego što će ga baciti na pod (Foto: Ni/Screenshot)

pisivao gradonačelnik Penava, a spomenute 2016. u njemu je pisalo da je dostignuti stupanj razumijevanja, solidarnosti, snošljivosti i dijaloga među građanima Grada Vukovara pripadnicima hrvatskog naroda i pripadnicima srpske nacionalne manjine na razini koja omogućava suradnju i suživot, ali da nema potrebe proširivanja opsega osiguranih individualnih prava pripadnika srpske nacionalne manjine koji žive u Vukovaru i dopune Statutarne odluke kojom se pripadnicima srpske nacionalne manjine na području tog grada priznaju nova prava, poput prava na službenu upotrebu srpskog jezika i postavljanje dvojezičnih ploča na javnim institucijama, što je neuspješno pokušano 2013. godine. 'Proširivanje opsega prava i obveza u mjeri koja nadilazi trenutne kapacitete dovelo bi do neželjenih posljedica po suživot u Gradu Vukovaru', piše u navedenom zaključku. U nastavku obrazloženja Penava je naveo da je utvrđeno da se nije pokazao pravni interes građana pa tako nema ni potrebe za uvođenjem novih prava.

Takvom derogiranju ustavnih prava jedne nacionalne manjine prethodile su izmjene Statuta Grada Vukovara u dva navrata, 2013. i 2015., pri čemu je Penavi sekundirao i Ustavni sud koji je 2014. godine Gradskom vijeću Vukovara, nakon incidenta s dvojezičnim pločama, naložio da u roku od godinu dana u svom Statutu propiše jezična prava nacionalnih manjina u suženom umjesto u punom zakonskom opsegu, uvaživši 'potrebe većinskog hrvatskog naroda koje izviru iz još uvijek živih posljedica velikosrpske

varu ne slave Oluju i ako ne poštuju hrvatske zakone, ma koji to bili, bit će kažnjeni njihovim sunarodnjaci, obični građani kojima će biti uskraćena šira kolektivna prava. Stvara se i atmosfera dodatnog nepovjerenja, zamalo straha. Nigdje nije navedeno koji bi to konkretni kriteriji bili za dostizanje zadovoljavajućeg stupnja razumijevanja i snošljivosti među građanima obiju nacionalnosti. Ni u svim sljedećim godišnjim zaključcima to nigdje nije pravno ili nekako drugačije argumentirano.

Zaključcima koje je svake godine potpisivao Ivan Penava usprotivilo bi se tek vukovarsko Vijeće srpske nacionalne manjine (VSNM). Usporedbe radi, vijeća mađarske i ukrajinske nacionalne manjine jednoglasno su prihvaćala zaključke Gradskog vijeća i gradonačelnika. U mišljenju iz 2021., koje je u ime VSNM-a potpisao DEJAN DRAKULIĆ, ističu da je duži niz godina prijedlog Zaključka isti te da se uporno i konstantno navodi da iako stupanj razumijevanja i snošljivosti omogućava suradnju i suživot, nisu stvoreni preduvjeti za povećanje obima individualnih ni propisivanja kolektivnih prava srpske manjine. 'Zdravorazumski gledano, čovjek se može zapitati kakav bi zaključak bio da je eventualno došlo do pogoršanja odnosa i povećanja nepovjerenja među pripadnicima dva naroda (...) Činjenica da je ista politička struktura godinama na vlasti i da je iz godine u godinu stanje nepromijenjeno (...) govori da se gradonačelnik u proteklom periodu nije nimalo potrudio da se odnosi između dva naroda poprave kao i to da za tako nešto nema nimalo dobre volje, želje i sluha', piše u spomenutom mišljenju VSNM-a. No od 2022. Penava i njegovi jataci mogu odahnuti – Srbi i službeno čine manje od jedne trećine stanovnika u gradu i stoga, kako je navedeno u Zaključku iz te godine, 'ne ostvaruju pravo na službenu upotrebu srpskog jezika i ćirilicnog pisma na području grada po sili zakona'.

Predsjednik DP-a ne govori istinu kad uvjerava javnost da mu ne smetaju nacionalne manjine, s naglaskom na srpsku. Treba se prisjetiti i njegovog huškanje na djecu srpske nacionalnosti u siječnju 2019., kad je na internetskim stranicama grada objavio snimku učenika srpske nacionalnosti kako sjede tijekom izvođenja hrvatske himne na nogometnoj utakmici. Povodom toga upozorio je da je Vukovar 'epicentar puzajuće velikosrpske agresije'. Također je javno izrazio sumnju u rezultate popisa stanovništva 2011. u Vukovaru, nazvavši ga pogrešnim i neobjektivnim, kazavši u rujnu 2021. na sjednici Gradskog vijeća da 'zato u posljednjih deset godina imamo u gradu tenzije koje su ničim izazvane'. Ako je pitati Penavu, nema sumnje tko isključivo izaziva tenzije. ■

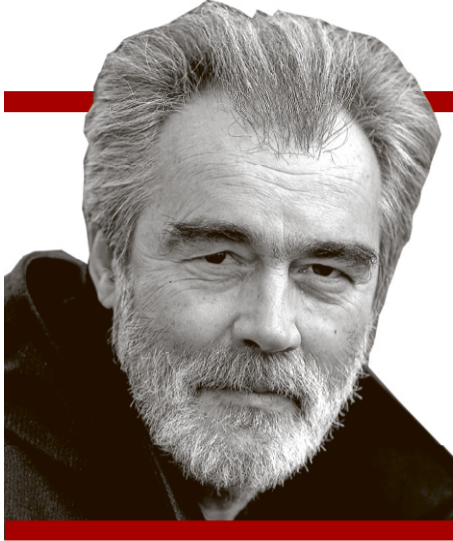
agresije'. Time je opseg prava Srba u Vukovaru ograničen na najosnovnija individualna prava, na služenje vlastitim jezikom i pismom u postupcima pred državnim tijelima te u dobivanju javnih isprava. U statutarnoj odluci iz 2015., koja je stupila na snagu početkom sljedeće godine, navedeno je da se kolektivna prava srpske nacionalne manjine na području Grada Vukovara osiguravaju kad se steknu uvjeti sukladno članku 61. stavku 3. Statuta Grada Vukovara, koji propisuje da svake godine u listopadu Gradsko vijeće razmatra dostignuti stupanj razumijevanja, solidarnosti, snošljivosti i dijaloga između većinskog hrvatskog i manjinskog srpskog naroda u gradu. I tako ukруг.

Preko oduzimanja prava na pismo (ćirilicu), Penava implicira, teško se oteti tom dojmu, političku krivicu srpske manjine za ratne devedesete u Vukovaru. To se može iščitati iz obrazloženja odluke iz 2020. godine, gdje se u pisanoj izjavi navodi da nisu učinjeni potrebni preduvjeti za širenje posebnih prava Srba jer politički predstavnici srpske nacionalne manjine koji sudjeluju u Gradskom vijeću i Vijeću srpske nacionalne manjine u Vukovaru 'ne pokazuju poštovanje prema žrtvi i vrijednostima Domovinskog rata'.

Uzimajući u obzir ono što je Penava izrekao u travnju nakon izbora, sve upućuje na zaključak da ako predstavnici Srba u Vuko-

UVREDE
& PODMETANJA

U ime beba

PIŠE Viktor Ivančić

Smisao teksta na portalu 'Privrednika' nije u tome da podsjeti na tragičnu ratnu sudbinu banjalučke novorođenčadi, nego da, podsjećajući na tragičnu sudbinu novorođenčadi, veliča vojsku Republike Srpske i oda počast njenom komandiru, optuženom za ratne zločine

NA portalu Srpskog privrednog društva 'Privrednik' – *p-portalu* – mogu se pronaći različite varijante nacionalističkih bunčanja, a asortiman je proširen nedavnim tekstom ŽARKA MARKOVIĆA o 12 beba koje su u banjalučkoj bolnici umrle tokom svibnja i lipnja 1992., jer zbog međunarodnih sankcija nije bilo moguće dostaviti kisik koji ih je održavao na životu. Štivo je prigodno, jer vlasti Republike Srpske, kako naglašava sam autor, svake godine obilježavaju te tragične događaje, 'uz jedinstvenu poruku da međunarodni moćnici nisu dozvolili bebama da žive'.

Marković je stalni dopisnik *p-portala* iz Banje Luke, a ujedno i zamjenik glavnog i odgovornog urednika tamošnjega Glasa Srpske, lista koji se profilirao kao usrdna medijska posluga MILORADA DODIKA. Takva kvalifikacija i usvojeni dril valjda su i razlog što smisao njegova teksta u 'Privredniku' glasilu nije u tome da podsjeti na tragičnu sudbinu novorođenčadi, nego da, podsjećajući na tragičnu sudbinu novorođenčadi, veliča vojsku Republike Srpske i oda počast njenome ratnom komandnom kadru. Mrtve bebe su srce drapateljni izgovor za krupniju i krvaviju državotvornu naraciju.

Članak zato i počinje citatom naredbe generala MOMIRA TALIĆA, u to doba komandira Prvog krajiškog korpusa vojske RS-a: 'Hoću koridor do Vidovdana, pa makar bio i kozja staza, neću da mi djeca umiru.' Taj iskaz se godinama brižno njeguje i kleše u lokalnim srpskim legendama – otprilike onako kako se, u širim okvirima, nekoć u kolektivnoj memoriji pohranjivao čuveni TITOV nalog da 'Prozor noćas mora pasti' – jer je u mitološkom pogledu izrazito zahvalan: naglašava humanitarni poticaj za klanje koje će kasnije biti sistematski poricano.

Marković potom niže adorantski intonirane rečenice u slavu rečenoga generala Talića, koji je probijanjem koridora, u veličanstvenoj ratnoj operaciji, povezoao 'dva presječena dijela Republike Srpske'. 'Simbolično', piše, 'vijest o probuju koridora objelodanjena je na Vidovdan, 28. juna, pa je u taj datum utkan još jedan događaj od ključne važnosti za srpsku nacionalnu istoriju.' Priča se, dodaje, da se taj ratni prodor 'izučava i na čuvenom Vest pointu', što po svemu sudeći nema veze s istinom, ali čak i u tom slučaju, inzistira autor, činjenica da je takvo što izmišljeno 'govori o profesionalnosti ove vojne akcije za koju nije utvrđen nijedan zločin, niti se akcijom u bilo kojem smislu bavila neka od pravosudnih institucija'.

Osim što je naročito glup, taj je fragment i naročito instruktivan. Naime, najzanimljivije u članku Žarka Markovića je ono što u njemu nije objavljeno. A nije objavljeno da je protiv generala Momira Talića podignuta optužnica za teške ratne zločine, da je on 1999. u Austriji uhapšen i pospremljen u zatvor u Hagu, i da ga je samo prerana smrt (u svibnju 2003.) spasila od zaslužnih 30-ak godina robije. Tako i argument koji dokazuje 'profesionalnost' vojne akcije – da se njome nije 'u bilo kojem smislu bavila neka od pravosudnih institucija' – ostaje logički podnošljiv jedino uz drsku utaju činjenice da su se komandrom te akcije neke od pravosudnih institucija ipak itekako bavile.

No radi se o Haškom sudu koji po procjeni novinara Markovića vjerojatno spada u onaj profil 'međunarodnih moćnika' koji 'nisu do-

Samo ga je prerana smrt spasila od zaslužene robije – general Momir Talić (Foto: Wikipedija)

zvolili bebama da žive', pa ga ne treba uzimati u obzir. U tekstu na *p-portalu* ne piše da je nakon trijumfalnog probijanja koridora ubijeno nekoliko stotina bošnjačkih i hrvatskih civila, ne stoji da je time započeto sveobuhvatno etničko čišćenje 'nesrpskog stanovništva' iz osvojenih područja, ne navodi se da su vojnici pod komandom generala Talića upravljali zloglasnim logorima u okolini Prijedora i drugdje... ne spominje se, dakako, ni to da je proslavljeni spasitelj banjalučke nejači, prije nego što je tu nejač trebalo spašavati, kao načelnik Petog korpusa tadašnje JNA s naoružanom bratijom haračio po Slavoniji, štiteći ugroženo srpstvo.

Tako funkcionira delirična 'kultura sjećanja': novinar koristi sudbinu 12 umrlih beba za apologiju neosuđenoga ratnog zločinca. U tome nipošto nije originalan, niti se izdvaja iz sredine o čijoj informiranosti brine. Ovoga proljeća general Momir Talić posthumno je proglašen počasnim građaninom Banje Luke, prethodno je bio okičen najvišim državnim i crkvenim odlikovanjima, Dodikova politička bagaža redovno polaže vijence i obnavlja zakletve pred njegovom bustom, prikladno podignutom ispred pravoslavne crkve u rodnome mjestu...

Propagandna mašinerija ulaže maksimalne napore da kroz postmortalnu obradu lika i djela generala Talića izgradi figuru utemeljitelja vojne komponente (pseudo)državnosti Republike Srpske. Tome, pored ostaloga, služi i politička eksploatacija 12 malih mrtvih tijela iz banjalučke bolnice, jer svetac pod šapkom, osim tvrde odlučnosti da zgromi prokletog neprijatelja, mora imati meko srce, očinski refleks i odgovornost prema biološkom opstanku nacije. Preminule bebe investirane su u epsku heroiku srpske paradržave u BiH.

Stoga je i oprema teksta na *p-portalu*, uz naslov 'Bez sućuti za bebe' ispod kojeg se pruža fotografija spomenika stradaloj djeci u centru Banje Luke, na svoj način odgovarajuća, mada zasigurno nehlotična. Zbilja, vrlo malo stvarne sućuti tu ima, bez obzira na spomeničku plastiku. Važnije od pijeteta je crpljenje emotivnog resursa koji će nacionalnu ogorčenost održavati na dostatnoj razini, slanje 'jedinstvene poruke da međunarodni moćnici nisu dozvolili bebama da žive', a to isto danas čine samoj Republici Srpskoj, državi u povojima.

Kad smo kod memorijalnih formi huškaranja, bilo bi ipak intrigantnije uz to ili neko slično štivo objaviti fotografiju spomenika ispred nekadašnjeg logora u Trnopolju kod Prijedora – s prijeteći raširenim kamenim orlovskim krilima – spomenika podignutog u čast onih koji su u tom logoru silovali, mu-

čili i ubijali civile nepoželjne nacionalnosti, a formacijski su bili pod komandom generala Momira Talića. Slična mramorna psovka, uzgređ budi rečeno, nalazi se i pred ulazom u Vojnu luku Lora u Splitu.

Poricanje svojih zločina i naricanje nad svojim žrtvama najčešće se sreću u istome mentalnom manevru. Novinar Žarko Marković, kao potvrđeni patriot, to dobro zna i strogo pazi da njeguje etnički pristup etičkoj problematiki. Prije nekoliko tjedana je u glasilu 'Privrednika' konstatirao da se obilježavanje 'Dana bijelih traka' u Prijedoru temelji na podvali ('Rezolucija bez smisla', 20. svibnja), jer da za naredbu Kriznog štaba Prijedora iz svibnja 1992., kojom je nesrpskom stanovništvu naredeno isticanje bijelog platna na domovima, dok su Bošnjaci i Hrvati na javnim mjestima morali nositi bijele trake oko rukava, 'ne postoje nikakvi dokazi'. 'Ali i pored svega u tom gradu održan je performans koji je označio početak novog haosa', piše.

Ta šugava laž, razumije se, nije jedina, prije se radi o normativu unutar jednolična opusa. Nešto ranije, recimo, novinar Marković je u svojoj kolumni u Glasu Srpske film JASMILE ŽBANIĆ 'Quo vadis, Aida?', koji tematizira genocid u Srebrenici, ocijenio kao 'pokušaj podmukle i smišljene dehumanizacije Srba kao naroda'. Štoviše: 'Na takvu rabotu nemamo pravo da ostanemo ravnodušni.' Kako bi se to odsustvo ravnodušnosti trebalo manifestirati, nije precizirao, no film o genocidu u Srebrenici u Republici Srpskoj nije prikazan, što bi moglo značiti da agilni autor predlaže cenzuru koju je vlast već provela.

U najkraćem – njihove žrtve su izmišljene, a naše su stvarne; njihovi zločini su strašni, a o našima znamo to da moraju ostati zauvijek nepoznati. Budući da isključuje moralna prenemaganja i minimalan respekt prema istini, ta matrica značajno olakšava stvari, pa naposljetku postaje potpuno svejedno hoće li se državotvorni osjećaji dohranjivati s 12 mrtvih beba ili s 12 uginulih ameba.

Dok čovjek čita novinarska dostignuća Žarka Markovića i ona slična njegovima, odluka Agencije za elektroničke medije da *p-portalu* odobri licencu i sredstva za tzv. *fact-checking* djeluje kao dobro ugođena parodija. Možda bi u sklopu obuke budućih zaštitnika istine nekakav koristan kurs mogao održati i stalni dopisnik iz Banje Luke. Tema: kako utvrđivati razliku između činjenica i fikcije po kriteriju srpskog nacionalnog interesa? ■

VESNA PUSIĆ U Hrvatskoj ima koketiranja s rehabilitacijom ustaštva

Ne mislim da je komemoracija u Jasenovcu nevažna ili da pada u sjenu. Dapače, mislim da je to vrlo važan element suočavanja s tamnim stranama vlastite prošlosti. Ono što treba pojačati i na čemu treba inzistirati u javnosti je da se iz te komemoracije ne smije i ne može izuzeti genocid nad Srbima koji je provodio ustaški režim

CRNOGORSKA rezolucija o genocidu u logorima Jasenovac, Dachau i Mauthausen izazvala je burne reakcije. Prije dvije godine nacionalističke strasti podigao je pokrenuti sudski proces za ubijene srpske civile na Petrovačkoj cesti, pa je vrijeme pokazalo da je to bilo uglavnom za jeftine, dnevnopolitičke svrhe. S bivšom ministricom vanjskih i europskih poslova VESNOM PUSIĆ razgovarali smo o novoj regionalnoj klimi začinjenoj rezolucijama, optužnicama i oživljavanjem nacionalističke retorike na sve strane.

Kako ocjenjujete nove regionalne okolnosti u kojima nema mirnih tonova, poruka priznanja vlastite krivnje, ali ni prava za nevine žrtve one druge nacionalnosti?

Ni na koji način se ne može stavljati u isti koš Rezolucija UN-a o genocidu u Srebrenici i ovo što je crnogorski parlament izglastao o logorima smrti iz Drugog svjetskog rata. Osim što je Rezolucija o genocidu u Srebrenici rezolucija najveće i najvažnije

multilateralne organizacije na svijetu – Ujedinjenih nacija, ona je jednom zauvijek, s najvišeg mjesta, okončala pokušaje negiranja tog genocida, odnosno i formalno potvrdila da su takvi pokušaji irelevantni i utemeljeni na laži. Ta rezolucija nije dio nikakve nacionalističke retorike ni u regiji ni globalno, već zakašnjelo, ali važno prepoznavanje i priznavanje činjenica iz nedavne prošlosti koje zagovornici i branitelji politike koja je dovela do tog genocida pokušavaju negirati. Ona je i odavanje poštovanja žrtvama tog genocida.

Rezolucija koju je izglasao crnogorski parlament o genocidu u logoru Jasenovac za vrijeme kvislinškog ustaškog režima NDH – gdje su naknadno dodani i nacistički logori Dachau i Mauthausen, valjda da bude manje očito o čemu se radi – sama po sebi ne bi bila nikakav problem da je donesena u dobroj vjeri. Hrvatska ne negira genocidni karakter tog logora i hrvatsko državno vodstvo svake godine odaje počast žrtvama jasenovačkih logora od prije 80 godina, iz vremena NDH. No ni ta rezolucija crnogorskog parlamenta *de facto* nije oživljavanje nacionalističke retorike. Ona

je jedan sramotan, ulizički i kukavički čin crnogorske parlamentarne većine kojim se pokušavaju dodvoriti srpskom političkom vodstvu i ALEKSANDRU VUČIĆU, kako bi donekle neutralizirali činjenicu da nisu uspjeli spriječiti Crnu Goru da u UN-u glasa za Rezoluciju o genocidu u Srebrenici.

Populistički nacionalizam jeste danas prisutniji u regiji nego što je bio prije deset godina, ali to vrijedi i za cijelu Europu, pa i za svijet općenito. Razlike su samo u tome je li on manjinski prisutan u vlasti i opoziciji, ili čini vlast samu. Što se Zapadnog Balkana tiče, za sada je on dominantno na vlasti samo u Srbiji i u manjem entitetu Bosne i Hercegovine.

Simptomi smrti demokracije

Međutim, politika premijera Andreja Plenkovića, što je bilo vidljivo tijekom hrvatskog predsjedanja IHRA-om, kao i zadnjih mjeseci, izbjegava spominjanje genocida u kontekstu stradanja Srba u

NDH. Mnogi će hrvatski intelektualci reći da Hrvatska nema problem s odnosom prema genocidu nad Srbima u Drugom svjetskom ratu, ali na službenim pločama u Jasenovcu to ne piše, dok samo nekoliko kilometara dalje od Jasenovca stoji tabla 'Za dom spremni'. Kako smo došli do takvog službenog stava negiranja?

Spomen područje Jasenovac je mjesto obilježavanja i odavanja počasti žrtvama Holokausta u Hrvatskoj, žrtvama genocida nad Srbima i Romima, kao i ubijenim anti-fašistima i protivnicima ustaškog režima u NDH. Uz državni vrh, svake godine su prisutni predstavnici antifašističkih organizacija u Hrvatskoj te lideri židovske, srpske i romske zajednice. Organizacija komemoracije se mijenjala zbog dnevnopolitičkih razloga suvremene hrvatske politike, a ne zbog negiranja značaja same komemoracije. Tekst na službenim pločama u Spomen području Jasenovac je iz politikantskih razloga u zadnje vrijeme mijenjan, no čini se da će se ta sramotna promjena ispraviti i vratiti originalni tekst. Što se tiče ustaškog pozdrava 'Za dom spremni' na ploči u Novskoj, to je u okviru pečata na ploči kojom se komemoriraju pripadnici HOS-a stradali u Domovinskom ratu. Dakle, to nije ploča koja komemorira ustaše, ali smatram nedopustivim da je u registraciji udruge HOS prihvaćen ustaški pozdrav. Sve to pokazuje da borba protiv suvremenih apologeta raznih varijanti fašizma i pokušaja oživljavanja sličnih ideologija nikad ne prestaje. Kao i borba za ljudska prava, ona zahtijeva stalni angažman i prokazivanje suvremenih rasista, ksenofoba, mizoginih ideologija i negatora zločina. Čak ni postojanje Spomen područja Jasenovac gdje se redovno komemoriraju žrtve fašizma, ni spominjanje antifašizma kao jednog od temelja hrvatske državnosti u Ustavu nisu dovoljna garancija sami po sebi. Kad nema ni takvih osnovnih elemenata i ako vlast aktivno zastupa genocidne stavove, to su najjasniji simptomi smrti slobode i demokracije.

No kad se spominje genocid nad Srbima u NDH, u javnom prostoru, u dnevnoj politici kao reakcija se javlja sve jači revizionizam, negiranje tog genocida. Tako da i taj posjet, jednom godišnje, službenih vlasti i sama komemoracija u Jasenovcu padaju u sjenu.

Ne mislim da je komemoracija u Jasenovcu nevažna ili zanemariva ili da pada u bilo kakvu sjenu. Dapače, mislim da je to vrlo važan element suočavanja s tamnim stranama vlastite prošlosti, što je neophodno svakom društvu. Ono što treba pojačati i na čemu treba inzistirati u javnosti je da se iz te komemoracije ne smije i ne može izuzeti genocid nad Srbima koji je u Drugom svjetskom ratu provodio ustaški režim. To nije pitanje osvete, već pitanje suočavanja s istinom tog vremena i tog režima, istinom nužnom za zdravo društvo. Ako i kad vlast iz bilo kojih politički kratkovidnih i kontra-produktivnih razloga to pokušava zataškati, treba pojačati pritisak civilnog društva i javne rasprave na tu temu. Povijesni revizionizam uvijek je štetan za sadašnjost.

Svi krivnju vide samo na drugoj strani: u Hrvatskoj nema jasne osude ustaškog režima, nema ni priznavanja nevinih srpskih žrtava, ni suđenja za ratne zločine, u Srbiji se uzdiže četnički pokret, veličaju osuđeni ratni zločinci iz zadnjeg rata... Vi ste devedesetih godina sudjelovali u organiziranju susreta intelektualaca iz Hrvatske i Srbije s kojih su se slale poruke mira. Zašto nitko nema snage i volje

počistiti sopstveno dvorište i suočiti se s vlastitom prošlošću?

Istina je, u Hrvatskoj ima koketiranja s rehabilitacijom ustaštva. Ne od ključnih ljudi vlasti, ali takvi glasovi se mogu čuti u političkom prostoru. To je za svaku osudu i najbolji lijek protiv toga je kvalitetno obrazovanje i otvorena javna rasprava kompetentnih sudionika. Otvorena javna rasprava svakako postoji, ali na kvalitetno građansko obrazovanje uglavnom još čekamo. Srbi, hrvatski državljani, nevino stradali u Domovinskom ratu, tema su o kojoj treba mnogo više govoriti i stvoriti javnu svijest da je to potpuno ista situacija kao i Hrvati, hrvatski državljani, nevino stradali u Domovinskom ratu. Štoviše, još je dramatičnija situacija jer su Srbi najčešće stradali od svoje države – Hrvatske. Premijer PLENKOVIĆ je prije koju godinu govorio i o nevinim srpskim žrtvama na obilježavanju vojne akcije ‘Oluja’, ali tu svakako treba više učiniti. Imam osjećaj da postoji neka vrsta kolektivne ucijenjenosti ekstremnom desnicom koja sprečava normalan, otvoren razgovor o tim temama. Generalno gledano, Hrvatska se odmakla od tih tema.

One postoje, ali to nisu središnje teme hrvatske politike.

Današnja situacija u Srbiji je u tom pogledu potpuno drugačija. Da ne ulazim u kompliciranu analizu, Srbija se u zadnjem desetljeću, a naročito u zadnjih pet godina, vratila tim temama ‘krvi i tla’, teritorija, dominacije nad susjedima, identiteta, povijesti kao politike... Bilo je jedno razdoblje kad to nije bilo tako, ali se situacija pogoršala. Mislim da je važno navesti te značajne razlike zato da bi se vidjelo da i u vremenima nesklonim demokraciji, kakva su današnja, pripadnost EU-u i demokratskom svijetu čini dramatičnu razliku i u politici i u kvaliteti života građana jedne zemlje.

Domovinski pokret najavljuje zakon o zaštiti vrijednosti Domovinskog rata. Je li potreban taj novi zakon pored dosadašnjih, prije svega Zakona o hrvatskim braniteljima i Deklaracije o Domovinskom ratu usvojene 2000. godine?

Domovinski pokret je hrvatska populistička desnica i koristi se temama i metodama koje takva desnica koristi svugdje na svi-

jetu. Iz zadnjih izbora u Velikoj Britaniji i Francuskoj vidimo da je ozbiljna politika konačno počela razumijevati da ta vrsta političke subverzije neće nestati sama od sebe i da joj se treba organizirano suprotstaviti. U politici populistu iskorištavaju objektivno postojeće probleme da bi sijali strah, mržnju, krivnju i razdor i tako privukli glasove. Oni svakako nisu tu da nude ili osiguraju bilo kakva suvisla rješenja. Iz te logike proizlazi i ideja DP-a da Hrvatskoj od svih stvari sad treba još jedan zakon o ‘zaštiti vrijednosti Domovinskog rata’. Takva vrsta zakona, osim što nastoji uzburkati kolektivne emocije i razdor, po svojoj prirodi je totalitaristička. Jer tko će određivati što su vrijednosti Domovinskog rata i tko će određivati tko ih krši? To će, naravno, biti onaj koji je na vlasti ili tko može mobilizirati gomilu u napadu na bilo koju grupu ili pojedinca u društvu. Dakle – beskorisno s opasnim.

Odnosi dviju susjednih država, Hrvatske i Srbije, skoro da ne postoje mimo onog ispunjenog uzajamnim diplomatskim

notama. Kako će se ti odnosi kretati s novim HDZ-ovim koalicijskim partnerom DP-om?

S obzirom na stavove i radikalni nacionalistički populizam koji DP predstavlja, oni bi *de facto* mogli poboljšati odnose sa sadašnjom vlasti u Srbiji, jer tu ima mnogo sličnosti. Naravno, to ne funkcionira baš tako. Ono što se događa je da radikalni nacionalisti s jedne strane imaju koristi od radikalnih nacionalista s druge strane i jedni druge koriste za političku mobilizaciju u svojoj zemlji. No DP je manjinski partner u vladajućoj koaliciji s HDZ-om koji ima dugotrajno iskustvo vlasti, tako da oni neće imati neki utjecaj na vanjsku politiku, drugim riječima neće ni koristiti ni škoditi. Tip problema u odnosima između Hrvatske i Srbije se posljednjih godina promijenio. Donedavno je ključni problem u našim odnosima bio vezan uz događaje iz Domovinskog rata i njihovo postepeno raščišćavanje, rješavanje i prevazilaženje. To je išlo ponekad bolje, ponekad lošije, ali je išlo i zato su se odnosi mogli popravljati, pa u nekim razdobljima biti i prilično kooperativni. Danas to više nije glavni pro-

blem u našim odnosima. Glavni problem je činjenica da se danas Hrvatska i Srbija politički, geopolitički, ekonomski i sigurnosno kreću u potpuno suprotnim pravcima. Srbija je danas jedan od malobrojnih europskih saveznika PUTINOVOG režima u Rusiji, ekonomski je okrenuta Rusiji i Kini, političko vodstvo *de facto* odbacuje europski put, a ni javno mnijenje ga više većinski ne podržava, NATO se tretira kao neprijatelj. Dakle, suprotno od svih glavnih odrednica hrvatske politike. To je mnogo ozbiljnije i opasnije od onog što smo imali u ranijoj fazi i mnogo teže za premostiti. To je i jedan od najvažnijih razloga zašto je u vitalnom hrvatskom interesu napredovanje država Zapadnog Balkana prema EU standardima i članstvu. Mislim da Srbija po svom geografskom položaju, sigurnosnim, ekonomskim i društvenim interesima pripada u EU. No, za to je neophodan novi pristup same Europske unije i teško mogu vidjeti popravljavanje odnosa između Hrvatske i Srbije prije nego što dođe do tog pomaka, bez obzira na to tko bio na vlasti u Hrvatskoj.

Priča o malim tragedijama

Koliko nova vladajuća koalicija utječe na međunacionalne odnose koji se kod nas lako mogu pogoršati i udaljavaju li te retorike i inicijative Hrvatsku od europskih vrijednosti koje smo objeručke prihvatili prije desetak godina?

Koalicija s ekstremnom populističkom desnicom otvorenom ruskim utjecajima, kakav je DP, najviše štete može proizvesti upravo na domaćem planu. S obzirom na nesrazmjernost u broju, političkom iskustvu i utjecaju unutar institucija, ne vjerujem da DP može imati previše utjecaja na stvarnu politiku vlade. Ali bez daljnjega može imati i ima utjecaj na hrvatsku javnost i opću političku atmosferu. Njihove izjave, stavovi i politički zahtjevi i potezi iz pozicije koalicijskog partnera na vlasti šalju poruku svim desnim ekstremistima, šovinistima i antigrađanskim akterima da je 'njihovo vrijeme došlo'. To se jasno vidi po brojnim incidentima diljem Hrvatske kakve smo već bili gotovo zaboravili, od trenutka kad je DP ušao u vlast. Dakle, njihovo sudjelovanje u vlasti svakako ima štetan utjecaj na međunacionalne, pa i sve druge društvene odnose u Hrvatskoj. To nas bez sumnje udaljava od europskih vrijednosti, ali to je danas središnja tema kako unutar tako i izvan EU-a. Demokratska procedura, sloboda, politička odgovornost, građanska i ljudska prava, nepovredivost privatnosti osobe uključujući reproduktivna prava, politička jednakost, funkcionirajuće institucije demokratske države, mirna smjenjivost vlasti... sve su to vrijednosti moderne demokratske politike ili 'europske vrijednosti' i sve su na grubom udaru ekstremnih populista diljem Europe i svijeta. Kao što sam već rekla, čini se da su u posljednje vrijeme neke ključne europske države konačno razumjele o kakvoj vrsti egzistencijalne opasnosti se radi i počele organizirati ozbiljan otpor. Svakako je vrijeme da i mi u Hrvatskoj to razumijemo i suprotstavimo se uzurpaciji slobode i demokracije.

Odgovor ministra Gordana Grlića Radmana na crnogorsku rezoluciju bio je u vidu diplomatske note i priopćenja da 'Hrvatska kao članica EU-a i NATO-a ima na raspolaganju sve mehanizme', a pitanje genocida u Jasenovcu nazvao je 'ulaškom u duboku prošlost'. Postavlja li se

Hrvatska superiorno s obzirom na to da je članica NATO-a i EU-a u odnosu na ostale države u regiji na putu u EU? Da li bi to moglo zaista usporiti put Crne Gore?

Hrvatska jeste superiorna u odnosu na ostale države u regiji – s izuzetkom Slovenije – naprosto zato što jeste članica EU-a i NATO-a. To, naravno, vrijedi samo pod uvjetom da te ostale države u regiji žele postati članicama EU-a, odnosno NATO-a. To je zato što Hrvatska kao punopravna članica suodlučuje o napredovanju i primanju novih članica, ali i zato što je kroz svoje članstvo u tim savezima i politički, ekonomski i sigurnosno napredovala. Da toga nema, ne bi bilo ni svrhe u pridruživanju tim savezima, ni razloga da druge države tome teže. Članstvo Crne Gore u EU-u i NATO-u je u vitalnom hrvatskom interesu i Hrvatska je odigrala prilično značajnu ulogu u ubrzanju primanja Crne Gore u NATO. Crna Gora je tada to željela i ispunila sve kriterije. Mislim da je potpuno jasno u kakvoj se situaciji Crna Gora danas nalazi. Na vlasti je koalicija između pokreta 'Europa sad' i 'Europa nikad', figurativno rečeno. Dakle, ako Crna Gora u svojim reformama i stvarnim političkim potezima krene prema EU-u, Hrvatska joj tu neće stajati na putu i može samo pomoći. Ali Hrvatska ne može spriječiti crnogorsku politiku da se udaljava od EU puta i cilja.

Iskrena ste Europljanka koja duboko vjeruje u europske vrijednosti. Kako komentirate odnos EU-a prema ostalim državama Zapadnog Balkana na njihovom putu integracija? Stalno su u čekaonici, dok u njima samo raste nacionalizam.

Posljednjih petnaestak godina odnosa EU-a prema Zapadnom Balkanu zovem 'Pričom o malim tragedijama'. Slovenija je ušla na prvom valu oduševljenja proširenjem 2004., Hrvatska se ugurala 'na mišiće' 2013., zajedničkim naporom i upornošću svih relevantnih političkih faktora u zemlji u to vrijeme. I tu je stalo. Najpoznatiji i najnepravedniji promašaj EU politike proširenja bilo je neotvaranje pregovora sa Sjevernom Makedonijom nakon Prespanskog sporazuma. No svaka od šest nečlanica EU-a u ovoj regiji imala je u posljednjih deset do 15 godina jedno ili nekoliko političkih razdoblja kad je bila spremna i sposobna za veliki iskorak prema EU članstvu, koji bi do danas najvjerojatnije doveo i do samog članstva. Ali EU nije na vrijeme prepoznala dvije stvari: važnost ove regije za opću sigurnost i stabilnost Europe te promijenjene geopolitičke okolnosti, u kojima EU ne može više računati samo na svoju privlačnost i 'meku moć' koja će motivirati političke elite i građane u tim državama da reformiraju svoje institucije i političke sisteme u skladu s EU standardima, već mora voditi proaktivnu politiku u širenju na Zapadni Balkan. Previranja i prestrojavanja unutar EU-a utjecali su na tu zakašnjelu spoznaju i danas je situacija mnogo teža i kompliciranija nego što je bila prije desetak, pa i pet godina. Tek je Putinova agresija na Ukrajinu iz temelja protresla Europu i dovela do nekih očitih spoznaja. Jedna od njih je važnost ove regije za sigurnost i stabilnost EU-a i neophodnost pronalaženja pristupa primjerenih svakoj od šest država koji će ih dovesti do članstva. Postoji više poznatih i iskušanih modela za to, od kojih se onaj baltički pokazao naročito uspješnim. Jedno je sigurno, u sadašnjim okolnostima na tom putu Srbija više ne može biti predvodnik, kao što se nekad mislilo. S obzirom na njezinu važnost za cijelu regiju, Srbiju treba okružiti uspjehom kako bi se motiviralo prvenstveno građane, a onda i političke elite da se vrate na EU put. ■

Ni traga ni spasa

Adnan Nazir posljednji je put viđen 21. oktobra 2023. nedaleko od Bunića i Šalamunića na teritoriju općine Udbina, i to nakon iregularnog prelaska hrvatsko-bosanske granice, kada se ostatku grupe požalio da ima zdravstvenih problema. 'Želim napraviti sve što je u mojoj moći', govori njegov brat Nouman Nazir koji od tada za njim bezuspješno traga

OD kraja prošlog oktobra, NOUMAN NAZIR u tri je navrata uzео neplaćeni odmor, spakirao najnužnije stvari, pozdravio se sa ženom i djecom i doputovao u Hrvatsku. Za posljednju avionsku kartu na relaciji Madrid – Zagreb morao se zadužiti jer njegova plaća više nije bila dostatna da pokrije sve troškove puta. Druge,

kaže, nije imao. Opet je tu kako bi pokušao ispuniti posljednju želju svoje majke. — Neprestano je plakala za mojim bratom i posljednje mjesece je praktički provela u bolnici. Svakog dana je postajala sve slabija,

Nouman Nazir uz dokumentaciju nastalu tokom potrage za nestalim bratom (Foto: Tamara Opačić)

stalno je razmišljala o njemu i to ju je dokrajčilo. Prije nekoliko tjedan, pred samu smrt, zamolila me da pronađem ADNANA – govori Nouman.

Za razliku od Noumana, koji se iz rodnog Pakistana prije 12 godina preselio u Španjolsku, Adnan Nazir je prije dvije godine, također u potrazi za dostojno plaćenim poslom, otišao u Dubai. Unatoč hiljadama kilometara koji su ih dijelili, bili su u svakodnevnom kontaktu. I tako sve do 19. oktobra 2023., kada su se zadnji put čuli preko WhatsAppa. Tjedan dana kasnije Nouman je saznao da je njegov brat posljednji put viđen 21. oktobra nedaleko od ličkih sela Bunić i Šalamunić na teritoriju općine Udbina, i to nakon iregularnog prelaska hrvatsko-bosanske granice, odakle je dalje, preko Slovenije i Italije, želio doći do njega i majke u Španjolskoj. Od tada se 41-godišnjem Adnanu Naziru gubi svaki trag.

Osam mjeseci kasnije, u zagrebačkim prostorima Isusovačke službe za izbjeglice, Nouman pred nas prostire uredno složenu dokumentaciju, svojevrsnu kronologiju Adnanovog nestanka. Tu su, između ostalog, kopije Noumanove korespondencije s različitim policijskim postajama u Hrvatskoj i BiH, albanskim i talijanskim ministarstvima, pakistanskim ambasadama u Zagrebu, Sarajevu i Madridu, upravama za zatvorske sustave, prijave Uredu visokog povjerenika UN-a za ljudska prava u Ženevi, Crvenom križu, Caritasu, Hrvatskom pravnom centru i drugim nevladinim organizacijama. U nakani da nađe bilo kakav trag, počeo je pratiti ovdašnje medije, učlanio se u različite Facebook-grupe i uspio doći do ličkog YouTubera MIJE JAIĆA, koji je proljetos snimio prilog o Adnanovom nestanku, popraćen kadrovima vožnje kroz ispražnjeni Bunić.

— Nema problema s činjenicom da je moj brat možda preminuo. Sve nas to čeka jednog dana. Ali ako se to uistinu desilo, onda želim doći do te informacije, pronaći njegovo tijelo kako bih ga dostojno sahranio. Ako je živ i kojim slučajem u nekoj nevolji, spreman sam unajmiti odvjetnika, sve što mogu da mu pomognem. Prošli su mjeseci, a stvar se još nije pomakla s mjesta – kaže Nouman Nazir.

Iz daljnjeg razgovora saznajemo da je Adnan po struci računovođa i da ga u Pakistanu čekaju dvije kćeri, 7-godišnja ISMA i dvoipolgodišnja AYESHA, nakon čijeg je rođenja odlučio otići u Dubai kako bi prehranio obitelj. Noumanu se u jednom od posljednjih razgovora potužio da ondje ima problema, kako smatra da bi u Europi imao daleko bolje radne uvjete, a pritom je i obrazovan. Zbog toga se prošle jeseni s grupom prijatelja zaputio u Albaniju, gdje su za trajanja jednomjesečne vize skovali plan kako da dođu do Italije.

— Odmah sam mu rekao da je to što namjera učiniti opasno i da neće biti lako. Ali uvjeravao me da se ne moram brinuti, da su prijatelji s njim – veli Nouman.

Grupa je iz Albanije kontaktirala krijumčare koji su im pred dolazak u Crnu Goru savjetovali da unište sve dokumente. Većinu puta odvalili su pješke, a po dolasku u BiH kratko su se odmorili te nastavili do granice s Hrvatskom, gdje su im se pridružila još dvojica muškaraca. S njima je cijelo vrijeme bio i agent, kako ga zove Nouman, koji je znao rutu. U Hrvatsku su ušli u poslijepodnevnim satima 21. oktobra, kada se Adnan ostatku grupe požalio da ima zdravstvenih problema, da mu srce ubrzano kuca, da ga boli glava i trese groznica.

— Navodno im je rekao da treba odmor i da ne može više hodati. A prije je bio zdrav, uostalom čuli smo se dva dana ranije i sve je bilo u redu. Kasnije sam iz razgovora s ljudima iz njegove grupe saznao kako su mu rekli

da se ne žele zadržavati jer ih u selu netko može vidjeti i prijaviti policiji. Kazali su mi i da su ga tamo ostavili – prisjeća se Nouman razgovora s Adnanovim prijateljima.

Nazvali su ga dva-tri dana kasnije, kada su stigli u Italiju i poslali lokaciju na kojoj su ostavili Adnana. Nouman je odmah rezervirao kartu za Zagreb i prvo otišao u gospičku policiju kojoj je dao sve informacije i prijavio nestanak. Budući da je posljednja Adnanova lokacija bliža PP Korenici, odvezli su ga onamo i dodijelili mu dvoje službenika koji su ga povelili u pretragu terena. Svi su bili izrazito susretljivi, govori Nouman, obećali da će nastaviti potragu, javiti mu ako bilo što saznaju, a njemu savjetovali da se vrati u Španjolsku.

U narednom periodu s policijom je nastao komunikaciju putem maila. ‘Hrvatska policija je poduzela brojne operativne mjere i akcije kako bi pronašli Vašeg brata, i neovisno i u suradnji s hrvatskim institucijama te kroz međunarodnu policijsku suradnju. Pojedini napore se još poduzimaju kako bi se utvrdile sve okolnosti nestanka i pronalaska Vašeg brata, kako u Hrvatskoj, tako i, moguće je, na teritorijima susjednih zemalja’, piše u jednom od njih.

Kako do Noumana nisu stizale nikakve vijesti, krajem prošlog novembra vratio se u Hrvatsku, odakle se zaputio do Bihaća. Govori da se odlučio na taj potez jer mu je netko rekao da u tom kraju završi puno ljudi koje policija uhvati na teritoriju Hrvatske i potom deportira, odnosno protjera natrag u BiH.

— Bio sam u kampu Lipa i bihačkoj policiji. Sve popise su pretražila preda mnoim i opet ništa, nema ga. Adnan zapravo nije bio registriran ni u jednoj zemlji kroz koju je prošao nakon odlaska iz Albanije – govori Nouman.

Iz službene korespondencije RH s UN-ovim Odborom za prisilne nestanke saznajemo što su sve hrvatske institucije, prije svega Ravnateljstvo policije, poduzele kako bi pokušale naći Adnana. ‘Policija je zatražila informacije od Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje je li pakistanski državljani Adnan Nazir u kritično vrijeme nestanka i kasnije koristio bilo koju medicinsku uslugu. Odgovorili su da nemaju zabilježeno korištenje zdravstvene skrbi navedene osobe. Nadalje, provjerom baza MUP-a i drugih tijela nije pokazano da je isti bio legalno registriran za ostanak u Hrvatskoj ili da je prešao hrvatsku državnu granicu. Nije registriran ni kao tražitelj međunarodne zaštite, odnosno kao tražitelj azila pa tako ni u EU-bazi EURODAC koja čuva otiske prstiju i prijave za međunarodnom zaštitom osoba koje državnu granicu prelaze ilegalno. Što se tiče mogućih policijskih postupanja, nije zabilježeno da je isti lišen slobode ili pritvoren, nije na listi počinitelja zločina niti kao sudionik istih, što znači da prema navedenoj osobi nije bilo policijskog postupanja’, navodi se u odgovoru RH, uz opasku da su provjere napravljene i u pogledu telefonskih brojeva kojima su se koristili Adnan i spomenuti neidentificirani agent te da iste nisu rezultirale novim, korisnim

Ruksak koji je Adnan imao u momentu nestanka (Foto: Privatna arhiva)

Htio je doći do brata i majke u Španjolskoj – Adnan Nazir (Foto: Privatna arhiva)

informacijama. Otkrili su i da je zadnja lokacija Adnanovog mobitela ista kao i ona na kojoj je ostavljen.

Budući da su Adnanovi prijatelji Noumanu u jednom momentu spomenuli dva civilna vozila, crni Mercedesov kombi i bijeli Toyotin Hilux pick-up, koja su ih neko vrijeme pratila nakon što su ga ostavili kod Bunića, pomislili su da se radi o policiji koja je uhitila Adnana i da isto žele učiniti njima, a naš je sugovornik i tu informaciju prosljeđio istražiteljima.

— Pet Adnanovih suputnika mi je to potvrdilo, a šesti i kako mu se u jednom momentu učinilo da u jednom od tih kombija vidi moga brata. Ali ne vjerujem u tu priču jer ostalih pet ne znaju ništa o tome. Uostalom, da ga je policija uistinu uhvatila i strpala recimo u zatvor ili pak deportirala, to bi negdje moralo biti zabilježeno, a nije – ističe Nouman, koji je za svaki slučaj, opet bez ikakvog rezultata, te informacije provjerio s organizacijama koje na navedenom području bilježe svjedočanstva žrtava policijskih pushbackova.

U jednom od tih svjedočanstva, zabilježenom početkom decembra 2023. godine, četvorica Sirijaca spominju crni i bijeli kombi kojima su se na području Korenice služili MUP-ovi specijalci. Štoviše, tvrde da su ih nakon mučenja, pljačke i držanja u pritvoru tri dana natjerali da uđu u bijeli kombi, odvezli do granice s BiH i od tamo protjerali prema Bihaću.

Iz hrvatskog MUP-a poručuju da su provjere napravili i po tom pitanju, ali da ‘nije moguće odrediti prisutnost navedenih vozila u okolini Udline jer se radi o ruralnom području na kojem lokalne ceste nisu pokrivene prometnim kamerama’.

‘Policija je također zatražila informacije od zemalja koje graniče s Hrvatskom ili koje su spomenute kao moguće države ranijeg boravka nestalog kao i dostupnu dokumentaciju vezanu uz osobe koje bi mogle biti povezane s nestankom Adnana Nazira, ali

do današnjeg dana nismo dobili relevantne odgovore’, stoji u službenom odgovoru UN-ovom odboru, uz opasku da se na području na kojem je zabilježena posljednja lokacija njegovog mobitela i dalje vrše intenzivne policijske akcije.

Budući da je Adnan Nazir do Italije planirao doći preko Slovenije, obratili smo se i tamošnjoj policiji, koja nam je potvrdila da se osoba pod tim imenom ne nalazi ni u njihovoj evidenciji. ‘Kada pronađe neidentificirano tijelo, slovenska policija uvijek provjerava evidenciju osoba za kojima se traga, odnosno koje se vode kao nestale. U konkretnom slučaju možemo konstatirati da navedena osoba trenutno ne odgovara nijednom pronađenom tijelu. U narednom periodu će se provesti dodatne radnje s ciljem identifikacije nepoznatih tijela ili eventualne potvrde identifikacije’, navode dalje iz slovenskog MUP-a.

S istim ciljem Nouman je prošlog tjedna, prilikom još jednog dolaska u Hrvatsku, ovdašnjoj policiji dao uzorak potreban za DNA analizu koji bi potom putem Interpolove baze trebao biti odaslan policijskim centrama u regiji. Zasad ni tijela koja su nedugo nakon Adnanovog nestanka pronađena na području Karlovačke županije, u kojoj se najčešće bilježe migrantske smrti utapanjem u rijekama, ne odgovaraju njegovom opisu, a svi detalji također će biti poznati nakon provedene DNA analize. Dotad Nouman Nazir ne gubi nadu i, kako kaže, ne namjerava odustati od potrage.

— Želim napraviti sve što je u mojoj moći pa da na kraju makar znam da sam pokušao – govori on.

Adnan Nazir, koji je visok oko 1,60 metara i težak 70-ak kilograma, u momentu nestanka nosio je plavo-sivi ruksak, malu crnu torbu i bijele tenisice, a Nouman moli sve koji su ga vidjeli ili pak imaju bilo kakve druge relevantne informacije da se jave najbližoj policijskoj postaji ili na njegovu mail adresu: nomannazir61@yahoo.com. ■

Помоћ у самоћи

Данима не видим чељаде, а жељна сам разговора и кафенисања. Кад нетко набаса одмах хватам цезву и некако ме та посјета одврати од тужних мисли за мужем и сином. Кад дођу ове моје цуре из Глине, све је љепше, каже Милка Радић из Козаперовице

Ако нашим корисницима донесемо храну и лијекове, ако им покосимо траву, поспремимо кућу и исцијепамо дрва, учинили смо много, а ако им притом донесемо лијепу ријеч, пажњу, поштовање и разумијевање за њихове проблеме, тек тада је наша посјета до краја испуњена – рекла нам је на почетку разговора Алберта Цестарић, равнатељица градског друштва Црвеног крижа у Глини.

У истинитост њених ријечи врло брзо смо се увјерили када смо с екипом глиноског Црвеног крижа кренули у посјет Милки Радић (72), болешљивој старици која самује у готово пустом банијском селу Козаперовици недалеко Глине. Чим је препознала возило Црвеног крижа Милка је похитала пред нас, а загрљаји са Албертом Цестарић и Сњежаном Јелић дали су наслутити да је наш долазак много више и важније од пуке испоруке хране или лијекова. Изненадила се кад је чула да је у њиховој пратњи и новинар, пристојно нас је поздравила не одвраћајући поглед и осмјех од 'својих цура'.

— Е, видиш, мој синко, никада овдје није био никакав новинар. Требао си доћи прије тридесет и више година, имао би о чему писати, село је било пуно. Сада си спао на мене и мог комшију Перу, па ти, ако имаш што, пиши колико те воља – одмах нам је дала до знања Милка Радић.

Супруг Кузман умро је прије 17 година, а прије четири године изгубила је сина Недјељка који није преживио тежак мождани удар у 46. години живота. Отада Милка самује и жалује све се надајући да ће бол и туга некако с временом проћи али, каже нам, како вријеме иде, то постаје јаче и неподношљивије. Утјеху јој пружа кћи Недјељка која живи у Србији и долази барем једном годишње у посјет мајци и помаже колико може.

— Запиши да на цијелом свијету имам само моју Недјељку и ове моје цуре из Глине и никога више. Да није њих, одавно би мене схрвала туга и бол, али кћерка и ове цуре не дају, па не дају. Козаперовица је моје село од 1970. када ме је мој покојни Кузман довео овдје из Доњег Жировца и на брзину ме оженио, а имала сам свега 17 година. Овдје сам више од 50 година, али не жалим, живот нам је био лијеп,

док нису почеле невоље. Најприје рат, па Олуја, па прогонство, па губитак мужа и сина и чини ми се да се крај још никако не назире. Још ће бити некаквог врага, видјет ћеш. Није мени суђено да се смирим и опустим – забринута је Милка Радић.

Грмљавина топова у даљини и пушкарање које је бивало све ближе селу, почетком коловоза 1995. натјерало је све становнике Козаперовице на бијег у непознато, па је тако и обитељ Радић, наврат-нанос, кренула не знајући ни камо ни зашто. Држећи се дуге колоне завршили су у Србији, лутали од града до града, од села до села и на крају дугог путовања завршили у Хрватској, у Борову. Три године касније, 1998. око Божића, вратили су се на родно огњиште заметено и прекривено с пола метра снијега. Седам дана смо крчили снијег и спавали у напуштеној кући у селу. Тек кад смо све раскрчили видјели смо да смо опљачкани до темеља и да је све што је имало било вриједно, нестало. Не питај како смо дочекали прољеће. Почели смо обрађивати земљу, приметили коња, пар оваца и кокоши и некако се дало. Када је кукуруз почео дозријевати спавали смо

сваке ноћи скривени у њиви бранећи љетину од дивљих свиња, које су свеједно пола њиве појеле. И тако неколико година. Откад је умро мој Кузман, нема више ни кукуруза ни свиња. Остадох само ја – прича нам Милка Радић.

Милкино здравље одавно је нарушено. Врт је из године у годину бивао све мањи, док напосљетку није потпуно ишчезнуо. Тешко хода јер јој је краљезница прилично оштећена и трпи болове. Срце повремено 'трокира' и мучи је аритмија. Дода ли се томе хронични гастритис и несаница, јасно је да је једна ладица у старом креденцу пуна лијекова.

— Ма знаш, све те болештине некако сам прихватила, навикла сам се на њих па знам трпјети, али на самоћу никако да се навикнем. Данима не видим чељаде, а жељна сам разговора и кафенисања. Кад нетко набаса јако се обрадујем, одмах хватам цезву и некако ме та посјета одврати од тужних мисли за мужем и сином. Кад путник намјерник оде, опет останем с тугом. И могу ти рећи да се све више бојим. Недавно је ноћу била страшна олуја, падао је лед и вјетар је носио црепове с крова, а грмљавина није престајала пола сата. Нестало је струје и онако у мраку дрхтала сам од страха. Кад дођу ове моје цуре из Глине, све је некако љепше. Имају стрпљења са мном, пажљиве су и као да су дио моје обитељи. Знају оне што мени треба, мање макарона и риже, а више дивана и кафенисања. Док клафрам о свему и свачему мени престану болови у краљезници и срце закуца како треба. Никада не знам да ли стварно не боли док су овдје или само умишљам. Све некако мислим, кад би се оне преселиле к мени, мене ништа не би више болило. Можда бих и врт обрадила – каже нам бака Милка.

Дјелатнице Црвеног крижа врло добро знају колико њихове посјете значе усамљеним и времешним људима по раштрканим и опустјелим селима. С временом се тај однос, професионалног карактера, претворио у нешто више.

— Судбине тих људи које посјећујемо свакако дјелују на нас и трудимо се што више помоћи. Родила се некаква топлина и пријатељства која немају везе с хладним одрађивањем посла, већ је то потпуно друга разина – објашњава Алберта Цестарић.

— Људи које посјећујемо великог су срца. Много пута нам кажу, немојте ништа спремати и радити, само сједните да разговарамо – додаје Сњежана Јелић. ■

Алберта Цестарић, Милка Радић и Сњежана Јелић у Козаперовици

UGOVOR
S ĐAVLOM

Napomen-ploča

PIŠE Boris Dežulović

Kako je – to mene zanima – jedna usputna administrativna rečenica iz fascikle s izvještajem o radu Matice hrvatske za 2023. godinu završila zlatnim slovima uklesana u mramor?

MATICA hrvatska izradila je nacrt i predložila Vladi Republike Hrvatske da se donese Zakon o hrvatskom jeziku koji je 26. siječnja 2024. izglasao Hrvatski sabor.

Tako glasi tekst zlatnim slovima uklesan u crnu mramornu ploču svečano prošlog tjedna otkrivenu u dvorištu Matice hrvatske, u prisustvu ministrice kulture NINE OBULJEN KORŽINEK, ministra obrazovanja RADOVANA FUCHSA i premijera ANDREJA PLENKOVIĆA, koji je rečeni Zakon o hrvatskom jeziku tom prilikom ocijenio 'jednim od najvažnijih u proteklom sazivu Sabora'.

I to je otprilike sve što treba znati o Matici hrvatskoj, hrvatskom jeziku i kulturi, hrvatskoj Vladi, Saboru i hrvatskoj državi kao takvoj.

Pročitajmo za početak još jednom – nikad nije previše – zlatopisom ugraviranu rečenicu na ploči u dvorištu Matice hrvatske: 'Matica hrvatska izradila je nacrt i predložila Vladi Republike Hrvatske da se donese Zakon o hrvatskom jeziku koji je 26. siječnja 2024. izglasao Hrvatski sabor.' Kakva je to naime budalaština, što je uopće to: *Matica hrvatska izradila je nacrt i predložila Zakon o hrvatskom jeziku?* Kako je – to mene zanima – jedna usputna administrativna rečenica iz fascikle s izvještajem o radu Matice hrvatske za 2023. godinu završila zlatnim slovima uklesana u mramor?

Jednako su tako u dvorištu Matice mogli svečano otkriti i spomen-ploču na kojoj bi zlatnim slovima pisalo, nemam pojma, 'Broj događanja u Središnjici Matice hrvatske u 2023. godini povećao se za tri stotine posto u odnosu na prethodnu godinu, a za četiri stotine posto uvećala se nazočnost u medijima'. Ili, štajaznam, 'Rashodi Matice hrvatske za 2023. godinu planirani su u iznosu od HRK 12.304.100, što je za nepunih 14% više nego u 2022. godini'. Ili, shvatili ste, 'Matica hrvatska izradila je nacrt i predložila Vladi Republike Hrvatske da se donese Zakon o hrvatskom jeziku koji je 26. siječnja 2024. izglasao Hrvatski sabor.'

Ako su u Matici hrvatskoj naumili cijeli godišnji izvještaj štampati zlatotiskom na crnom mramoru, trebat će im bogami rashod malo veći od dvanaest milijuna i tristo hiljada kuna, i mnogo, mnogo više od četrnaest posto više.

Kakva je to budalaština i što je to uopće, objasnio je, međutim, predsjednik Matice hrvatske i najtalentiraniji suvremeni hrvatski pisac MIRO GAVRAN: 'Postavljanjem ove spomen-ploče želimo zahvaliti generacijama domoljuba, jezikoslovaca, književnika i intelektualaca kojima je hrvatski jezik bio na srcu, a ideja o hrvatskoj jezičnoj samosvijesti sastavnicom osmišljanja kulturnog i nacionalnog identiteta.'

Možda sam ja glup, vjerojatno jesam, dopuštam mogućnost, ali volio bih biti obaviješten kako se to točno rečenicom da je 'Matica hrvatska izradila nacrt i predložila Vladi Zakon o hrvatskom jeziku' izražava ni manje ni više nego 'zahvalnost generacijama domoljuba i intelektualaca kojima je hrvatski jezik bio na srcu'?

Da su trutovi iz Matice hrvatske zaista željeli izraziti tu, kako se zove, 'zahvalnost generacijama domoljuba, jezikoslovaca, književnika i intelektualaca kojima je hrvatski jezik bio na srcu, a ideja o hrvatskoj jezičnoj samosvijesti sastavnicom osmišljanja kul-

Dio godišnjeg izvještaja u zlatotisku – Matica hrvatska (Foto: Matica hrvatska)

turnog i nacionalnog identiteta', da u Matici ima makar pasivno inteligentnih, ako već ne talentiranih pisaca – ili da barem uopće ima pisaca – onda bi na spomen-ploči jednostavno pisalo kako je 'Matica hrvatska podiže u znak zahvalnosti generacijama domoljuba, jezikoslovaca, književnika i intelektualaca kojima je hrvatski jezik bio na srcu, a ideja o hrvatskoj jezičnoj samosvijesti sastavnicom osmišljanja kulturnog i nacionalnog identiteta'.

Najbolje i najpreciznije što se taj skorup hrvatske pameti, kulture, samosvijesti i identiteta dosjetio izražavajući svoju duboku zahvalnost generacijama domoljuba i intelektualaca kojima je hrvatski jezik bio na srcu, bila je, međutim, tek prosto proširena rečenica kako je 'Matica hrvatska izradila nacrt i predložila Vladi Zakon o hrvatskom jeziku'.

Hvala gdje čuo i gdje ne čuo, orilo se te noći iz mirogojskih arkada.

Vama pak kojima jezik nije na srcu, nego u ustima, i kojima ideje iz godišnjeg izvještaja Matice hrvatske, poput one o hrvatskoj jezičnoj samosvijesti, nisu osobito visoko na popisu sastavnica osmišljanja kulturnog identiteta, preostaje stoga da se dohvatite sabranih djela Mira Gavranova i sve ih ponovo pročitate, ovaj put malo pažljivije i koncentriranije. Ako, naime, kratka rečenica kako je 'Matica hrvatska izradila nacrt i predložila Vladi Zakon o hrvatskom jeziku' zapravo izražava 'zahvalnost generacijama domoljuba i intelektualaca kojima je hrvatski jezik bio na srcu, a ideja o hrvatskoj jezičnoj samosvijesti sastavnicom osmišljanja kulturnog i nacionalnog identiteta', sam bog zna što onda izražavaju sve one hiljade Gavranovih rečenica i sve one njegove drame i romani za koje ste tako plitki i glupi mislili da ne izražavaju baš ništa.

Shvatili biste tada i ono što vam shvatiti nije bilo dato, a to nije samo značenje jedne štute obavijesti na oglasnoj spomen-ploči u dvorištu Matice hrvatske, nego i sam Zakon o hrvatskom jeziku, nešto najzačudnije i najzaumnije – je li preuzetno reći: najgluplje? – što je ikad izašlo iz Matičinog dvorišta. Da ste, eto, umjesto spomen-ploče pročitali Zakon kojim se ona diči, ne biste shvatili samo zašto je njen tekst besmislen: shvatili biste i zašto nikakav drugi doli besmislen ne bi imao smisla.

Točno, naime, onako kako spomen-ploča u dvorištu Matice hrvatske iz nekog nedokučivog razloga saopćava da je 'Matica hrvatska izradila nacrt i predložila Vladi Zakon o hrvatskom jeziku', tako i Zakon o hrvatskom jeziku kakav je napisala i Vladi predložila Matica hrvatska iz nekog nejasnog razloga saopćava kako se 'na hrvatskom jeziku odvi-

ja usmena i pismena komunikacija u javnom životu u Hrvatskoj', te pojašnjava kako se 'javnom uporabom hrvatskoga standardnog jezika smatra svaka usmena ili pismena jezična obavijest u prostoru namijenjenom javnosti'. Uz još dvadesetak takvih besmislenih paragrafa kojima se, recimo, 'potiče uporaba svih funkcionalnih stilova hrvatskoga standardnog jezika' i 'ne ograničavaju slobode književnoumjetničkoga izražavanja'.

Koliko sam ja kao jezikoslovno-pravni laik uspio primijetiti, trutovima iz Matice hrvatske promaklo je samo napisati zgodan neki članak kojim bi se precizno uredilo i na koji se način 'hrvatskim standardnim jezikom izražava zahvalnost osobama kojima je hrvatski jezik na srcu, a ideja o hrvatskoj jezičnoj samosvijesti sastavnicom osmišljanja kulturnog i nacionalnog identiteta'. Svakako, u dvorištu ima mjesta za spomen-ploču koja će zlatotiskom podsjećati kako je 'Matica hrvatska izradila nacrt amandmana i predložila Vladi RH da se donese Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o hrvatskom jeziku'.

Ali dobro, sada barem znamo što se Zakonom o hrvatskom jeziku 'potiče' i 'ne ograničava'. Da vidimo, međutim, što se njime zabranjuje, odnosno ograničava: svakim zakonom nešto se zabranjuje i ograničava, zabrane i ograničenja sama su svrha i smisao zakona kao takvog. A Zakonom o hrvatskom jeziku zabranjuje se i ograničava, recimo, samo malo da provjerim, uglavnom zabranjuje se i ograničava, da vidimo, još trenutak molim, evo ga – dakle Zakonom o hrvatskom jeziku ne zabranjuje se i ne ograničava baš ništa: jedini je to zakon u cjelokupnoj svjetskoj povijesti zakonodavstva koji ništa ne zabranjuje i nema ugrađenu sankciju za svoje kršenje.

Čemu onda taj zakon? Dobro pitanje: ničemu, naravno, čemu bi i inače trebao Zakon o hrvatskom jeziku? Da propiše kako se, nemam pojma, (na hrvatskom jeziku odvija usmena i pismena komunikacija u javnom životu u Hrvatskoj)?

Spomen-ploča kojom se, eto, saopćava da je 'Matica hrvatska izradila nacrt i predložila Vladi Republike Hrvatske da donese Zakon' koji saopćava kako se 'na hrvatskom jeziku odvija usmena i pismena komunikacija u javnom životu u Hrvatskoj' – općenito 'jedan od najvažnijih zakona u prošlom sazivu Sabora' – to je, kako rekoh, sve što treba znati o Matici hrvatskoj, hrvatskom jeziku i kulturi, hrvatskoj Vladi, Saboru i hrvatskoj državi kao takvoj.

Kao kakvoj?

Kao potpuno besmislenoj, kakvoj drugoj? ■

INTRIGATOR

Od portfelja do fotelja

Pavao Vujnovac svom je portfelju ovih dana dodao apsolutno većinski udio u Fortenovi, nekoć Agrokoru. Njegov zbrojeni prihod sada iznosi oko petinu hrvatskog BDP-a, a ne treba ispustiti iz vida kako on odnedavno drži i određeni postotak dionica u hrvatskoj politici

PAVAO VUJNOVAC, vlasnik Prvog plinarskog društva i hrpe drugih poduzeća s taktički maksimalno zapetljanim međusobnim odnosima, svom je portfelju ovih dana dodao apsolutno većinski udio u Fortenovi, nekoć Agrokoru. Štoviše, umalo i apsolutni uopće, jer se njegovo suvlasništvo u tom koncernu vinulo sad na gotovo 94 postotka. Dovršeni je tako proces koji je zacrtan još lani i koji nije ni mogao skončati drukčije, s obzirom na dosadašnju Vujnovčevu relativno-većinsku poziciju. Sve je inače diktirano planom američkog fonda HPS, najvećeg vjerovnika Fortenove, s potraživanjem od 1,2 milijarde eura i uz akcijsku cijenu za Vujnovca od ciglih pola milijarde.

Glavni cilj Amerikanaca pritom je bilo čišćenje suvlasništva od ruskih partnera osuđenih na ultimativne poslovne sankcije. Najpikantnija činjenica u tako globaliziranom raspletu jest ona po kojoj je za nj konačno poslužio nekadašnji partner nafno-plinskih divova iz Rusije. Vujnovac je svoj uspon bio započeo početkom prošlog desetljeća kroz preprodaju ruskog plina na tad još razmjerno zatvorenom hrvatskom tržištu. No u ovom času fokusiramo se na daljnji razvoj prilika baš u Hrvatskoj, gdje naš osječki tajkun upravo postaje općenito glavni baja domaće privrede, s očekivanim konsekvencama na cjelokupnu nacionalnu ekonomiju, pa i šire. Ne treba ispustiti iz vida kako Vujnovac odnedavno drži i određeni nezanemarivi postotak dionica u Hrvat-

skoj politici, pomoću Domovinskog pokreta i njegove perjanice MARIJA RADIĆA, svog ortaka u nekim pozamašnim poslovima, npr. suvlasništvu nad Pevexom.

S novom akvizicijom, sad i formalno provedenom, Vujnovčev zbrojeni prihod iznosi oko petinu hrvatskog BDP-a, mada je sama Fortenova opterećena gorenavedenim dugom. Onih 1,2 milijarde eura određene su prvenstveno enormnom kamatom od 18 posto, što znači potrebu za hitnom rasprodamom nekih od potentnijih sastavnica koncerna. Poznato je i to već dugo, a tiče se tzv. agrobiznisa Fortenove, odnosno proizvodnih firmi kao što su Belje, Vupik, PIK Vinkovci. Pisali smo već o naveliko licitiranom interesu za njima, iz smjera Podravke i Žita-Osatine, uz ozbiljnu konkurenciju pojedinih mađarskih tajkuna, odreda dokazanih pouzdanika VIKTORA ORBANA.

S tim u vezi stoji pitanje zadržavanja tog poljoprivrednog segmenta Fortenove pod nadzorom ovdje koncentriranog kapitala, gdje se već godinama bilježe razne igre u trokutu s hrvatskim premijerom ANDREJOM PLENKOVIĆEM. Nacionalni interes u tome svodi se na izvjesnost održanja domaće agroproizvodnje, umjesto njezina davljenja u korist vanjskih te većih tržišnih protagonista. No domaća je opća dobrobit u ovom predmetu iznevjerena više puta, te nemamo razloga vjerovati da će ga itko relevantan braniti ubuduće. Pavao Vujnovac ne bi nikad postao to što jest da hrvatske vlasti, jednako HDZ-ove i SDP-ove, nisu njegovu profitu žrtvovala jednu Petrokemiju. Ne bi ni Fortenovu mogao preuzeti da nije prvo iz nje izvlačio zaradu svojim poduzećima Enna grupa i PPD, iako je dugo tvrdio kako to nije

Vlasnik gotovo 94 postotka Fortenove – Pavao Vujnovac (Foto: Boris Ščitar/Večernji list/PIXSELL)

istina. Kasnije se otkrilo da je posredstvom tih firmi prelijevao stanovita nekretninska potraživanja od Fortenove na jedno poduzeće registrirano na Malti koje će poslužiti za preuzimanje Fortenove. Na koncu, odjeknula je svojski i ona afera s otkupom plina ‘za cent’ od Hrvatske elektroprivrede, ali Vujnovca je i to krčmljenje javne imovine samo ojačalo. Tako će nekako završiti i priča s agrobiznisom, ustvari onako kako njemu bude najviše odgovaralo, a nemojmo sumnjati da će ovaj tajkun, uz nesebičnu podršku vladajućih, i s tim izazovom znalacki izaći nakraj.

Igor Lasić

Put prevencije nasilja

Forum za slobodu odgoja održao je konferenciju o prevenciji nasilja u školi. Koji su glavni problemi s kojima se nastavnici, učitelji i stručnjaci susreću?

Općepoznati problemi uronjenosti djece i mladih u virtualni svijet i istovremeno nesnalaženje u međuljudskim odnosima dodatno su zakomplicirali problem nasilja u školi. Iako se čini da škola i učitelji i nastavnici u jednu ruku gube svoj utjecaj, on je i dalje tu i zapravo je velika odgovornost na svim odgojno-obrazovnim radnicima i radnicama i u ovom segmentu. Ali za to moraju imati primjerenu podršku svog primarnog sustava i svih institucija u njemu, kao i drugih sustava. Nasilje ne možemo ‘riješiti’ – ono je tu i bit će. Treba ga razumjeti, znati što se događa s djecom i mladima prije nego što postanu nasilni, što na to najviše utječe. Mi u Forumu čvrsto vjerujemo da je pružanje životnih vještina, tzv. socio-emocionalnih – tu ubrajamo svijest o tome tko sam ja, što se događa sa mnom u raznim situacijama, kako to mogu izraziti a da pazim i na drugoga, kako razumjeti drugačijega i kako graditi bliske i podržavajuće odnose – značajan put prevencije.

Predstavili ste rezultate programa ‘Možemo to riješiti’. O kakvom se projektu radi?

Program ima fokus na socio-emocionalnim vještinama, posebno u situacijama sukoba, konflikta – kako ga razumijemo, kako mu pristupamo i kako ga rješavamo – te kako djecu i mlade učimo tome. U njemu promičemo i školsku medijaciju, kao metodu nasilnog, konstruktivnog načina rješavanja sukoba u školama. Povratne informacije s terena ohrabrujuće su: nerijetko svjedočimo kod djece i mladih onom aha-momentu, ali i onom ‘pa zašto ovo ne učimo svaki dan, to je ono što nam treba za život!’.

Koliko djece doživljava nasilje i u kojim oblicima?

Nasilje je uvijek ozbiljan problem. Nedavna istraživanja, npr. ono Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta na reprezentativnom uzorku zagrebačkih škola, pokazuju da je 28 posto učenika osnovnih škola i 13 posto učenika srednjih škola doživjelo da ih je netko od vršnjaka jako udario ili gurnuo od jednom mjesечно do skoro svakodneвно. Verbalno nasilje – vrijeđanje ili ismijavanje doživljava oko 40 posto njih u osnovnim, a 30 posto u srednjim školama – također je skoro svakodneвно, preko polovice njih doživjelo je da je netko govorio o njima ružne stvari putem interneta, a isključivanje ili ignoriranje na društvenim mrežama također visokih preko 40 posto. Zabrinjavajuće je i nasilje u partnerskim odnosima – 16,5 posto učenika srednjih škola doživjelo je verbalno nasilje u vezi, 8,8 posto njih fizičko, 8,5 posto seksualno, a 26,8 posto elektroničko nasilje.

Mirna Jasić Gašić

Psihološki rat

ZAGREBAČKO psihološko društvo (ZPD) oštro je osudilo najave Ministarstva obrane o uvodjenju obaveznog vojnog roka za muškarce početkom iduće godine te apeliraju na Vlada i Sabor da on ostane dobrovoljan. Na svojoj Fejsbuk-stranici navode da im je iz psihološke perspektive poznato da je preduvjet osobne dobrobiti i mentalnog zdravlja život u skladu s vlastitim vrijednostima.

‘Oduzimanje ljudskog prava na donošenje odluka o vlastitom životu pojačava rizike za nezdrava i štetna ponašanja te razvoj teškoća na području mentalnog, a onda i fizičkog zdravlja. Ovakav prijedlog vojnog roka predstavlja i spolnu diskriminaciju jer podrazumijeva obavezu vojnog roka samo za muškarce i dobrovoljni vojni rok za žene. Za sve osobe, neovisno o spolu, vojni rok treba biti dobrovoljan’, ističu iz ZPD-a. Također smatraju da obrazloženje da će vojni rok doprinijeti sazrijevanju učvršćuje rodne stereotipe. ‘Mladići ne trebaju uzeti pušku u ruke niti se čelčiti u vojsci kako bi odrasli’, tvrde i dalje navode da smatraju svojom stručnom i moralnom obavezom ukazati na ozbiljne rizike takvog načina razmišljanja, a koji počiva na stereotipima, diskriminaciji i ograničavanju slobode izbora, za pojedince i društvo u kojem živimo. ‘Zabrinjavajuće je da ovakve poruke i stavove čujemo od onih koji su na vodećim i moćnim pozicijama u državi. Apeliramo na Vlada RH i Hrvatski sabor da vojni rok ostane isključivo dobrovoljan za sve osobe’, zaključuju iz ZPD-a.

Nedugo nakon ovog apela na svojim je stranicama reagirala Sekcija za vojnu psihologiju Hrvatskog psihološkog društva (HPD). Oni očit nemaju ništa protiv obaveznog vojnog roka jer su, potaknuti dosadašnjim medijskim objavama, skrenuli pozornost na činjenicu da nije riječ o apelu iza kojeg stoji većina zagrebačkih i/ili hrvatskih psihologa, a svakako ne najbrojnije i najznačajnije hrvatske psihološke udruge. ‘Zagrebačko psihološko društvo ne uključuje sve psihologe u gradu Zagrebu, a pogotovo ne u Hrvatskoj, jer ne djeluje u sastavu Hrvatskog psihološkog društva (HPD), udruge koja okuplja najveći broj psihologa u Republici Hrvatskoj i djeluje više od 70 godina’, naveli su iz HPD-a.

Dragan Grozdanić

Varteksov kostur

Preostalih oko 550 radnika, tj. uglavnom radnica u varaždinskoj tvrtki koja ide u stečaj, trebalo bi dobiti po 2500 eura otpremnine. Čitava je Hrvatska poput groblja načičkana skeletima neprojenih pogašenih tvornica

UJEKU priprema za novo izdanje varaždinskog Špencirfesta, najvećeg uličnog festivala zabave u ovoj zemlji, jedna oveća skupina žitelja toga grada poslana je u šetnju bez povratka, bez realne mogućnosti izbora. Naime, nekadašnji je tekstilno-industrijski gigant Varteks upućen proteklih dana na skoro pokretanje stečaja, dok bi preostalih oko 550 radnika, tj. uglavnom radnica u kasnim pedesetim, trebalo dobiti po 2500 eura otpremnine. Navodno bi se mogle nadati i stanovitom obnavljanju proizvodnje u stečajnom procesu, toj prilici 'za modernizaciju i novi početak', kao što im je na ispračaju kazao jedan član uprave poduzeća, ali i one i svi mi ovdje, nažalost, jako dobro znamo kako su u pravilu finalizirane slične procedure. Čitava je Hrvatska poput groblja načičkana skeletima neprojenih pogašenih tvornica kroz koje promiču duhovi njihovih radnika, a nekakvi otparnici poslova i danas ponavljaju kako je to poduzeto za radničko i opće dobro. Varteksov kostur će pritom svakako biti jedan od najvećih, što znači da se u njegovu vlasništvu nalazi izuzetna množina

atraktivnih nekretnina, u najmanju ruku parcela na lokacijama podesnim za npr. stanove i šoping-centre. Uz takav potencijal, sadašnjim vlasnicima i okolnim utjecajnim mešetarima očito nije isplativo forsirati ikakvu daljnju proizvodnju, nego se mirno posvetiti licitaciji napokon oslobođenog građevinskog zemljišta.

Ususret sjajnom biznisu s najbržom realizacijom profita, za svaki slučaj su optužili radnike zbog 'suradnje' s medijima koji su posljednjih mjeseci pisali o kritičnom stanju u koje je poduzeće zapalo. Usto su dio krivnje prebacili na banke, ponajviše državni HBOR, jer su one navodno iskazale nespornost da svoja potraživanja naplaćuju sporijom dinamikom i malo rasterete Varteks, što god im značio dotični aranžman. No mi nipošto ne možemo znati o čemu je točno riječ, jer tako tvrde samo glavešine u poduzeću, a s druge strane predstavnici radnika napominju da nisu dobili poziv na sastanak s nadležnim bankovnim menadžerima. Potonji su bili uputili takvu pozivnicu i radničkim vođama, dakle, ali je uprava nije prosljedila, pa je nemoguće biti siguran u sadržaj sastanka koji je prethodio odluci Nadzornog odbora o stečaju. Radnici zato s pravom misle da je upravo tom prigodom finalno zadana njihova sudbina, jer ne samo da nisu u radničkom posjedu ni sukno ni škare, nego ih više nisu imali nikakvu mogućnost ni vidjeti ni čuti.

Pogon Varteksa 2011. godine (Foto: Marko Jurinec/PIXSELL)

U tim okolnostima, bolno je jasno, nema šanse za ikakvu proizvodnju, i tako ovima prekobrojnim Varaždinkama i Varaždincima ostaje na raspolaganju tek špenciranje gradom baroka i bankrota.

■ I. Lasić

Reagiranje: Istina i kompleks

U'NOVOSTIMA' je 4. srpnja IVIKA ĐIKIĆ objavio tekst pod naslovom 'Jasenovački kompleks'. U njemu se uglavnom recikliraju kritička stajališta o crnogorskoj skupštinskoj rezoluciji o Jasenovcu, kakva zasigurno nisu bila većinska u javnosti Hrvatske i okolnih država, premda nikako ni posve rijetka. Objavio sam i sâm nekoliko takvih, u obje države (npr., 'N1', 20. svibnja, 'Vijesti', 30. lipnja).

Rutinska narav ovakva teksta ne bi, dakle, zasluživala reakciju da se Đikić – valjda u nakani da unese život u ponavljanje već objavljenoga – nije latio pretjerivanja. To ga je dovelo do lansiranja svojevrstne novinske petarde: 'Ostavimo li po strani jeftine političke motive i nacionalističke propagandne manipulacije, u crnogorskom dokumentu nema ni jedne neistine, lažne optužbe i neprimjerene kvalifikacije.'

Ova je petarda (srećom 1. razreda, gotovo bezopasna spram teške artiljerije koja je ovom prigodom korištena na svim stranama) vjerojatno motivirana klasičnom greškom, funkcioniranjem po načelu: neprijatelj moge neprijatelja je moj prijatelj. I. Đ., u zaletu, previda ključni stavak rečene rezolucije: 'S dubokim suosjećanjem prema žrtvama genocida u Jasenovcu tijekom 1941–1945. godine, uvažavajući da će 2025. godine biti osamdeseta godišnjica od ovog užasnog zločina, a prepoznajući da je 22. travnja 1945. godine logor smrti Jasenovac bio rasformiran i na taj dan posljednji preostali zatvorenici ubijeni.'

Ponajprije 22. travnja 1945. nisu 'ubijeni' posljednji preostali zatvorenici Jasenovca, preživjelo ih je 117. Doista, nije puno u odnosu na 'populaciju', ali svakome od njih (i mnogima drugima) to je nedvojbeno puno značilo. No, posebna je glupost (ili, 'neprijemljena kvalifikacija') to što se 2025. kani obilježiti 'osamdeseta godišnjica od ovoga užasnog zločina'. Pa nekako ispada da je 'užasni zločin' zapravo rasformiranje logora. Nije naročita utjeha u tomu što crnogorska skupština tako ponavlja nesklapne reakcije u Hrvatskoj na isti datum (kada se službeno *komemorira* proboj iz logora!), pa i politiku OUN-a u cjelini (o čemu sam više puta govorio i pisao).

Već kad kasne – i vidovdanska rezolucija i Đikić – mogli su barem iskoristiti vremenski odmak za malo razmišljanja. Ne baš uvijek – ali dosta često – to može eliminirati gluposti i pretjerivanja. Osim kada je o kompleksima riječ.

■ Žarko Puhovski

FRAGMENTI GRADA

Business as usual

DANAS je sve umreženo, sve je pokriveno, isprepletano, znači jedan vrlo aktivan 'Internet of things'. Zato tu trebamo biti vrlo zabrinuti i naravno koristiti softvere koje su razvile naše tvrtke, ili možda kupiti bilo od Amerikanaca ili Izraelaca koji su za sada vodeći na tom području...

Mudrovao je tako, podučavao i dijelio savjete DARIO ZUROVEC, gradonačelnik Svete Nedelje, saborski zastupnik i jedan od čelnika stranke Fokus. Izjavu je dao krajem prošlog mjeseca, u kontekstu popriličnih neugodnosti koje je tih dana prouzročio kibernetički napad hakera iz Rusije na digitalno-podatkovne baze niza važnih institucija u Hrvatskoj, Ministarstvo financija, Poreznu upravu, Hrvatsku narodnu banku i Zagrebačku burzu, ali i zbog upada u informacijski sustav Kliničkog bolničkog centra Zagreb, oko čega se diglo najviše prašine, a za što spomenuta ruska skupina nije preuzela odgovornost. Nije nikakva tajna, ni nepoznanica, da između Hrvatske i Izraela postoji već višegodišnji kontinuitet suradnje, dogovorenih i potpisanih sporazuma o zajedničkoj borbi protiv kriminala i, posebno apostrofirano, kibernetičkog kriminala, razmjene informacija i osobnih podataka, te tome slično, a što je dobilo dosadašnji vrhunac u vidu prošlogodišnjeg Zakona o suradnji u području javne sigurnosti, točke pri čijem je izglasavanju u Hrvatskom saboru bila sudržana samo Radnička fronta. No bez obzira na taj tip tijesnih i intenzivnih veza između Hrvatske i Izraela – od čega najviše interesa i praktične koristi imaju neke firme iz Izraela koje se bave proizvodnjom visoko sofisticirane softverske tehnologije – Zurovčevu izjavu izdvajamo kao znakovito problematičnu zbog povijesnog trenutka u kojem je izrečena. Više od devet mjeseci nakon početka izraelskih masovnih zločina u Gazi, koji se licemjerno opravdavaju kao reakcija na zločin, dotični zastupnik u Saboru ne vidi ništa sporno da se s Državom Izrael nastavi i pojača poslovno-sigurnosna suradnja. Umjesto minimuma etike i promišljenije politike, svjedočimo artikulaciji hladno pragmatičnog uma oblikovanog liberalno-tržišnim vrijednostima. Nemaju za takav misaoni profil nikakav značaj, ni primjeren status, politički, društveni i povijesni konteksti. Ne osvrće se takav na činjenicu da je skandalozno zagovarati jačanje veza s državom koju, zbog aktualnih zločina genocidnih razmjera, svakim danom sve veći dio svijeta diplomatski i ekonomski zaobilazi u širokom luku. Jer, očito smatraju Zurovec i njemu srodni, najvažniji su poslovno-tržišna kalkulacija i umrežavanje. Navikli smo već da iz te neoliberalne strančice s vremena na vrijeme dolaze svakojaki biseri, osebjuni pogledi na društvo i svijet. No spomenuti apel koji je Zurovec mrtav-hladan izrekao po pitanju nedavnih kibernetičkih napada u Hrvatskoj korak je predaleko čak i za Fokusove standarde.

■ Hajrudin Hromadžić

Narodom protiv roda

Hrvatski desničari podigli su galamu oko pokretanja Rodnih studija, smatrajući da se time u naše društvo uvodi 'rodna ideologija'. Prema njima, javni trgovi su tu da muškarci na njima mole krunice, a javna sveučilišta, bolnice i mediji postoje da servisiraju desnicu

Zanima ga samo rodna ideologija – DP-ov Ivica Kukavica
(Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

PRVA subota u julu 2024., muškarci mole krunicu na trgovima diljem Hrvatske. Prije točno 32 godine, u julu 1992. MARKO PERKOVIĆ THOMPSON dovršio je snimanje svog prvog studijskog albuma 'Moli mala'. U istoimenoj pjesmi Thompson pjeva: 'Dok ja bandi brojim zadnje dane / Znam ja, dušo, da ti moliš za me'. U drugoj, naslovljenoj 'Smišnica', krunski kompliment smišnici sadržan je u stihu 'Molila si isto kao ja'. Vremena se mijenjaju, muškarci napreduju – paklenim julskim subotama sada moli mali.

Jutarnja molitva ipak nije uspjela posve primiriti buru koja se digla u desničarskim krugovima nakon što je objavljena vijest da Filozofski fakultet u Zagrebu među brojnim novim programima planira pokrenuti i jedan sotonoskog prizvuka – Rodne studije. Radi se o interdisciplinarnom diplomskom dvopredmetnom studiju koji je prošao na Vijeću fakulteta, a potom i kroz proces vrednovanja na Sveučilištu u Zagrebu. Predstoji još samo konačna odluka Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih te Agencije za znanost i visoko obrazovanja kako bi završio proces akreditacije programa. Ako studij dobije zeleno svjetlo, upisivat će 20 studentica i studenata godišnje i početi s radom u akademskoj godini 2025./2026.

Kako je medijima kazala ANKICA ČAKARDIĆ, izvanredna profesorica s Odsjeka za filozofiju koja bi trebala biti voditeljica studija, okosnicu programa čine tri obavezna kolegija: Feministička teorija, Rodna povijest i Feministička metodologija. Uz obvezne kolegije, još je 28 izbornih kolegija i seminara, a program bi trebale izvoditi nastavnice i nastavnici koji su slične sadržaje već predavali u sklopu drugih studija, s gotovo svih odsjeka fakulteta. Čakardić je javnost podsjetila i da Rodni studiji na svjetskim i europskim sveučilištima postoje već desetljećima.

Suverenist MARIJAN PAVLIČEK svoj je fokus suzio na našu domaju i kazao da nakon Istanbulske konvencije uvođenjem Rodnih studija u Hrvatsku 'na velika vrata ulazi rodna ideologija'. Od ministra RADOVANA FUCHSA zatražio je da ne odobri akreditaciju za ovaj program, a izrazio je i zabrinutost da bi se ljudi uskoro mogli početi izjašnjavati kao životinje. Pa dobro, čovjek i jest životinja, najmnogobrojnija i najrasprostranjenija vrsta iz reda primata. Ali ionako se ovdje ne bavimo zapravo biologijom – Pavličekov je refleks da slini čim čuje 'rod'.

O svom je neslaganju s pokretanjem Rodnih studija u programu N1 zagrmio i mostovac NIKOLA GRMOJA. Kazao je da o tome 'misli što misli svaki normalan čovjek', ilitiga 'da nam rodni komesari i komesarke u Vladinim uredima i udrugama civilnog društva ne trebaju'. Most je svoju poziciju elaborirao i

službenim priopćenjem, sročeni kao da su ga pisali meštri projektnog jezika, ilitiga komesari i komesarke iz Vladinih ureda i udruga civilnog društva.

'Umjesto nastojanja da se pronikne u prirodne fenomene koristeći stečeno znanje i vrline, rodna teorija nastoji istinu prilagoditi vlastitim porivima i željama. Izravna posljedica takve definicije jest subjektivizacija znanosti što je u kontradikciji s višestoljetnom akademskom povijesti Zapada obilježenom atmosferom intelektualne znatiželje', navode iz Savjeta za znanost i obrazovanje Mosta. Dodaju i da 'sa stajališta ishoda te implicitnih vrijednosti obrazovanja, Most drži da Rodni studiji ne nose dodanu vrijednost hrvatskom društvu te još jednom poziva na razboritost kod donošenja konačne odluke o uvođenju'.

Kad bi opasku o (akademskoj) povijesti Zapada obilježenom atmosferom intelektualne znatiželje i uzeli kao točnu (iako je stravično udaljena od realiteta), samo od sebe nameće nam se pitanje – pa di je zapelo sa znatiželjom oko roda? Izgleda da mostovci više ne znaju da je istina voda duboka. Za epistemičku pravdu svoj su glas digli i iz Domovinskog pokreta, koji su proširili razgovor o ovoj temi usmjeravajući ga u svoj omiljeni srpski rukavac. Prvo je IVAN PENAVALA spomenuo da iza inicijative za pokretanjem studija stoje aktivisti Možemo!, a onda je u Saboru drugi DP-ovac IVICA KUKAVICA naveo kako je Čakardić bila politički aktivna u stranci SDSS. 'Skrivajući se iza autonomije fakulteta i znanstvene zajednice na jedan način se docira izabranim predstavnicima naroda kakvu bi politiku trebali voditi. Kakva je to poruka, kakva je to poruka znanstvene zajednice?'

zapitao se Kukavica. Dodao je da DP ne zanima rodna, nego narodna ideologija. U to ime, valjalo bi da Kukavica poslušna istoimenu mu CECINU pjesmu iz 1993. godine.

Zastupnica ANJA ŠIMPRAGA (Klub SDSS-a) odgovorila mu je da Čakardić nije članica SDSS-a, već Vijeća srpske nacionalne manjine Grada Zagreba. 'Vrlo dobro znamo razliku između SDSS-a i SNV-a, ali tu zapravo razlike nema, svi oni rade na velikosrpskom projektu koji pokušavaju provesti u Hrvatskoj', brzo je uzvratilo još jedan DP-ovac, STIPO MLINARIĆ ČIPE. Iz ove rafalne razmjene vidljivo je da je konsenzus na velikohrvatskoj desnici jak – sve što ima ikakve veze sa SNV-om i SDSS-om treba totalitaristički odstraniti iz javnog prostora.

Ali, izađimo malo i iz srpskog rukavca u koji nas DP stalno tjera. I u drugim su zemljama posljednjih godina zabilježeni orkestrirani napadi desnice na rodne studije. Vlada VIKTORA ORBANA 2018. je oduzela akreditaciju rodnim studijima koji su se odvijali kao dvogodišnji studij u sklopu Srednjoeuropskog sveučilišta (CEU) koje je moralo napustiti Budimpeštu i s radom nastaviti u Beču.

Usmjerimo malo razgovor i na rad općenito, i primijetimo kako dio desničara ovih dana Rodne studije kritizira podrugljivo dobacujući – 'a di će se s time zaposliti?' Kao da je to pitanje samo za budućih 20 studenata godišnje na Rodnim studijima, a ne za 63 posto studenata koji se već sada ne zapošljavaju u struci (prema istraživanju Agencije za znanost i visoko obrazovanje o zapošljivosti studenata).

Ajmo dalje – iz godine u godinu nastavlja se trend smanjenja broja upisanih studenata na fakultetima diljem zemlje, ali znate što

raste? Udio studenata i studentica koji rade uz studij. Prema podacima Porezne uprave, u 2022. je u Hrvatskoj radilo 119.245 učenika i studenata, dakle 40 posto od ukupnog broja učenika i studenata (procjenjuje se da je postotak i veći, jer Porezna uprava ne vodi potpunu evidenciju).

Govori nam se da se mladi nakon fakulteta ne mogu zaposliti jer nisu upoznati s tržištem rada, jer su loše birali svoje besmislene fakultete. A ispada, eto, da su mladi itekako dobro upoznati s domaćim tržištem rada, kako učenici i studenti koji ostaju u zemlji, tako i oni koji su iz nje masovno iselili. Di će se lakomi studenti zaposliti? Svi već rade, hvala na pitanju.

I dok se diže galama oko pokretanja studijskog programa čiji bi ukupni broj studenata da Hrvatska opstane još ovoliko godina koliko postoji (a teško da hoće) maksimalno dobacio do brojke studenata koji trenutačno pohađaju Fakultet turizma i ruralnog razvoja u Požegi, ispod radara prolazi vijest da je Filozofski fakultet u Zagrebu digao cijene upisnina za studente, kao i donio odluku o smanjenju postotnog dodatka na plaću nastavnim radnicima i radnicama (s 15 na pet posto).

Javno financirano visoko obrazovanje potpuno se rasplinjava kao društvena vrijednost (bit će da nema u tome dodane vrijednosti?), dok se moralna panika oko rodne ideologije stoički drži i održava. Javni trgovi su tu da muškarci na njima mole krunice, a javna sveučilišta, bolnice i mediji postoje da servisiraju desnicu. A naša najmilija dječica, te puške koje znamo dok su fetus bile, ima da rade od dažkih dana ili da se ise. ■

Red i rod

Konzervativni diskurs o 'rodnoj ideologiji' ima sve žanrovske konvencije politički uspješne fantazije: pruža manihejski narativ o borbi dobra i zla, jasno identificira krivca za osujećeni užitak, hvata široko i implicira gotovo sve figure društvenog autoriteta

ČESTO čujemo tezu da je tzv. 'rodna ideologija' svjetonazorsko pitanje *par excellence*. Kada kažemo da je nešto pitanje svjetonazora, onda zapravo želimo reći da je to pitanje na koje se ne može odgovoriti uobičajenim, dnevnopolitičkim procedurama dokazivanja i opovrgavanja zato što njegova izvorna namjera izmiče polju empirijskog i tiče se šire, metafizičke slike svijeta onoga koji to pitanje stavlja na dnevni red. A kada još k tome kažemo da je nešto svjetonazorsko pitanje *par excellence*, onda zapravo kažemo da je to pitanje *paradigmatičan* primjer onoga što pripada u maglovitu domenu svjetonazora te da kao takvo može poslužiti kao svojevrsni lakmus test za javnu rekonstrukciju privatnih fantazija o tome kako bi idiličan svijet trebao izgledati. U tom fantazmagoričnom smislu, konzervativna fobija od navodnih rodno-ideoloških sablasti koje haraju sa zapadnih sveučilišta doista pruža izvanredno bistar pogled na ono što bi nam inače bilo nedostupno: želju drugoga. Što konzervativci žele, kako izgleda njihova utopija, o čemu maštaju kada nas upozoravaju na sumrak zapadne civilizacije predvođen teorijskim bajkama i dugim barjacima?

Najpoznatiji pop-kulturni pokušaj elaboriranog odgovora na ovo pitanje jest kulturna distopijska serija o političkoj pobjedi vjerskih fanatika koji državnim udarom preuzimaju vlast nad epicentrom tzv. 'slobodnog svijeta' i započinju sistematičan projekt nasilne prekvalifikacije žena u reproduktivno roblje. Međutim, promatrana iz ove perspektive, 'Sluškinjina priča' zapada u klasičnu zamku pokušaja da se odgonetne tuda žudnja jer serija i sama postaje nekom vrstom opozicijske fantazije. Naime, svijet održavotvorenog patrijarhalnog orgijanja kakav prikazuje univerzalno je odbojan. Malo koji postojeći konzervativac bi se poistovjetio s legaliziranim masovnim silovanjima i javnim političkim egzekucijama. Naravno, poanta je u samom raskoraku između želje i stvarnosti, ali upravo to i jest problem: nakon odgledane serije, konzervativna želja nam ostaje jednako enigmatična kao i prije.

Moralističke fikcije o onome što drugi doista žele sastavni su dio politike kao takve, bilo da se radi o rodnom povampirenim *justice warriorsima* koji pod egidom emancipacije navodno žele sakatiti djecu (a sve to iz čiste dokolice po principu 'sito pa bijesno'), ili pak o seksualno frustriranim katotalibanima koji se pod egidom ljubavi prema istini zapravo žele izživljavati nad drugima (a sve to iz čistog kršćanskog resantimana po principu 'ora et labora'). Oba narativa imaju prepoznatljivu strukturu fantazije koja, premda proizvodi snažan mobilizacijski efekt, malo govori o stvarnim aspiracijama suprotstavljenih političkih aktera. Je li suvremeni konzervativni diskurs o 'rodnoj ideologiji' doista motiviran skrivenom željom za nasiljem? Teško.

S obzirom na njegov, relativno nedavno stečen, paradigmatičan status u tumačenju svjetonazorske pripadnosti, kao i ekspnencijalnu popularnost unutar globalnog konzervativnog pokreta, prije će biti da ovaj diskurs posjeduje određeni suptilniji šarm za svoje pristaše, neku vrstu političkog *je ne sais quoi*. Što se tiče same serije, jedini element za koji mi se čini da je na dobrom tragu pojavljuje se u liku glavne antagonistice krajnje indikativnog imena. Za *Serenu Joy nomen* jest doista *omen* jer bi se njezino ime moglo prevesti kao 'ona za koju je spokoj radost', odnosno 'ona koja je željna mira', Mirna Željkić. Odmjerenih manira i očigledno uvježbano docilnog po-

gleda, ova tipična konzervativna zlobnica samom svojom pojavom upućuje na inspiriranost starom kršćanskom idejom platonističkih korijena o materijalnom svijetu kao mjestu tjelesnog propadanja i moralnog sunovrata koji je moguće iskupiti samo apstinencijom od materijalnih potreba. U tako inherentno posrnulom svijetu, jedini dobar osjećaj kakav je uopće moguće postići jest osjećaj spokojne radosti za kakvim vapi, premda nikad ne postiže, Serena Joy.

Unutar konzervativnog antirodnog diskursa, pojam roda funkcionira kao označitelj upravo takve svjetovne materijalnosti. Iako artikularan kroz već dobro poznat argument o tzv. 'biološkom' spolu kao sinonimu nepromjenjive materijalne istine, koji kao takav navodno nije dostupan za idealističke relativizacije, ovdje rod zapravo simbolizira ne toliko idealizam, koliko ljudsku tendenciju da se zarad vlastitih, upravo *materijalnih* potreba dovede u pitanje legitimitet 'naravnog', moralnog poretka stvari. Drugim riječima, rod nije problematičan zato što pripada idealnom polju identitetskog samoodređenja, već zato što je to samoodređenje shvaćeno kao motivirano niskim, itekako materijalnim, strastima. U tom smislu, rod je ovdje koncipiran kao ništa drugo nego suvremena manifestacija svevjekovne ljudske sklonosti ka grijehu tjelesnosti. Na pojmovnoj razini, spol se suprotstavlja rodu na isti onaj način na koji se, na moralnoj razini, apstinencija suprotstavlja promiskuitetu i, na afektivnoj razini, spokojna radost suprotstavlja seksualnom nemiru. Žudnja za razotkrivanjem navodno 'materijalne' istine o spolu u svojoj je bazi žudnja za hijerarhijski uređenim društvom jasno određenih, *idealnih* formi. Jedino takvo, nebeskom kraljevstvu slično, društvo može čovjeku pružiti užitek spokoja koji mu neprestano izmiče u kaotičnom, odveć materijalnom svijetu.

Premda se legitimira kao motivirana željom za istinom, konzervativna kritika roda u svojoj je srži inspirirana upravo onom željom kakvu denuncira kod svojih protivnika – željom za užitkom. Užitak je, u konačnici, afrodizijak svakog političkog pokreta i upravo u tom drevnom opijumu požude trebamo tražiti objašnjenje novozadobivene paradigmatičnosti donedavno ezoteričnog filozofskog pojma. Također, takvo objašnjenje je ujedno i olakotna okolnost. Ako bih bio primoran pronaći barem nekakav društveno pozitivan učinak rodne historije na konzervativnoj desnici, onda je to nehomična univerzalizacija roda preko kojeg sve šira publika počinje tumačiti sve heterogeniji dijapazon tema. I doista, nije li na nekoj razini naprosto zapanjujuće ekspresno teorijsko opismenjanje desnice koja je odjednom silno zainteresirana za tekuće trendove u suvremenoj filozofiji, počevši od postmodernističke teorije o odnosu jezika i stvarnosti pa sve do debata o materijalnosti tijela, naravi političke moći i epistemološkom statusu 'ideologije'? U tom miljeu, takve su teme donedavno smatrane salonskim dokoličarenjem koje odvraća od realnih životnih problema kao što su molitva i podizanje djece. Nominalno, one su tako shvaćene i sada, ali bauk rodne ideologije pruža savršenu izliku da se njima počnu baviti čak i oni koji bi inače imali pametnijeg posla.

Ljudi su često stranci vlastitim željama. Jedno od mogućih shvaćanja primarne zadaje filozofije kao takve jest da sistematičnom artikulacijom uglavnom neosvijestjenih pretpostavki o naravi čovjeka i njegovog odnosa prema svijetu, ona pomaže u spoznaji kako vlastitih, tako i tuđih čeznji. Upravo zbog takve svoje pozicioniranosti unutar metafizičkog polja, suvremeni

diskurs koji alarmira o rodnoj nemani s 'dalekog zapada' netipično je adekvatan za dešifriranje inače kriptične, i ljevici često nedokučive, konzervativne žudnje. Ovdje ću izdvojiti šest glavnih argumenata preko kojih je formulirana konzervativna kritika tzv. 'rodne ideologije', a koji su više-manje doslovne izvedenice višestoljetnih rasprava unutar zapadne filozofije, kako bih iz njih derivirao skriveni izvor užitka kakav ti argumenti jamče svojim proponentima.

PRVI se tiče temeljne teze o materijalnosti spola, iz koje iščitavam staru platonističku žudnju o materijalnom svijetu kao vjernoj preslici idealnog svijeta formi. Iz ove egzemplarno idealističke perspektive, svaki raskorak između idealiteta i njegovog materijalnog uobraženja upućuje na prevlast ovosvjetovnih, efemernih požuda nad vječnim, transcendentalnim istinama. Spol, kažu nam, upisan je u čovjeka kao njegova transhistorijska zadatost. Uvođenjem pojma roda ta se zadatost pokušava relativizirati, što uvodi nesklad u inače navodno konzistentno i samorazumljivo biće kao što je čovjek. Premda je svako iskustvo bivanja čovjekom miljama daleko od takve, u suštini poprilično prostodušne teze, njezina primamljivost sadržana je u tome što nudi viziju benevolentnog svijeta inherentno investiranog u ljudsko blagostanje. Naime, ako je smisao čovjekovog života već upisan u njegovo tijelo kao vječna istina, onda to upućuje na prisustvo bilo božanske, bilo prirodne namjere da ljudsko postojanje sačuva od stihije i kaosa. Smisao više nije teret pojedinca ili kolektiva, već sudbinske intencije da čovjeku osigura neku vrstu metafizičke 'mirne luke'.

Drugi argument je onaj o statusu rodne teorije kao 'ideologije', koji pretpostavlja, za notorno antikomunistički nastrojenu desnicu, iznenađujuće marksističko poimanje materijalne stvarnosti kao izobličene političkom reprezentacijom. Ako je spol univerzalna materijalna istina, onda je rod njegova lažna sjena projicirana s ciljem ostvarivanja partikularnih političkih interesa. Užitak upuštanja u takvu vrstu argumentacije, koja bi imala za cilj demistificirati tuđu 'lažnu svijest', klasično je

Argument o rodnoj teoriji kao 'ideologiji' pretpostavlja iznenađujuće marksističko poimanje materijalne stvarnosti kao izobličene političkom reprezentacijom. Ako je spol univerzalna materijalna istina, onda je rod njegova lažna sjena projicirana s ciljem ostvarivanja partikularnih političkih interesa

Nije li zapanjujuće teorijsko opismenjanje desnice koja je odjednom zainteresirana za trendove u suvremenoj filozofiji, od teorije o odnosu jezika i stvarnosti pa sve do debata o epistemološkom statusu 'ideologije'? U tom miljeu, takve su teme donedavno smatrane salonskim dokoličarenjem

egotriperiski budući da svoje zagovornike automatski stavlja u razumljivo primamljivu, docirajuću poziciju onoga koji je dovoljno intelektualno nadmoćan da zna ono što drugi ne znaju.

Treći, ujedno i najparanoidniji argument jest onaj o generalnom sunovratu zapadne civilizacije čiji je 'rodna ideologija' samo simptom. Ovdje je razvidna rusoovska sentimentalistička fikcija o dobroćudnoj ljudskoj naravi koja s vremenom degenerira u dekadenciju, čiji se šarm očituje u neodoljivo sladunjavoj lamentaciji nad minulim danima kada su društveni odnosi bili autentični, a ljudske strasti 'prirodne', neizvještačene utjecajem kulture. Taj argument pogađa u romantičarsku notu često prikriveno tankočutnih konzervativaca, a njegove draži usporedive su sa svima nam dobro poznatim *guilty pleasureom* gledanja petparačke melodrame.

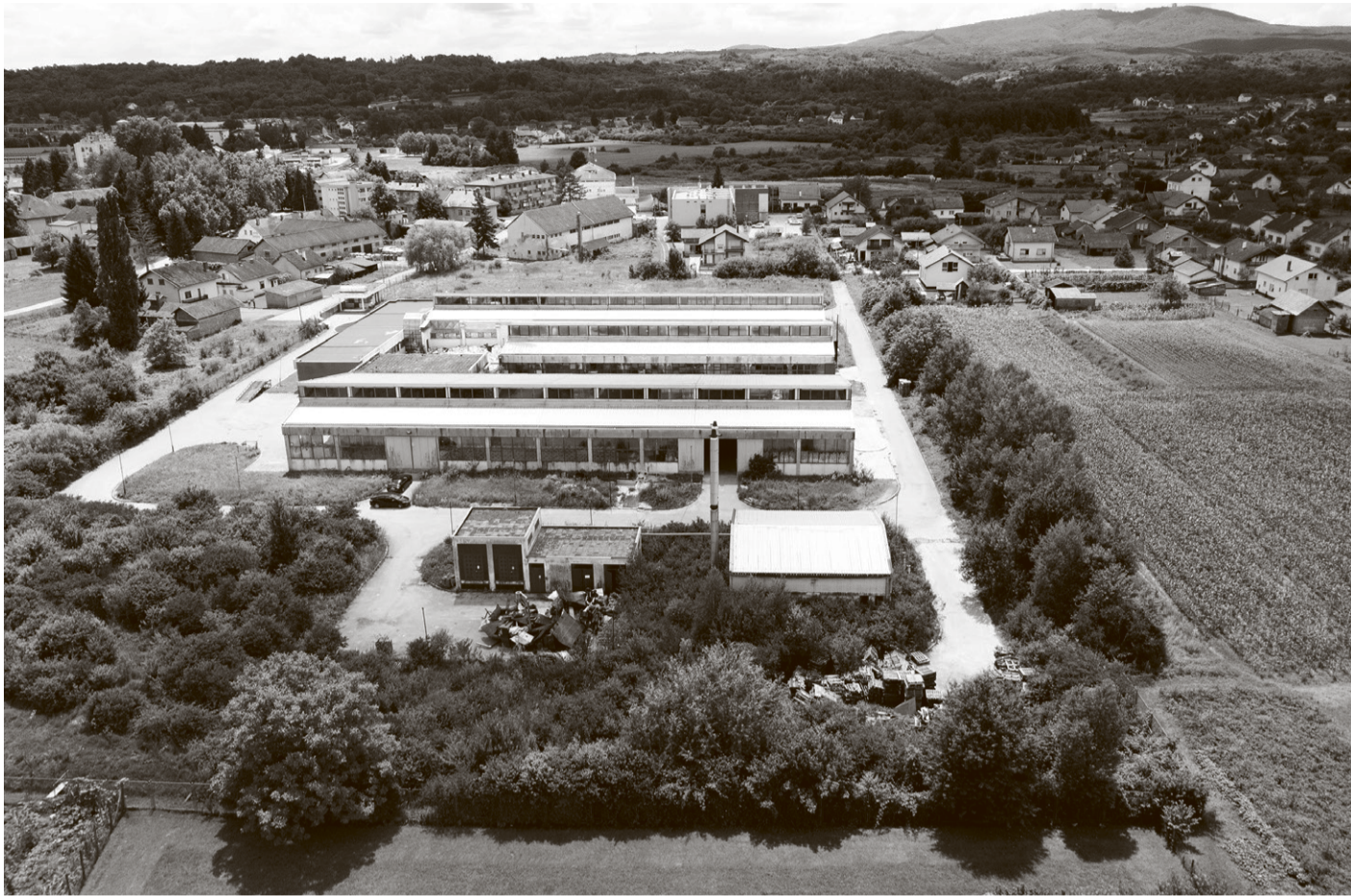
Četvrti argument jest onaj klasično suverenističkog tipa, a odnosi se na navodnu uvezenost 'rodne ideologije' iz dalekih centra moći koji su u jednoznačno mačehinjskom odnosu naspram lokalnih zajednica. Takva fantazija o društvenoj zajednici krajnje reduciranih dimenzija nudi pastoralnu viziju društva kao u suštini jednostavne cjeline čiju je manifestnu kompleksnost moguće zanemariti kada bi se iz nje isključili izvanjski elementi. Takva vrsta proizvodnje vanjskog neprijatelja omogućuje zamišljanje vlastite zajednice kao harmonične, a užitek koji proizvodi podsjeća me na vlastiti dječjački entuzijazam kada sam ugledao ilustraciju iz slikovnice na kojoj desetak druželjubivih medvjedića mirno i veselo obavljaju poslove unutar svoje male šumske zajednice.

Peti argument tiče se medicinski neindciranih hormonskih ili operativnih intervencija nad transrodnim osobama, koje su posljedica navodno nesavjesnog obavljanja liječničkog posla, što se onda objašnjava motiviranošću profitom i komercijalizacijom ljudskog tijela. Tu se radi o primijenjenoj kritici tzv. 'transhumanizma' koja svaku tehničku intervenciju nad čovjekom konceptualizira na modelu ornamentalizma (pa su tako primjerice silikonske grudi pandan bižuterijskoj ogrlici) i tumači preko navodno inherentne čovjekove sklonosti prema nadilaženju vlastitih ontoloških mogućnosti kroz tehnološku inovaciju.

Takva perverzna upotreba instrumenata radi stvaranja pukih estetskih privida pretvara samog čovjeka u svojevrzni nastavak objekta, te on u konačnici zaboravlja sebe u svojim ekstenzijama. Sličan argument prisutan je već u PLATONOVOM mitu o egipatskom bogu Teutu koji ljudima otkriva tehniku pisanja kao protuotrov zaboravu, samo da bi je oni u konačnici zloupotrijebili i, umjesto da zapisuju vlastite ideje, koristili kako bi nabubetalu tuđe te tako nepovratno izgubili vlastitu idejnost (na sličnom je tragu i mit o Prometejevoj vatri). Ovdje je očigledna mitološka struktura argumentacije koja svoj užitek derivira prvenstveno iz upotpunjavanja čovjekove često banalne svakodnevice posredstvom infantilnih slikovnih alegorija. Pa tako isprva suhoparna javnozdravstvena tema odjednom postaje nepresušni zdenac arhetipskih figura (npr. trans žena postaje 'muškarac prerušen u ženu', a inače poprilično prozaična mjesta javnih toaleta postaju poprištima nezapamćenih grozota). Takva vrsta užitka u maštovitoj suplementaciji stvarnosti dobro je poznata svakome tko je nekada bio dijete.

Posljednji argument koji mi se čini važnim istaknuti tiče se djece kao takve, odnosno nedvosmislene identifikacije djeteta kao primarne žrtve navodnih rodno-ideoloških upliva u zdravstvo i obrazovanje. Naravno, ovdje se radi o mnogo dugovječnijoj konzervativnoj opsesiji djecom, čija bi tobožnja zaštita trebala poslužiti kao neupitna legitimacija čitavom nizu restriktivnih politika. Očigledno ostrašćena investicija u figuru djeteta upućuje da i ovdje imamo posla s nekom vrstom užitka. Djeca su, naime, specifično pozicionirana u okviru liberalnih demokracija jer su izuzeta iz čitavog niza prava i sloboda zajamčenih punoljetnim ljudima te u velikoj mjeri prepuštena despotskoj moći svojih primarnih skrbnika. Izvjesno je da je takav odnos roditelja i djeteta za neke više od puke nužnosti čovjekovog gradualnog psihofizičkog razvoja te predstavlja neku vrstu tihe inspiracije kako urediti i ostatak društveno-političkih odnosa. To objašnjava i naizgled anti-kapitalistički naboj pojedinih elemenata konzervativne kritike roda. Problem koji oni vide s kapitalizmom nije eksploatacija radništva, već njihova nominalna sloboda u sferi dokolice. Zavodljiva pastoralna fantazija o transparentnoj organskoj zajednici u političkoj se praksi manifestira kao naprotivo – feudalizam.

Promatran u svojoj cjelini, konzervativni diskurs o 'rodnoj ideologiji' ima sve žanrovske konvencije politički uspješne fantazije: pruža manihejski narativ o borbi dobra i zla, jasno identficira krivca za osujećeni užitek, hvata široko i implicira gotovo sve figure društvenog autoriteta (od docirajućih sveučilištaraca, preko briselskih političara spremnih prodati jezik za zlato, do dobro plaćenih kulturnjaka koji predano rade da ružno prikažu lijepim). Njegova paranoična struktura izmješta permanentnu nemogućnost postizanja ovosvjetovnog blaženstva na vanjskog kradljivca užitka čiji se identitet u konačnici svodi na globalni svijet kao takav. Više-manje svi koji posjeduju – pa makar i najmanju – količinu društvenog utjecaja, suučesnici su u rodnoj zavjeri posrnulog svijeta. I premda to čine iz vlastitih materijalnih pobuda (bilo ekonomskih, bilo erotskih), libidinozna struktura samog tog denuncirajućeg diskursa u potpunosti je potisnuta i samointerpretirana kao motivirana pukom ljubavi prema istini. Na taj način, rod kao koncept sasvim neočekivano je postao predmetom kriptopornografskog interesa onih koje inače ne zanima ništa osim mirnog porodičnog života. ■

Kuće u neposrednoj
blizini tvornice –
Vrginmost

Buka, smrad i robovski rad

Iako je firmi Phaten Plastic Recycling ukinuta dozvola za gospodarenje otpadom u Vrginmostu, saznajemo da kamioni onamo i dalje pristižu. ‘Prozor ne smiješ otvoriti, želudac mi se okreće. Samo smrad, smrad i smrad’, kaže jedna mještanka. A strani radnici navodno rade u strašnim uvjetima – u noćnim smjenama i bez zaštitne opreme

PAVKA JOKIĆ, vremešna mještanka Vrginmosta, cijele noći provodi budna. San joj remeti vrućina u kombinaciji s nepodnošljivim smradom spržene plastike koji se njenom kućom širi iz nelegalne kineske firme Phaten Plastic Recycling. Tvornica okupira sva čula: neprijatna, intenzivna buka gnjava u svako doba dana. Istovarivanje plastike, lupanje kamiona i viljuškara, uznemirujući zvukovi iz tvorničkog pogona, najviše je pod-

sjećaju, kaže – na bombe. Pavka je dijabetičarka, koristi inzulin i još dvije vrste lijekova za šećer. Usto ima astmu, a operirala je i kičmu i koljeno. Njena kuća je u neposrednoj blizini tvornice u kojoj se već godinu i pol drobi i tali plastični otpad. Stalna izloženost nadražujućem dimu izluđuje sve stanovnike općine Gvozd, ali najteže pogađa one koji su, poput Pavke, već teško bolesni.

Iako je zagađivaču 2. jula zabranjen rad, nezaštićeni mještani još se uvijek jednako

guše. Državni inspektorat je nakon brojnih prijava i čak 12 izlazaka na teren zaključio da firma ne posluje u skladu s propisima, pa joj je Sisačko-moslavačka županija oduzela dozvolu za rad. Kako saznajemo sedam dana poslije ukidanja dozvole, ništa se značajnije nije promijenilo. Kamioni s novim otpadom i dalje pristižu u Vrginmost. Sagorijevanje plastike i nasilje nad stanovništvom se nastavljaju, unatoč donesenim odlukama.

— Oni rade noć i dan, kamioni dolaze izjutra u pet. Pale plastiku, to smrdi, prozor otvoriti ne možeš. Imala sam muža. Evo, sad će 11 mjeseci otkako ga nema. Vrtlarili smo u mirovini, dosta povrća smo sadili. On u zadnje vrijeme nije mogao raditi u vrtu bez maske. Svako malo je trčao u kuću po pumpicu za astmu. Imao je slabo srce. Što ću vam reći, vani se ne može boraviti, glava mi zuji. To je bučno, ajoj, lupa po mozgu! Stara mi je stolarija, zađuši me noću i budim se stalno. Trebali su se maknuti, a rade i dalje. Ovo nas što je ostalo većinom je starije stanovništvo. Jedna baka je tu kraj mene, ona je neki dan završila na infuziji, nije mogla do zraka doći. Moje mišljenje je da je neko dobio pare za tu tvornicu i sad ih niko ne može maknuti. Koje bi drugo objašnjenje bilo? Čerka mi je došla iz Švedske s djecom. Razboljeli su se ovdje, zamislite koja je to razlika, njima je u Švedskoj ljepota božja – priča nam Pavka.

Od bašte obitelji Jokić više nije ostalo ništa. Krompir joj je, govori naša sugovornica, nekad bio za ponos: toliko bi se razgranao i narastao da je prelazio njenu visinu. Sada je sve sravnjeno sa zemljom. Sparušeni su i paradajz, grah i mahuna. Zagađenje je načisto potamanilo urode. Može se samo nagađati što se sve nalazi u tlu jer nitko od nadležnih nije odnio uzorke na provjeru.

Ignoriraju ih sve institucije koje imaju zakonske ovlasti da spriječe zagađivača, ali i oni koji bi morali služiti građanima. Na primjer, Hrvatski zavod za javno zdravstvo (HZJZ) nikad nije odgovorio na upit MAJE TURNIŠKI, članice građanske inicijative Stop Phaten Plastic iz Vrginmosta. Zanimalo ju je što ljudi mogu napraviti kako bi se zaštitili od dima. Nekolicina ljudi se žalila na specifičan osip na rukama i na često krvarenje iz nosa. Do danas su mještani ostali uskraćeni za odgovor i konkretnu zdravstvenu zaštitu. Turniški nam je ispričala da su sretni ako uopće imaju mjesnog doktora opće prakse. Tu i tamo bi ih netko došao pogledati iz Topuskog. Tek prije nekoliko dana u mjesto je konačno došla doktorica. Međutim, nagomilanim problemima ne nazire se kraj.

Ispočetka su svi dobro reagirali na otvaranje tvornice, čak i u nedostatku svih informacija. Kako i ne bi kada je investitor najavio otvaranje 50 radnih mjesta u kraju koji vapi za zapošljavanjem. Brzo se ispostavilo da će poslodavac angažirati prvenstveno strane radnike, a za domaće ako pretekne poneko radno mjesto. Turniški nam govori da stranci žive i rade u strašnim uvjetima. Rade noćne smjene, nemaju zaštitnu opremu i spavaju u autu. Od radnog alata imaju običnu lopatu za snijeg. Ona ima i fotografiju jedne radnice, majke koja drži svoju bebu u pogonu dok radi. — Ova tvornica je služila kao firma za tekstil, nema nikakve uvjete za taljenje plastike. Elaborat je napisan za neopasni otpad, ali oni tale elektronski otpad. Imamo cijeli registrator prijava. Odgovora je bilo malo i svu su bili šturi: da je proces u toku, da su nađeni nedostaci vezano za buku i požar. Ne znam kako su uspjeli dobiti dozvolu za taljenje ičega. Tamo ima svega osim neopasnog otpada. Stranci žive kao životinje, naši rade kao životinje, mi živimo kraj svega toga – opisuje Turniški.

Oni koji podržavaju kineskog zagađivača odlučili su joj uzvratiti. Kada je postala glasna u prijavljivanju i kada je obavijestila novinare, u prostorije njene udruge Suncokret nenajavljeno je došla inspekcija da ispita radne uvjete. Za to vrijeme, tvrdi ona, inspekcija je kod štetočina dolazila najavljeno.

Prve prijave su došle od ljudi koji žive tik uz tvornicu. Samo ih bašte dijele od pogona; nalaze se na svega 20 ili 50 metara od izvora ekološke katastrofe. Najviše kamiona s plastikom dolazi iz Rijeke, ali po Vrginmostu se mogu vidjeti raznolike inozemne registracije. Uspjeli su saznati da im stiže tuđe smeće iz Litve i Nizozemske.

S nedavnog prosvjeda u Vrginmostu

Turniški objašnjava da je elaborat pisan s namjerom da bude zbunjujući. Nije potpisan, nije pečatiran i nema stručnih savjetnika. Išla je redom i štiklirala što je sve navedeno, a u realnosti ne postoji. Nema porte, nema vage, kamere, pogon nije zatvoren, otpad je vani, umjesto da bude unutra...

— Jedan čovjek koji stoji iza zagađivača je išao od kuće do kuće i zastrašivao starije žene. Govorio im je da ništa ne smrdi, a ako im smrdi, nek' se sele. I meni su prijetili. Ja ću se neka-ko izboriti, ali šta može neka starija gospođa, udovica? Građane koji su toliko toga prošli tretira se kao apsolutno nebitne. Zar nismo zaslužili živjeti u miru? Imamo jednog čovjeka od 91 godinu, ustaje svako jutro u pet sati. Dvorište mu je kao apoteka. Njegove pčele se muče jer žive 50 metara od tvornice. Mene pita žena koja živi točno preko puta može li jesti povrće iz bašte. Plače mi se. Što da joj kažem? Nitko nam ništa nije rekao, dao savjet, nemojte jesti ovo, jedite ono, perite, bacite... Ništa – govori Maja Turniški.

Rade noć i dan, kamioni dolaze izjutra u pet. Pale plastiku, prozor otvoriti ne možeš. Imala sam muža. Evo, sad će 11 mjeseci otkako ga nema. Vrtilarili smo u mirovini, dosta povrća sadili. On u zadnje vrijeme nije mogao raditi u vrtu bez maske – priča Pavka Jokić

Tvornica smještena u središtu mjesta nalazi se na zanimljivoj lokaciji – na jedva 40 metara od policije i općine. Naočigled svih prolazi na desetine kamiona tjedno. Na kapiji ograde zakačen je veliki lokot, u dvorištu nema nikog i samo naizgled zgrada tvornice izgleda uspavano, kao da se u njoj ništa ne događa. Naši sugovornici govore da radnici ulaze sa stražnje strane i da iza pogona parkiraju svoja prijevozna sredstva, najčešće bicikle.

Svi prozori na kućama i stambenim zgradama su zatvoreni, dok u dvorištima nema nikoga. Prilično neobičan prizor za ljetni period na selu. Uvjerili smo se i sami da duži boravak na otvorenom u Vrginmostu nije opcija jer nos napada teški smrad izgaranja. Ispred jedne kuće sreli smo ženu. Kako podnosi stalno prisustvo smrada i zatvorenost?

— Nemojte nas ni pitati kako izdržavamo. Prozor ne smiješ otvoriti, želudac mi se okreće. Koliko god pio vode, još je gore. Samo smrad, smrad i smrad. Noću vrućina, mi unutra zatvoreni k'o pilići. Džaba klima, džaba napa, sve uvuče. Izgleda da rade po cijelu božju noć. Ima li igdje iko da tome stane na kraj? Ako vi novinari ne uspijete, onda ne znam. Kćer živi na obali, voli se s djetetom ljeti skloniti u Vrginmost od gužvi i turista jer je mirnije. Bar je nekad bilo. Noćas smo se promolili oko ponoći, samo da unesemo kolica za malu. To je neopisivo smrdjelo – prepričava mještanka. Iza njihove kuće vidi se fino uređena bašta. I što sad s tim, pitamo, da li ih je strah ubrati i pojesti?

— Pa jeste, ne znam kako to oprati. Ostavim povrće u sodi bikarboni, začinim octom, ali ako je ovo ušlo u zemlju, džaba što ja površinski to tako perem. I šta nam to sad znači, moram otići u dućan i kupiti povrće. A koliko sam novaca dala za sadnice, koliko sam se trudila da to uzgojim... I sad moram baciti. Evo, jel' osjetite kako smrdi? Ali ovo je ništa. Kako to mogu raditi u naseljenom mjestu? Oni tamo ventilacije nemaju. Kažu da stavljaju pur pjenu na prozore da se manje čuje. Ja se samo uzdam da će novinari nešto izganjati – ponovila je zabrinuto.

I pored svega, slučaj iz male banijske općine nikako se ne može u široj javnosti nametnuti kao glavna tema. Odabir lokacije zagađenja nije nimalo slučajan. ANA-MARIJA MILEUSNIĆ, voditeljica kampanje protiv zagađenja plastikom iz Zelene akcije, smatra da primjer iz Vrginmosta spada u fenomen okolišnog razizma. Zagađivači globalno imaju tendenciju birati zajednice u kojima najviše žive manjine ili marginalizirane skupine, a u Vrginmostu ima najviše pripadnika srpske nacionalne manjine, objasnila je Mileusnić. Kada zagađivač bespovratno ode iz Vrginmosta, ljudi će, kao i dosad, ostati sami sa počinjenim štetom nad svojim zdravljem i okolišem. Posljedice će tek izlaziti na vidjelo. Razina kontaminacije je nepoznata, stoga bi mještanima, za početak, trebalo osigurati detaljan sistematski pregled. Iz Zelene akcije su najavili da će inzistirati na materijalnim odštetama za stanovništvo. ■

Maja Turniški, članica građanske inicijative Stop Phaten Plastic

Kataklizma turizma

Ako pola Evrope prosvjeduje protiv turista, a Hrvatska se na turizam oslanja više od ijedne države Unije, zašto kod nas nema demonstracija, nego novinari iz sezone u sezonu trijumfalno bilježe povećanje broja gostiju?

LJETNA sezona tek je počela, a u Evropi su, po svemu sudeći, glavna turistička atrakcija anti-turistički prosvjedi. Za vrijeme prošlotjednih demonstracija u Barceloni, lokalci nesretne goste zavaljene na terasama restorana i kafića tjeraju hicima iz pištolja na vodu, skandirajući 'Tourists, go home!': snimke, naravno, odmah postaju viralne. Španjolci i inače znaju biti maštoviti. U Málagi su tako ulaze u zgrade s apartmanima oblijepili porukama u rasponu od onih opominjućih ('Ovdje je nekada živjela obitelj!') pa do nešto direktnijih ('Ovdje smrdi na turist!'). Još čekamo da saznamo hoće li na Mallorci nastaviti s prošlogodišnjom praksom, kada su prekrpane plaže raščistili postavljajući table s lažnim upozorenjima na opasne meduze i onečišćenje kanalizacijom. Nisu, doduše, sve akcije tako zabavne: kao što su Novosti već pisale, šestero stanovnika Tenerifea stupilo je u aprilu u štrajk gladu buneći se protiv sve većeg vala turista, a odustali su nakon 20 dana jer, prema njihovim riječima, čak ni tako radikalnim potezom nisu uspjeli zainteresirati lokalne vlasti.

Prosvjeduje se i drugdje, mada u manjoj mjeri: vijesti o demonstracijama stižu nam iz Italije i Austrije, fotografije grafitu s porukama 'No Tourists, No Hipsters' i 'Burn Airbnb' iz Atene, informacije o sve negostoljubivijim domaćinima manje-više odsvuda. Nimalo neobično, jer globalna turistička industrija uporno obara vlastite rekorde, a šteta koja pritom nastaje – apartmansko pumpanje cijena najma, zagađenje okoliša, vandalizacija spomenika i arheoloških lokacija, buka, nered, pritisak na kompletnu lokalnu infrastrukturu – sve očiglednije nadmašuje korist, barem za većinu domaćih stanovnika. Radi ilustracije, 1950. godine statističari su izbrojali 25 milijuna turističkih boravaka, a 2017. bilo ih je već milijardu i 300 milijuna. Nezaboravne 2020. lockdowni su naglo zaustavili trend, ali sada smo opet

ondje gdje smo bili prije pandemije: uz godišnju stopu rasta od preko tri posto, procjenjuje se da će do 2030. godine – ne zaustavi li nas u međuvremenu klimatska katastrofa ili kakav omanji nuklearni rat – svijetom tumarati milijardu i 800 milijuna putnika.

Tolika masa već je utisnula tragove i u javni diskurs pa unatrag sedam-osam godina sve češće čujemo za *overturizam*, odnosno 'prekomjerni turizam', pojam skovan još osamdesetih. Prvo u medijima, a zatim i u nešto ambicioznijim znanstvenim studijama, on cilja nešto što ekonomisti obično nazivaju *negativnim eksternalijama*: laički, opisuje štetu za kompletno društvo i okoliš koja se ne može mjeriti tržišnim kriterijima uspjeha. Ili, kao što to u svom nedavno objavljenom naučnom radu 'Overturizmom protiv turizma i društva' sažima *professor emeritus* riječkog Sveučilišta i stručnjak za turizam BRANKO BLAŽEVIĆ: 'Overturizam je najprije plod zablude o tržištu i tržišnim slobodama koje pretpostavljaju da tržište zahtijeva sve veći i neograničeni rast.' Onaj nagli globalni skok broja turista, drugim riječima, nije se dogodio sam od sebe, nego kao izravna posljedica političko-ekonomskih odluka: deregulacije tržišta avioprometa krajem sedamdesetih, u sklopu šireg neoliberalnog zaokreta, a zatim, na istoj ideološkoj liniji, nešto recentnijim pojavama *low budget* aviokompanija i *online* platformi za kratkoročno iznajmljivanje kuća i stanova. Rezultati? Krenuli smo iz Barcelone, povrimo opet tamo: samo u posljednjih deset godina cijene najma porasle su za skoro 70 posto pa sve veći broj lokalaca sebi više ne može priuštiti stanovanje. Ukratko, grad skrojen po mjeri profita turističke industrije nije i ne može biti grad za vlastite građane.

Masovni otpor pretvaranju nečijeg životnog prostora u atraktivnu *city break* destinaciju više ne može zanemarivati ni politika, pa je gradonačelnik Barcelone JAUME COLLBONI iz Socijalističke stranke Kataloni-

Masovni prosvjed u Barceloni (Foto: SOPA Images/Sipa USA/PIXSELL)

je nedavno najavio da prestaje produljivati dozvole za kratkoročno iznajmljivanje stanova, što znači da će glavni katalonski grad već 2028. zatvoriti svoj posljednji Airbnb apartman. Restriktivno, iako nešto mekše, protiv erbienbizacije stambenog prostora bore se i drugi evropski gradovi, poput Berlina koji je zabranu kratkoročnog najma zamijenio ograničenjem na 90 dana dozvoljenog iznajmljivanja godišnje, Beča i Londona (također 90 dana), nešto velikodušnijeg Pariza (120 dana) ili strožeg Amsterdama (maksimalno 30 dana legalnog iznajmljivanja). Drugi set mjera podrazumijeva povećane takse i poreze: Amsterdam je turističku taksu podigao sa sedam na čak 12,5 posto i sada po visini drži prvo mjesto u Evropi, Pariz je svoje takse skoro utrostručio. Sve više gradova naplaćuje ulaz na popularne lokacije: za posjetu Aja Sofiji odnedavno morate platiti 25 eura, Trgom Španjolske u Sevilli uskoro se neće moći šetati besplatno, a Venecija je, o čemu su mediji naširoko izvještavali, odlučila naplaćivati ulaz u čitavu gradsku jezgru kako bi rastjerala jednodnevne turiste. Probna faza tog projekta bliži se kraju pa još uvijek nemamo službene rezultate, ali čini se da je podbacio: započelo je prosvjedima Venecijanaca zbog toga što mjera ne adresira njihov ključni problem, visoku cijenu kvadrata uzrokovanu kratkoročnim najmovima, a završava izvještajima o gužvi koja se uopće nije smanjila. Još relaksiraniji set mjera ne ide za tim da turistima uzme dodatne novce, nego pokušava rasteretiti gradove kampanjama koje potiču posjetitelje da istraže manje poznata područja ili pak uvođenjem točnog vremena posjete, kao u atenskoj Akropoli, gdje gosti moraju unaprijed odabrati termin dolaska i ne smiju kasniti, inače neće biti pušteni. I dok se većina opredjeljuje za čuvanje baštine pomoću batine, rijetki biraju strategiju mrkve. Kopenhagen, recimo, 15. jula lansirala pilot-projekt nagrađivanja turista koji se

ponašaju odgovorno: oni koji se budu kretali biciklima i vlakovima ili sudjelovali u akcijama čišćenja grada dobit će besplatne ture po muzejima, obroke u restoranima i vožnje kajacima, a Nacionalna galerija organizira kurseve izrade umjetničkih djela od plastičnog otpada.

Tako se dakle – u širokom dijapazonu od otpora i pobune do manje ili više promišljenih političkih mjera – s problemom overturizma nose evropske zemlje kojima turistička industrija donosi između pet i 12–13 posto BDP-a, što je negdje oko svjetskog prosjeka od desetak posto. A kako reagira Hrvatska, u kojoj se na turizam oslanja dvostruko veći udio proračunskih prihoda, čak petina nacionalne ekonomije? Znatno skromnije. Dubrovnik ćete primjerice redovno pronaći pri samom vrhu top-lista svjetskih gradova najizloženijih overturizmu, neki kažu da je s omjerom od 36 turista po glavi stanovnika i relativno najposjećeniji evropski grad, pa

Treba očekivati da će rasti razlika između onih kojima turistička ekonomija donosi korist i onih kojima sve više šteti. Ili, drugim riječima: nabavite pištolj na vodu, možda će vam trebati

ipak je prve suvislije mjere protiv navale putnika uveo tek nakon najave UNESCO-a da bi mogao izgubiti status svjetske kulturne baštine. A ni te mjere nisu pretjerano oštre: svode se na ograničenje broja kruzera i posjetitelja gradskih zidina. Telegraph je ovih dana uvrstio Split među evropske destinacije koje su najmanje gostoljubive prema britanskim turistima, smjestivši ga odmah iza Mallorce, Barcelone i Amsterdama, ali kada se pogledaju razlozi koje list navodi – visoke novčane kazne propisane za uriniranje i povraćanje u javnom prostoru, penjanje po spomenicima, kupanje u fontanama – čini se da je veći problem u britanskim turistima nego u samim mjerama.

I dok su Dubrovnik i Split nešto poput uvjetovanih asocijacija na temu prekomjernog turizma, problem je u Hrvatskoj ipak mnogo širi. Branko Blažević u svom radu detaljno uspoređuje našu turističku industriju s turizmom Slovenije i Austrije pa dolazi do jasnog, istraživački potkrijepljenog zaključka da znakove overturizma možemo prepoznati u nizu domaćih mjesta i gradova, od Zadra, Podstrane i Fažane preko Okruha, Novigrada i Pule do Rovinja i Nina, da spomenemo samo neke. Prepoznala ih je, izgleda, čak i hrvatska Vlada: novi Zakon o turizmu, donesen početkom godine, zato se prvenstveno fokusira na održivost turističke industrije. Samo što su, ironično, njegovi prvi efekti sasvim suprotni: domaći iznajmljivači, po svemu sudeći strahujući od toga da bi aktualni zakon mogao voditi prema ograničavanju broja apartmana, ove su godine prijavili 150 hiljada novih ležajeva, čak tri puta više od dosadašnjeg godišnjeg prosjeka.

Što nas vodi do zanimljivog pitanja: ako pola Evrope prosvjeduje protiv turista, a Hrvatska se na turizam oslanja više od ijedne države Unije, zašto kod nas nema demonstracija, nego novinari iz sezone u sezonu trijumfalno bilježe povećanje broja

gostiju? Nismo prvi koje to zanima. Štoviše, dok antituristički prosvjedi postaju jedna od glavnih vijesti u evropskim medijima, Hrvatska postaje vijest zato što u njoj prosvjeda nema. Telegraph u onom svom prilogu kaže da bi razlog mogao biti taj što se ovdje 'turistička ekonomija tek razvija': priznajemo, prvi put čujemo za to da smo početnici u turizmu. Švedska javna radiotelevizija poslala je reportere u Split da na licu mjesta provjere gdje je zapelo s demonstrantima, a neki im je prolaznik u kameru lakonski objasnio da nezadovoljstva nema jer 'Hrvati vole novac'. Mi ćemo, s druge strane, ipak konzultirati stručnjake. Baveći se domaćim overturizmom, Branko Blažević doduše ne piše o prosvjedima protiv turista, ali namiguje u smjeru u kojem bi vrijedilo potražiti odgovor: 'Overturizam postaje prihvaćeniji u ekonomijama koje su visoko ovisne o turizmu, a Hrvatska to upravo jest.' Odnosno – ispravite nas ako smo krivo shvatili – ovdje smo o turizmu suviše ovisni da bismo se protiv njega bunili, stanje je tako loše da sebi ne možemo priuštiti nezadovoljstvo. A valja čuti i nastavak: 'To povećava razlike u percepciji održivog turizma destinacije između stanovnika koji imaju koristi od turizma i onih koji to nemaju.' Razliku između štete i koristi, pretpostavljamo, ne treba detaljno objašnjavati onima koji nemaju tu sreću da iznajmljuju apartmane, nego pokušavaju unajmiti stan za život u Splitu ili Zagrebu. A u zemlji koja se na turizam oslanja mnogo više nego što bi bilo pametno i u perspektivi izvjesnih klimatskih promjena koje će ispreturati mapu popularnih destinacija, treba očekivati da će rasti razlika između onih kojima turistička ekonomija donosi korist i onih kojima sve više šteti.

Ili, drugim riječima: nabavite pištolj na vodu, možda će vam trebati. ■

ИНФОРМАТОР

Састанак саборског Одбора за пољопривреду у Винковцима (Фото: Сенка Недељковић)

Невиђене штете на шумама

У прошлогодњем и овогодњем невремену страдало је више од 3,9 милиона просторних метара државних шума на истоку земље, констатовано је на састанку саборског Одбора за пољопривреду у Винковцима. Опоравак ће, упркос покушајима санације највреднијих дрвних сортимената, трајати деценијама, казала је Драгана Јецков

НЕВРЕМЕ, које је пре годину дана погодило исток земље, изазвало је штете које шумарска струка у Хрватској још није видела. Страдало је више од 3,9 милиона просторних метара државних шума, којима управљају Хрватске шуме, од којих 1,7 милиона просторних метара храста лужњака, по којем је тај крај познат. Био је то један од закључака састанка Одбора за пољопривреду, који је одржан 8. јула у Винковцима. Циљ састанка била је анализа актуалног стања у сектору шумарства након лањског невремена, које је погодило тај део Вуковарско-сремске жупаније. Председница саборског Одбора за пољопривреду, М

Штета од недавног невремена у Жулањи (Фото: Емица Елведј/PIXSELL)

РИЈАНА ПЕТИР, истакла је да 'шума може без људи, али људи не могу без шуме па је неопходно пронаћи одговоре како се на најбољи могући начин суочити с климатским променама'.

Члан Управе Хрватских шума, АНТЕ САБЉИЋ, додао је да је тешко говорити о финансијским проценама штета, које је невреме узроковало прошле године на шумама те да, иако се спомиње износ од 150 милиона евра, сматра да су дугорочни губици знатно виши.

Састанку у Винковцима присуствовала је и потпредседница Одбора, ДРАГАНА ЈЕЦКОВ из СДСС-а.

— За мене је забрињавајући податак да је 2,7 милиона кубика дрвне масе уништено и то највише храста лужњака, по чему је тзв. Спаљвански базен препознатљив — казала је Јецков.

Према њеној интерпретацији, стручњаци су огромне штете илустровали податком да је током 15 минута невремена уништено све оно што се у последњих шест година подузело за ревитализацију шума. Јецков је навела да се одмах приступило санацији највреднијих дрвних сортимената али да ће, због обима штете, опоравак трајати деценијама.

— Приближно 150.000 садница смо посадили на подручју Шумарије Оток, која је највише страдала — рекао је Анте Сабљић из Хрватских шума.

Винковачки градоначелник, ИВАН БОСАНЧИЋ, оценио је да шумарство у значајној мери утиче на живот у Вуковарско-сремској жупанији те да је за што бољу превенцију у наредном периоду неопходно потражити одговоре шумарске струке и научне заједнице.

■ Сенка Недељковић

Потребна опрема

Директорка ош Трпиња представницима жупанијских власти презентова потребе школе за прелазак на једносменски систем рада

НА позив директорке ош Трпиња ВЕСНЕ ВУЈИЋ, заменик жупана из реда српске заједнице СРЂАН ЈЕРЕМИЋ, жупанијска прочелница за образовање ЈАДРАНКА МУСТАПИЋ КАРЛИЋ и председник Већа српске националне мањине Вуковарско-сремске жупаније, СВЕТИСЛАВ МИКЕРЕВИЋ, посетили су ту основну школу како би се упознали с тренутним стањем и потребама за унапређење наставних активности. Заменик жупана је после састанка изјавио да је централна тема разговора била стварање предуслова за увођење једносменске наставе као и дефинисање даљњих корака на изградњи спортске школске дворане, неопходне за физичко васпитање ученика. Ресорно министарство је у складу с реформом образовног система предвидело увођење једносменске, од

Судионици разговора о предусловима за једносменску наставу

носно целодневне наставе у свим школама. У оквиру плана за обнову и опоравак предвиђена су средства, која би требала да омогуће да све школе у Хрватској раде у једној смени, а циљ је да се исте инфраструктурно опреме за нови начин рада. — С обзиром на то да је Вуковарско-сремска жупанија оснивач школе, наш циљ је обезбедити једнаке услове образовања за све ученике, па тако и оне који наставу похађају на српском језику и ћириличном писму — рекао је након састанка Јеремић. Уз анализу стања везаног уз једносменску наставу, акценат је стављен и на изградњу Спортске дворане, неопходне за потребе

физичког васпитања. То представља дуггодишњи проблем због неадекватног простора, посебно у зимским месецима. — У разговору с прочелницом договорена је даљња динамика решавања споменуте проблематике, а актуелизовано је и питање прилагођавања уласка у школску зграду особама с посебним потребама, с обзиром на сазнања да би у идућој школској години адекватан улаз био неопходан за потребе једног ученика — истакао је заменик жупана.

Основна школа Трпиња ову школску годину је завршила са 94 ученика у осам разредних одељења.

■ С. Недељковић

Успеси шахисткиња

На Државном првенству у шаху, које је одржано крајем јуна у Трогиру, младе трпињске шахисткиње освојиле су два пехара и медаљу те избориле пласман за европско првенство

МЛАДИ чланови школе шаха из Трпиње са још једног великог такмичења вратили су се са пехарима и медаљама. Наиме, на седмодневном шаховском државном првенству, које је одржано од 22. до 28. јуна у Трогиру, у конкуренцији од 358 такмичара из целе Хрватске, шахисти споменутог клуба освојили су два пехара и једну медаљу. Друго место у конкуренцији девојчица, узраста до 11 година освојила је МАША ПОПОВИЋ. Пехар за друго место припао је и ТЕОДОРИ ВУКАЈЛОВИЋ, која се такмичила у конкуренцији такмичарки до осам година, док је АНИСИЈА ЂУРАЧКОВИЋ заузела треће место у категорији до седам година.

— Ово је један од најзначајнијих успеха наших шахиста, с обзиром на то да је реч о највећем такмичењу у омладинском шаху. Оваквим пласманом постали смо једна од најбољих екипа региона Исток, који обухвата пет славонских жупанија — рекао је председник шк Трпиња, Никола Маширевић, анализирајући резултате првенства.

Младе шахисткиње из Трпиње са пехарима (Фото: ош Трпиња)

Nada

Društveni
magazin
Srpskog
demokratskog
foruma

NOVOSTI
НОВОСТИ

#1282, petak 12. 7. 2024.

НАДЕЖДА ЧАЧИНОВИЧ Наду ми даје властита знатижеља

Видјет ћемо како ће се ситуација развијати, мислим да нисам увијек најспретнија у јавном раду, али ако буде јаким притисака везаних за побачај, поготово законских, онда ћу се морати ангажирати

Видјет ћемо како ће се ситуација развијати, мислим да нисам увијек најспретнија у јавном раду, али ако буде јаким притисака везаних за побачај, поготово законских, онда ћу се морати ангажирати. А што се читања тиче, увијек има нових књига, нових теорија и увида и желим их пратити.

Када сте се и како почели бавити феминизмом? Феминизам је за мене на почетку значајно могућност промјене социјалистичког друштва, неки тип директне акције јер сам проучавала домаће женске покрете и увидјела колика је разлика између прокламиране равноправности и праксе. Феминизму нисам толико приступила особно, из властитог животног искуства, јер сам живјела у секуларној обитељи с двије старије сестре. Паралелно, жене су у филозофији у вријеме када сам је ја студирала и дипломирала биле уистину малобројне и сама чињеница да сам се филозофијом бавила је била на неки начин феминистички чин.

У есеју о побачају пишете да остаје питање је ли добар политички циљ

Најтеже ми је било када би се на семинару појавио студент с јако чврстом десном идејом. Заједничка основа семинарског рада је разговор, размјена мишљења, а некада то није посве могуће

тражити уставну одредбу прекида трудноће. Што мислите о враћању побачаја у устав?

Колико сам примијетила, политичари се боје да такво што не прође, унаточ истраживањима по којима 75 посто људи није за забрану побачаја. Паралелно, у Француској је побачај ушао у устав без неких већих проблема, иако је исто ријеч о католичкој земљи. Правне регулације су увијек мало 'трики', морала бих о теми још мало размислити, али је свакако не би требало стављати на референдум, знамо како су код нас пролазили референдуми.

И даље волим Модрића

Године 1968. из Љубљане одлазите на студиј у Њемачку. Тврдите да сте хтјели ићи на запад како бисте могли остати љевичарка. Зашто, и када сте се вратили у Југославију? Њемачка је те 1968. сигурно била пуно узбудљивија од Словеније. Након краткотрајног усхита због студентских немира код нас је наступило разочарење и добила сам прилику видјети свијет. Године 1971. из Њемачке долазим на Корчулу, сјећам се да сам ишла бродом из Ријеке и тамо сам упознала жарка (пуховског, оп.а.) и вратила се.

Када говорите о Праксису и Љетној корчуланској школи, формирате временски лук од 1971. до 1989. у којем вам је, како кажете, најљепша била стална могућност расправљања, не увијек уљуђеног и мирног. Било је то стварно узбудљиво раздобље с пуно разговара и дружења, на Корчули и другим мјестима, а 1989. се организирао скуп у Смедереву поводом двије стотине година од Француске револуције и након њега, 1990-их, континуитет живе расправе је прекинут. Мени је знало бити незгодно јер сам тада била у браку са Жарком па ми се чинило да нема смисла да, рецимо, обоје будемо активни на неком скупу. Из данашњег искуства могу вам рећи да се тим не оптерећујете.

Јесте ли 1990-их били активни ван свеучилишта? Сурађивала сам с бројним женским организацијама, а отишла сам и у тадашњу Акцију социјалдемократа Хрватске, странку активну од 1994. године и то искуство није било претјерано добро. Сјећам се да су на скупу за Осми март допустили Предрагу Раосу да ради русвај. Тако сам се наљутила да сам вратила карту за велики женски конгрес који се 1995. одвијао у Пекингу, тешко ми је било не отићи, али не можете пустити да вас властита лијева странка тако третира. Када овако причамо, па свако мало настане нека странка за разочаране сдп-овце, а ето, сдп је једини и даље жив, а никако да се помлади и реформира.

Више сте пута причали о вашој љубави према ногомету па бих цитирала мени једну о дражих реченица у књизи: 'Ногомет се игра само ногама;

то је свјесно прихваћено ограничење, такорећи протуприродно за нашу врсту.' Пратите ли Европско првенство (интервју се одвијао на почетку осмине финала Еура 2024., оп. а.)? Пратим, Швицарци су тако лијепо побједили Талијане, утакмица Њемачке и Данске је била доста напорна с тим прекидима, Нијемци су се јако веселили, али исто су се провукли, онај офсајд Данској, не знам... Ове године ми је било тешко пратити неке ствари везане за хрватску репрезентацију, поготово Јеличићеве коментаре, покушала сам игнорирати и даљење говоре о понизности. Али пратила сам, навијала сам, пратим и Словенију. И даље волим модрића, добар је он био, али јасно је да је прошао један ногометни циклус, искуснији играчи су остарјели, млађи су још мало премлади.

Што мислите, тко ће постати првак? Нитко ме није нарочито одушевио, не знам, Шпањолци. Можда Французи, али прије Шпањолци.

Пратите ли само репрезентативни ногомет или и Лигу првака или можда Хрватску ногометну лигу? Ријетко, имам спортске програме па погледам некад утакмице Манчестер Ситија, Реала. хнл не пратим баш, али ето, мислите неће увијек Динамо бити првак па Хајдук пола сезоне добро игра, не знам што се онда догодило...

Срећом па смо при крају интервјуа, болна ми је ово тема. Нећу вам сол на рану.

Јесте ли задовољни својим животом у Загребу, какав је ваш однос с градом? Добро ми је живјети ту, град је довољно велик, на доброј је позицији, једини је проблем, како сам сад мало слабије покретна, што није баш прилагођен за мање мобилне особе. На примјер, тешко је доћи на перон на Главном колодвору са штаком.

Ваше име на руском значи нада. Како сте га добили? Родила сам се у руској болници у Будимпешти 1947. и тада су руска имена била јако популарна. Име сам добила по надежди крупској, револуционарки познатијој као лењиновој жени. У неким периодима нисам вољела своје име, било ми је предуго, сада ми се свиђа.

Задњи есеј у вашој књизи зове се управо 'Нада'. Пишете како Кафка, на питање Макса Брода о томе има ли наде изнад овога нама познатог свијета, одговара 'бесконечно пуно, само не за нас'. А има ли наде за вас, што Надежди даје наду? Имам пуно пријатељица и пријатеља који мисле да би сваки пристојан човек морао бити депримиран, али ја нисам! Наду ми даје властита знатижеља према свијету, пробудим се ујутро и увијек ме нешто занима, можда то звучи смијешно, али је тако. Занима ме што ће се идуће догодити.

Balansiranje s videoigricama

Često je fokus isključivo na nasilnim video-igrama, ali valja istaknuti da postoje izrazito kreativne, umjetnički istančane i poučne igrice koje mogu doprinijeti kreativnom razmišljanju, povećanju motoričkih vještina, memorije, poučiti djecu i potaknuti znatiželju. Kao i u svemu u životu, stvar je balansa, poručuje terapeutkinja Jasmina Mujkić

MIRKO SUŽNJEVIĆ, izvanredni profesor na Fakultetu elektrotehnike i računarstva u Zagrebu, videoigrama se bavi od djetinjstva, od početka 1990-ih, kada je dobio Nintendo, pa sve do kraja iste decenije kada je dobio svoje prvo računalo. Nakon svega je i doktorirao na ponašanju igrača u legendarnom 'World of Warcraftu' (wow) te se na-

stavio istraživački baviti videoigrama, njihovim mrežnim prometom, kao i iskustvima kvalitete u području igara i *cloud gaminga*.

— Industrija igara raste velikom brzinom dosta dugo vremena, prema istraživanjima kompanije New Zoo posljednjih desetak godina za oko tri posto. Ta industrija zapravo je sada značajnija i veća čak od filmske i glazbene. Taj

rast intenzivirao se u doba pandemije korone za deset posto, ali nakon toga je došlo do stagnacije, pa čak i pada u vrijednosti jer je taj rast bio neprirodan i neorganski. Svi smo bili zatvoreni u sobama, čime su ljudi bili 'prisiljeni' igrati igre iako im to u svakodnevnom

Gamerski sajam 2018. u Zagrebu (Foto: Slaven Branislav Babić/PIXSELL)

životu ne bi bio prvi izbor – govori Sužnjević i dodaje kako je danas tržište igara vrlo zasićeno, odnosno da na STEAM-u, digitalnoj distribucijskoj platformi, postoji vrlo veliki broj igara na godišnjem nivou, njih preko 1200.

— Preko 90 posto igara koje se razvijaju ne pokriju troškove razvoja, pet posto ih pokrije, a samo pet posto je profitabilno. Danas jako mali broj igara drži veliki broj populacije. To je tzv. Long Tail distribucija, u kojoj nekoliko igara ima milijune korisnika, poput 'League of Legends' (LoL), koji je na vrhuncu igralo oko 100 milijuna ljudi. Ne vidim u budućnosti neke veće transformacije u toj industriji. Ostat će prostor za neke Triple-A (AAA) igre, tj. one u koje se ulažu milijunske cifre, i prostor za male igre od nezavisnih timova koji će donositi inovativnosti – objašnjava dalje Mirko.

Za MILOŠA MAJDEVCA iz Novog Sada avantura s igricama započela je 2010., a 2018. godine ga je kontaktira Crvena zvezda Esports. Tada je potpisao ugovor i postao profesionalni igrač nogometne igre FIFA-e. Hrvatska organizacija 'CyberLive!Arena' našla se također na Miloševom putu, za koju je igrao u prethodnom periodu.

— Trenutno prisustvujemo eri u kojoj se od igranja može zarađivati realna plata, svedočimo sve većem broju profesionalnih igrača ili *content creatora*, ali to sve zasad vredi za ostatak Evrope, ali ne i za nas. Na Balkanu se trenutno ne može od toga živjeti. Iako će to u narednom periodu biti nepredvidiva sfera, rekao bih da će sve više igrača moći zarađivati od igre. Naravno, takva vrsta zarade, kao i u svakoj profesiji, nije dostupna svima, odnosno postoje određeni kriteriji koji opravdavaju vaše kompetentnosti – govori Miloš Majdevac.

JASMINA MUJKIĆ svoj je put kao savjetodavna terapeutkinja započela kroz individualnu geštalt psihoterapiju, suvremeni ples, a somatskim praksama se bavi više od 20 godina. Kaže da je kroz ovaj razgovor postala svjesna koliko predrasuda ima spram videoigara.

— Moj automatski odgovor na tu temu bio bi negativno usmjeren, uopćen i neinformiran, ali razmišljanjem o vlastitom iskustvu odrastanja uz video igre i razgovorom s majkom jedne desetogodišnjakinje, stav mi se ublažio i poprimio mekše rubove. Temu isto tako smatram kompleksnijom od da/ne odgovora, jer treba uzeti u obzir mnoge faktore poput stupnja psihofizičkog razvoja djeteta, spola, kulture u koju je uronjeno. To znači da će neki sadržaj više, neki manje utjecati na određenu djecu. Naravno da će na djecu niže starosne dobi nasilne igre imati veći utjecaj i to na način da neke od tih igara generiraju podražaje nalik stresu, kao i mogući problem kod razlikovanja fikcije od faksije – govori Jasmina Mujkić.

Ona smatra da u navedenoj sferi postoji diskriminacija spram igračica koje više trpe zlostavljanje i uznemiravanje od svojih muških kolega. Govori kako je naivno vjerovala da bi baš u digitalnoj sferi mogao postojati taj ideal jednakosti i slobode. Sve ostalo, kaže, predstavljaju klasične podjele na vrstu igre i njen sadržaj, preferencije u spektru pucačine, strategije, društvene simulacije, kompeticije više povezane uz muške igrače i želja za povezivanjem kod žena.

Miloš Majdevac

Industrija igara raste velikom brzinom dosta dugo vremena, posljednjih desetak godina za oko tri posto. Zapravo je sada značajnija čak od filmske i glazbene, kaže izvanredni profesor na FER-u Mirko Sužnjević

Mirko Sužnjević je pak suprotnog mišljenja. Kaže nam da većina muškaraca igra u likovima žena.

— Mislim da je ta industrija inicijalno ciljala na muškarce, ali sada svjedočimo puno većem postotku žena na tržištu, koje više čine žene iznad 40 godina, nego muškarci ispod 18. U tom kontekstu ni pristup o seksualizaciji ženskih likova više ne drži vodu jer je velik dio gaming industrije sada namijenjen upravo ženama. Također, postoji puno žena koje sudjeluju u razvoju igara pa to više nije dominantno muško područje i u smislu izrade i konzumacije igara. Postoje i vrlo važni ženski likovi poput onih u igrama 'Last of us', 'Mirrors Edge' i 'wow'. Žene u videoigrama nisu zanezarene – ističe Sužnjević.

Danas su videoigre jedan od najraširenijih modula zabave, sveprisutne su u svakom društvu. One na određene način spajaju ljude, a arkadne igre mogu povećati brzinu odgovora na podražaje, razvijaju bolje reflekse, odlučivanje, s akcentom na STEM sposobnosti, dominantno matematiku. Mirku su tako pomogle da svlada engleski jezik

s kojim je imao poteškoće u srednjoj školi, ali su pomogle i s menadžerskim vještinama jer je često igrao ulogu vodećeg lika u organizacijskim aspektima videoigara.

— Igre su prvenstveno forma zabave, mada se mogu koristiti u terapijske struke. Primjerice, vr igre se mogu koristiti kao dio fizikalnih terapija, kao u borbi protiv strahova ili fobija. U vr 'stvarnosti' se ljudi izlažu svojim fobijama te se tako suočavaju s njima. Mogu biti alat u edukaciji, širem društvenom osvještavanju o čemu svjedoče studije EK: 'Serious games'. Postoji mogućnost razvijanja stvarnih odnosa unatoč tome što su likovi u igrama virtualni, ali iza njih stoje stvarni ljudi. Svjedok sam i toga kako su se kroz igru ljudi upoznali te ostvarili ozbiljne veze, čak se i vjenčali, dok sam ja primjerice stekao dobrog prijatelja u Mađarskoj – govori izvanredni profesor sa zagrebačkog FER-a.

INDUSTRIJA kao takva se prilagođava kapitalizmu, odnosno stremi tome da ljudi što više 'budu u igrama' i što više troše na njih. Postoje čak napredne studije i modeli koji proučavaju ponašanje igrača te u tom smjeru oblikuju igre kako bi ih igrači što više igrali i na njih što više trošili. Općenito nekontrolirano igranje igrica može dovesti do problema sa spavanjem, razvoja pretilosti zbog pretjeranog sjedenja, deficita pažnje kao i razvoja ovisnosti. Miloš Majdevac smatra da ovisnost zavisi od pojedinca, odnosno da je individualna stvar. Štetne utjecaje bi odvojio od ovisnosti, a ističe i da oni postoje u svakoj sferi. Stoga je fizička aktivnost neizostavna kako bi se zadržao životni balans.

— Teško je govoriti iz mog ugla, odnosno ugla profesionalnog igrača. Neminovno je da ću da bih opravdao očekivanja organizacije ili sponzora dnevno provesti četiri do pet sati u igranju, ali ne zato što sam ovisan, nego mi

je potrebna vežba pred utakmicu ili turnir. Očni živci se zamaraju kroz igranje, ali ne vidim razliku između IT zaposlenika koji provede šest do osam časova dnevno pred kompjuterom ili mene koji vežbam pred turnir. Zato je važno da imamo fizičku aktivnost, koju se trudim održati na nedeljnom nivou. Govorim o kretanju, šetnji, teretani, trčanju, ali i pravilnom načinu ishrane. Mogu da kažem kako mi je zapravo trening pred važan turnir neophodan da se oslobodim negativne energije i stresa – govori Majdevac i dodaje da pravi sport i e-sport moraju da neguju zajedničke vrednosti: fizičku aktivnost i fokusiranost.

Mirko Sužnjević je također suglasan da se kroz igranje videoigara može razviti ovisnost, kao, uostalom, i kod svega ostalog. Što se zdravstvenih rizika tiče, tu ističe probleme s kretanjem zbog čega je, kako kaže, advokat kada su u pitanju mala djeca kojima je neophodno da se više kreću zbog razvitka boljih moždanih funkcija.

— Igre mogu postati bijeg od stvarnosti, što je ponekad dobro i opuštajuće u vidu takvog 'eskapizma', poput igara koje se temelje na permanentnim digitalnim svjetovima koji pružaju to utočište. Van težih oblika ovisnosti mislim da nema težih negativnih strana. Eventualno je to odvajanje od stvarnog svijeta ako se previše vremena provodi u onom virtualnom. Jedna od negativnih posljedica je i pretilost uzrokovana manjkom kretanja, karpalni sindromi – govori on.

CHRISTOPHER FERGUSON, američki profesor psihologije i jedan od vodećih istraživača u području utjecaja nasilnih videoigara na stvarno nasilje,

Mirko Sužnjević

Trenutno prisustvujemo eri u kojoj se od igranja može zarađivati realna plata, svedočimo sve većem broju profesionalnih igrača, ali to sve zasad vredi za ostatak Evrope, a ne i za nas, kaže profesionalni igrač Miloš Majdevac

proveo je nekoliko dugoročnih studija i meta-analiza koje su pokazale da ne postoji dugoročna povezanost između igranja nasilnih videoigara i agresivnog ponašanja. Njegove analize sugeriraju da se istraživanja moraju temeljiti na rigoroznijim metodologijama kako bi se izbjegla pristranost, prozivajući Američku psihološku asocijaciju da neutemeljeno potencira vezu između videoigara i nasilničkog ponašanja.

MODEL svijeta u kojem živimo ostavlja jako malo vremena za što kvalitetnije bavljenje djecom, komunikaciju koja ide dalje od pitanja kako je bilo u školi i koliki će im biti prosjek ocjena. Nadzor nad sadržajem videoigara može biti jedan od pristupa problematici, kao i ograničavanje vremena provedenog za kompjutorom ili na mobitelu.

— Treba naglasiti i da manjka kvalitetnih motoričkih igara. Moram priznati da ne znam kada sam zadnji put vidjela da klinci igraju gumi-gumi, lovice ili skrivača, što je predstavljalo sastavni dio moga djetinjstva. Ne znam kava je situacija u manjim sredinama, ali ovdje primjećujem dosta 'helikopter' roditeljstva, puno straha da će se djetetu nešto dogoditi pa je posljedično – dijete puno više unutar kuće. Jedino još vidim dječake kako na igralištu natjeruju lop-tu, ali igri djevojčica u bilo kojem obliku zaista dugo nisam svjedočila – govori psihologinja Mujkić te dodaje da je isto tako važan sadržaj videoigara.

— Često je fokus isključivo na nasilnim videoigrama i promoviranju nasilja, ali valja istaknuti da postoje izrazito kreativne, umjetnički istančane i poučne igrice koje mogu doprinijeti kreativnom razmišljanju, povećanju motoričkih vještina, memorije, poučiti djecu o povijesti i drugim kulturama, potaknuti njihovu znatiželju za učenjem i iz drugih izvora. Kao i u svemu u životu, stvar je balansa, roditeljske odgovornosti i želje da budu dio svijeta svojeg djeteta. Možda je ključ u znatiželji, otvorenosti i zdravim granicama, jer ne tako davno zazor je postojao i od rokenrola. Očito još puno žganaca moramo pojesti – zaključuje Jasmina Mujkić. ●

Jasmina Mujkić

ФИЛМСКИ ОСМИЈЕХ У ГУЊИ

Сваке године у Гуњи се одвија лѐтна школа филма и филмска ревија. 'Знамо се шалити да је у Хрватској Гуња мјесто с највише филмских радника по глави становника', каже Маринко Маринкић

Ново кино Осмијех

НАВРУЋИ мјесец у години Гуњи, источнославонском селу на обали Саве, доноси прави мувинг. Није ријеч (само) о кирбају, иако се и то догађа у српњу, него о окупљању једне ентузијастичне екипе филмаша. Отприлике у исто вријеме кад се сав живот пресели на обалу, кад се испразне градови, а фестивали свих врста постану незаобилазно мјесто сусрета, у Гуњи се одвија лѐтна школа филма и филмска ревија. Ове године у свом 15. издању.

Маринко Маринкић, предсједник мултимедијалног центра Студио креативних идеја Гуња (скиг), удруге која стоји иза организације школе, каже нам да ове године имају 42 полазника и богат програм који укључује осам радионица: играног, документарног и анимираног филма, пресс радионицу, радионицу радио-драме, аналогне фотографије, тв-спота и глазбену радионицу.

Локална основна школа претвара се тада у студио, атеље, редакцију, мјесто састанчења и дружења. Полаз-

ника различитих узраста већ традиционално има одсвакуд. То су домаћи Гуњанци, сусједи из Цвелферије, односно села жупањскога краја, из цијеле Хрватске, па и шире.

Маринкићеве колеге Корчуланка Лара Друшковит и Гуњанац надир муховоит, први пут су у улози службених организатора, а он се, како каже, труди да им олакша пробијање леда.

— Цијела лѐтна школа филма некако је устројена племенски, тако да сви о свему коментирају, дају своје мишљење и некако скупа одлучујемо, а заправо је то и логично, с обзиром на то да сви волонтирају – рекао нам је Маринкић.

Лѐтна школа филма Гуња 'Јосип Крунић' пројект је који су 2009. године покренули студенти загребачке Академије драмске умјетности и Факултета политичких знаности те оснивачи скиг-а, у жељи да своја знања пренесу млађим узрастима.

— Врло брзо се развило у том смјеру да нису полазници само дјеца из Гуње него и из остатка Хрватске. Кино клубови доста су повезани, на ревијама сви буду у контакту па се за школу брзо прочуло и дошло се до овог како то функционира и данас, да имамо више радионица, да примамо младе из цијеле Хрватске који буду смјештени у гуњанским обитељима, по кућама. Имали смо чак и полазнике из Србије и Босне и Херцеговине, то нас исто весели. За све њих школа је бесплатна – прича Маринкић.

— За смјештај је сваке године мало натегнуто. Ствар је у томе да је у Гуњи све мање становника и аутоматски је теже наћи људе који би примили полазнике. Али ево, и ове године смо успјели, нисмо никог одбили – наставља.

Гуњу је 2014. године задесила обилна поплава која је уништила домове, усјеве, радње и послове. Но ни та катастрофа није зауставила филмаше да тамо одрже лѐтну школу.

Село је у обновљено, али се посљедице још увијек осјете. Према задњем попису, има 2600 становника, а према оном из 2011. имало их је 3700. Гуња има и знатну муслиманску мањину те најстарију џамију у Хрватској, а нетрпељивости на етничкој разини ондје нема – славе се заједно и божићи и бајрама.

Осим смјештаја, полазнике и локалце тијekom лѐтне школе повезују и пројекције филмова које су отворене свима.

— То је та друга разина повезаности између полазника и мјештана Гуње, ми организирамо паралелно са школом филма и Ново кино Осмијех. Зове се ново кино јер је до почетка рата, до 90-их, постојало кино Осмијех. Отворено је тих тједан дана колико имамо радионице. Сваку вечер пуштамо рецентне хрватске филмове. У трију школе буде једна лијепа атмосфера. Како је најближе кино у Вуковару, на неких 60 километара, то је прилика људима из Гуње да погледају филмове на великом екрану. И одазив је доста добар – каже Маринкић.

Сматра да у његовом крају такођер постоји потенцијал, али и потреба, да се организира више филмских догађања, фестивала и ревија, попут оних на мору.

— Постоји путујуће кино које иде по отоцима и приказују се филмови по

дворанама и у инфраструктури која постоји. И по свим нашим селима постоје домови културе у којима би се дало то извести. Ово код нас није филмски фестивал него ревија, дакле није натјецатељског карактера него ми заправо позивамо и тражимо филмове, а често их добијемо и бесплатно јер људи нас знају и препознају, знају у које је то сврхе и да не наплаћујемо улазнице. Сигурно постоји и потреба. Чак и околни градови немају кино. Жупања нема кино, мислим да ни Винковци немају, што је доста тужно – додаје.

Кад смо га замолили да нам објасни снажну везу Гуње и филма, каже да је све кренуло од скиг-а који је дјеловао унутар основне школе од 1990-их, односно његовог покретача, наставника хрватског језика и књижевности Јосипа Крунића.

— Био је велики заљубљеник у филм и, заправо, опћенито у дјечје стваралаштво. Откако је радио у школи радио је с надареном дјецом у подручју медија. Прво је то било писано изражавање и новинарство, а онда кад је дошла могућност да се ради радио, мислим да је било негдје 80-их година, кренуло се с тим. Кад су дошле прве камере, негдје пред крај 90-их је почео радити с ученицима филм и телевизију. Нажалост, наставник Крунић нас је напустио прошле године и сада, њему у част, је Лѐтна школа филма је добила тај наставак 'Јосип Крунић'.

ЛидраНо, Новиградско прољеће и остале школе и ревије дјечјег стваралаштва тешко да прођу без надарених Гуњанаца. Значајан број скиг-ових филмова добио је награде стручнога жирија и жирија публике на различитим натјецанима, а неки су филмови награђени и међународно. Често се приказују на телевизији. Љубав према том медију одвела је бројне Гуњанце у професионално бављење филмом.

— Знамо се шалити да је у Хрватској Гуња мјесто с највише филмских радника по глави становника. Мислим да је нас преко десет уписало Академију и бавимо се филмом. То је доста занимљиво, али говори и о томе да ако у неком мјесту постоји нетко као што је био наш наставник Крунић, онда се догађају такве ствари. То је заправо све било на његовом ентузијазму – присјећа се Маринкић, скиг-овац од 5. разреда основне.

Ентузијазма и свјезих идеја не недостаје. Разматрају да лѐтну школу измјесте у природу.

— Размишљали смо да пробамо организирати филмски камп, можда на излетишту Звездан, усред спачванске шуме, с пет радионица, по пет полазника у свакој. Оријентирано би више било на екологију. Наиме, наставник Крунић, кад је почео радити филм и радио, звао је Гуњу 'медијском рупом' јер је тад, отприлике 2004. године, у селу троје људи имало интернет, било је мало информатички писмених, врло су се мало медији конзумирали, ријетко које дијете се имало прилику служити фотоапаратом. Данас је другачије, дјеца у Гуњи, једнако као и дјеца у Загребу, имају приступ интернету, информацијама, сватко фотографира сваки дан. Примијетили смо да им недостаје неки додир с природом и да је нешто друго потребно, а филм као медиј је захвалан и за тако нешто – закључује Маринкић. ●

VRZINO KOLO

Kroz ušnicu igle

PIŠE Marija Andrijašević

Tako sam se ja probudila jednog ponedjeljka i rekla samoj sebi: Znaš šta, ti ćeš od danas šivat. Ne bit krojačica, ne bit meštar od zanata... Ti ćeš samo naučit šivat, i to ćeš naučit danas

BOŽE, kakav sam slom živaca doživjela kad me je majka nazvala prije desetak godina da će baciti svoju šivaću mašinu koju sam ja trebala naslijediti. Staru Bagatinovu Danicu u komodi mahagonij boje, donijela je u dotu zajedno s maturskom svjedodžbom konfektionarke iz Nodilove. Kako se nisam baš dala naučiti šiti, ili smo se ta mašina i ja mimoilazile, a njoj je otišao svaki zdravi komad i vrijeme je bilo, parafraziram vlasnicu, da ode, pa ćeš ti dobiti novu i bolju, rekla sam a dobro, u redu, šta ću sad, ne mogu pojuriti za njom. I nakon poziva zauralala... U sebi. Točno se sjećam i gdje, uz kante iza knežijskog DM-a. Prizor, po svemu, nervna smećarska neoavangarda!

Ne bi ja imala rasap ličnosti u tom trenutku da se ne vežem za predmete i da u njih ne upisujem svoj materijalni smisao, ovaj da postojim kao ljudsko biće i da me je taj predmet neko vrijeme oblikovao. Zato na njemu svaki rez, rašpa ili posebna očuvanost, mi smo se izrcalili. Kad život većinom provodiš sam, onda ti svjedoci nisu ljudi oko tebe, naravno, jer ih nema, nego predmeti kojima si se okružio. Pa kad te netko odvoji od tog predmeta, kao da te odvoji od nekog dijela sebe. Popuca nešto, dogodi se neka nadnaravna intervencija u koliko-toliko linearnu, pažljivo istkanu sliku o sebi, kao da si odjednom probužan i bogtepitaj kako ćeš i s čime zatvoriti tu rupu a da ne bude oči i dušu kao zakrpe na koljenima i laktovima. Ne pomaže ni bolji, ni skuplji, ni darovani, ni oteti, ni prokleti predmet, samo jedan period tugovanja... Koji traje cijeli život, zapravo, ali da mu se suprotstaviti jednom *ad hoc* intervencijom. Šta se može.

Tako sam se ja probudila jednog ponedjeljka i rekla samoj sebi: Znaš šta, ti ćeš od danas šivat. Ne bit krojačica, ne bit meštar od zanata, ne se miješat pametnijima i boljima u posao, ne umišljat modni dizajn i obrt koji će istovremeno imat registrirane djelatnosti umjetničkog stvaralaštva i krojačkih usluga, ne daj bože bit administratorica Instagram profila di ćeš ljude upućivat da u porukama potraže odgovor na pitanje: Pošto ovaj divni bade mantilić za mog maltezera Pucka? Ti ćeš samo naučit šivat, i to ćeš naučit danas. Eto, sve sam ja to sebi rekla. Ništa nisam nadožuntala, nešto sam i izbacila, takav sam slučaj.

U šest popodne sam bila kod gđe Rajke u Maloj Mlaci.

Moja je odluka koincidirala s prvim danom njezina tečaja.

Pa neka mi sad netko kaže: Sudbina! I ja ću ga, ili nju, pogledati u oči, zgrabiti za obraze i proslovkati: S U D B I N A, i tiho na uho došapnuti: I malo ciljanog guglanja. Ključne riječi i to.

Šivaća mašina. DUBRAVKA UGREŠIĆ kaže u svom romanu 'Štefica Cvek u raljama života' kako je uvijek voljela zvuk šivaće mašine, jer je podsjeća na zvuk pisaaće mašine. Tastatura danas, posve očito i nisam otkrila toplu vodu kad ovo kažem, nema taj isti zvuk. Dapače, sve je dizajnirano tako ergonomski, da možemo naštepati što više slova u što manjem vremenu. I da nas pritom ne boli, da te rečenice ni ne osjetimo, da su izašle evo ovako. Da nam jagodice prstiju ne bride i nisu prokrvljene i natečene kako i rečenice koje smo njima nabijali. Da se iza svega ne osjeti rad. I ove nove šivaće mašine, pogotovo industrijske, nisu toliko glasne. Ta igla ubada i vuče tako precizno da se prepadneš njezine brzine, pa i samovolje. Ali ove kućne, ove koje su prijenosne i koje sam godinama gledala svisoka jer nisu došle u svom armerunu kako su nekad dolazile Ruža, Višnja, Jadranka, Slavica i već spomenuta Danica, i koja još sve ne, kojoj je majka prilazila tako da bi se pred njom preobrazila iz čovjeka u krojačicu, kao kakav šejpšifter ili šaman kojem više ne mogu pristupiti, i dalje bome nabijaju. I dolaze u svojim koferićima, puno praktičnijima za ubaciti u auto ili pojuriti po to ako ti netko najavi da će je se uskoro riješiti.

Svejedno, nalazim neki čudni užitak u buci koju proizvode. Umore i oko i uho koje nije u kondiciji dosta brzo, tjeraju na pauze, na jedan drugačiji tempo od tastature, i nakon nekog vremena moram se udaljiti od svoga stroja. Mašina koja

me vodi ne dozvoljava mi da se isforsiram nad njom. Pa ako se i odvojim od nje, i fizički i mentalno, ne odvajam se od predmeta. On je uvijek u rukama, njega se mjerka, reže, obilježava, obrubljuje iglom ili projicira u završnom obliku. Za mašinom, taj se isti predmet krivi i oblikuje mojim potencijalom za krivulju i oblikovanje. Elastična mašta, elastična mašina. Pa tako svaki ubod postaje potpis nekog dijela mene. Vidi se domet stručnom i pažljivom oku. Predmet nastaje preda mnom, i na jedan komad treba dodati drugi i treći, izvući pravu dužinu, paziti da se nešto ne odreže krivo, pa se obavezno prošepa krivo, pa razbijem, rascufam, i sve opet ispočetka. Predmet je moje ogledalo, ogledalo kapaciteta da mu osmislim i onda fizički izradim konačan oblik, moje želje da radim vlastitim rukama i da im dozvolim da mi kažu nešto o sebi.

PRVA dva predmeta koja sam ušila nisu bila za mene. Jedan mali šos za jednu djevojčicu i jedan ceker od cica za jednu djevojku.

Kad sam došla kod Rajke na tečaj, pitala je zašto smo tu.

Rekla sam joj: Želim nešto raditi s rukama. Osim da s njima perem, pišem, čistim, češljam, guram, okrećem. Da ne radim te nematerijalne poteze. Da ih upravim. Želim nešto stvoriti svojim rukama. Želim predmet od svojih ruku. Baš tako. Od.

Osim toga, otkrit će se putem, dok šijem, imam vremena misliti o stvarima poput:

Da ovaj tekst nekim slučajem misli, sad dok zapisujem – piše – CHARLOTTE BRÖNTE, ona bi sigurno radila komparativnu usporedbu igle i guščjeg pera, zvuk probadanja svile i zvuk struganja po papiru. I Meg iz 'Malih žena' LOUISE MAY ALCOTT, ona je sama sebi ušila vjenčanicu. Toga se sjećam, i kako je na to potrošeno tek nekoliko rečenica. A ponekad trebaju tjedni da bi se vjenčanica, ma ova najobičnija sproveda u djelo, a njezina... Knjige se isto šiju. I zamisli, mislim, možda je banalno, ali većinu krojačkih obrta vode žene, a svi su postolari muškarci... I ta Danica iz moje prošlosti, za njom bi mater sjedila satima nakon posla i skraćivala naše hlače, mijenjala patente, krpala, kako je ona voli nazvati, omudinu, sebi šivala suknje i povremeno košulje. One su joj zbog detalja i oka koje je bježalo i zbog kojeg je na kraju bilo lako i odustati od mašine, bile komplicirane. Ona bi tamo šivala, ja bih njezina drvena krojačka ravnala velika ko ona školska geometrijska, s bratom lomila u igri. Nije nas nikad zbog toga skratila za glavu, a mogla je. Nismo se nikad ni dogovorile da me nauči šiti, a mogle smo, samo ja nisam imala interesa. Ona kaže: Bila si divlja.

Sad je nazovem na telefon pa joj kažem da ću donijeti svoju mašinu pa ćemo nešto ušiti skupa. Jedva čekam to doživjeti. Posvađat ćemo se na prvom šavu, sigurna sam.

Sad je nazovem da joj kažem i da me Rajka uči da se za pribadaču kaže špenadla, ali da meni trebaju njezine riječi. Pa ona kaže: Možeš to nazvati i špijada. Pa je zovem da joj kažem da ona mašinu za završne šavove zove endlerica, pa mater kaže: To je obrlovka. Ali ne slušaj ti mene, nego slušaj tamo meštra, ona zna šta radi, ja sam sve zaboravila. Onda je opet nešto nazovem da je pitam oko vađenja kroja i šavova i svega se sjeti.

Kako je tebe to sad uhvatilo, kaže mi.

Ja kažem: A ne znam. Nemam pojma zašto je tako. Stvarno, evo... Znaš kako je to sa mnom. Sve ni iz čega. ●

DVOKORAK NAPRIJED

Solidarno s Palestinom

PIŠE Ivana Perić

EGIPATSKA vojska i policija priveli su sredinom juna u Aleksandriji više od 250 navijača kairskog nogometnog kluba Al Ahli zbog podizanja palestinske zastave na stadionu i skandiranja u znak solidarnosti s Gazom. Među privedenima je i više tinejdžera u dobi od 13 do 15 godina. Dio navijača pušten je na slobodu dan kasnije, dio je ostao u zatvoru.

Aktivisti sada pozivaju Afričku nogometnu konfederaciju (CAF) da traži od egipatske vlasti hitno odbacivanje optužbi protiv navijača i prekid masovnih uhićenja mirnih prosvjednika. Progon navijača najnovija je u nizu akcija kojima egipatske vlasti guše sve oblike propalestinskog aktivizma – od oktobra lanjske godine stotine egipatskih građana i građanki uhićeno je na propalestinskim prosvjedima ili prilikom iskazivanja drugih oblika solidarnosti s Palestinom.

U aprilu je jedan navijač Al Ahlija uhićen nakon što je podigao palestinsku zastavu na utakmici između Al Ahlija i kluba Raja iz Casablance. U istom je mjesecu nasilno rastjerano i okupljanje dvadesetak feministkinja koje su u Kairu organizirale akciju podrške palestinskim i sudanskim žrtvama rata. Vlasti u Kairu u maju su zabranile korištenje transparenta i skandiranje poruka 'koje nisu povezane sa sportom' tijekom nogometnih utakmica.

Par dana nakon te zabrane Al Ahli je igrao u finalu Afričke lige prvaka protiv kluba Espérance (es Tunis) iz Tunisa. Na utakmici u Tunisu navijači es Tunisa napravili su impresivnu, gigantsku i pomno elaboriranu stadionsku koreografiju naslovljenu 'Made in Gaza', na kojoj su im čestitali i navijači Al Ahlija. Na drugoj finalnoj utakmici u Kairu navijači Al Ahlija okrenuli su leđa terenu prilikom nastupa MUHAMEDA RAMADANA, egipatskog pjevača i glumca. Svečani početak ceremonije iskoristili su da oponašaju pozu Handale, kulturnog crtanog lika koji je stvorio palestinski umjetnik NAJI AL-ALI, i skandirali: 'S našom dušom, našom krvlju, žrtvovat ćemo se za tebe, Palestino.' Al Ahli, koji ima veliku bazu navijača i u Gazi, još jednom je osvojio afričku titulu, ali to je bilo manje važno.

Najnovije video-snimke s utakmice domaće lige koja je rezultirala masovnim uhićenjima prikazuju navijače Al Ahlija kako se povlače s tribina svega pet minuta nakon početka utakmice, uz povike poput: 'Zaboravite na utakmicu, Palestina je važnija.'

Foto: Sean Kilpatrick/
Press Association/
PIXSELL

Represija nad navijačima i drugim aktivistima naizgled je u suprotnosti s izjavama egipatskog predsjednika ABDELA FATAHA AL-SISIJA koji se 'protivi cionističkom režimu' i 'poziva na priznanje palestinske države'. Međutim, kad se oko Palestine nešto poduzima odozdo, van domene diplomatskog drvljenja, Sisiju nije nimalo svejedno. Upravo je pitanje Palestine bilo centralno u velikim valovima političke mobilizacije u Egiptu tijekom posljednjih nekoliko desetljeća. Druga intifada pokrenula je najmasovnije prosvjede u Egiptu još od ustanka 1977. godine. Ti su prosvjedi, na razne načine, vodili do onog Tahrira 2011. godine. Kako kaže egipatski novinar HOSAM EL HAMALAVI – jednom kada se počnete organizirati u znak solidarnosti s Palestincima, počinjete povlačiti i paralele između Palestine i onoga što se događa u vašoj zemlji.

U maju 2021., u vrijeme intenzivnih napada Izraela na Gazu, jedan je egipatski mladić nestao na Tahriru nakon što je po trgu mahao palestinskom zastavom. Do danas mu se nije našlo traga. Ali tragovi Palestine na Tahriru i Tahrira u Palestini ne brišu se tako lako, i toga se egipatske vlasti sada ponovno boje. ●

GORSKI KOTAO

PIŠE VALENTINA VUKADINOVIĆ

Keksi s lavandom

LAVANDU obično vežemo uz obalu, naše otoke i Mediteran općenito. No ta divna, mirisna i ljekovita biljka dobro uspijeva i u Gorskom kotaru. Mnoga OPG imanja se bave uzgojem lavande te izradom eteričnih ulja, hidrolata, kozmetike i sličnih proizvoda. U srpnju se u Moravicama održavaju i Dani lavande gdje je ta opojna biljka motiv za kreativne radionice poput slikanja i izrade ukrasnih predmeta, a zatim i inspiracija za glazbu i šetnju nasadima rascvalih polja lokalnog opć uzgajivača.

No lavanda nije samo lijepa i mirisna nego je možete koristiti i u kuhinji pa sam tako došla na ideju da starinski recept za prhke kekse (uz kojih stoji napomena da su dobri) obogatim dodatnom i pomalo neočekivanom aromom te spojim sa sušenim cvjetovima lavande za potpuno novo gastro-zadovoljstvo. Recept za kekse je iz već poznate bilježnice tete MERICE MAJETIĆ, a lavandine sušene cvjetove sam dobila od gospođe koja svoju lavandu uzgaja u Gomirju blizu Vrbovskog.

Lavanda je ovim keksima dala tako finu aromu i zanimljiv izgled te se odlično spojila s maslacem i koricom limuna koju sam također dodala za dodatnu aromu. Keksi su prekrasno prhki, lako se pripremaju i mogu vam dugo stajati (ako ostane koji, u što sumnjam). Što se tiče pripreme, miksajući omekšali maslac sa suhim cvjetovima lavande oslobađa se aroma. Nakon toga bitno je tijesto dobro ohladiti prije samog pečenja da možete lakše

baratati tijestom te da kekci budu prhki. Tijesto ožete umijesiti dan prije pa kekse peći idući dan.

Sastojci

300 g oštrog brašna
200 g maslaca
100 g šećera u prahu
1 jaje
2 žlice suhih cvjetića lavande
prstohvat soli
ribana korica limuna (neprskanog)

Priprema

Maslac izvadite iz hladnjaka nekoliko sati ranije da skroz omekša. Cvjetove lavande dodajte omekšalom maslacu i miksajte dok ne bude fino pjenasto. Dodajte šećer u prahu i malo soli pa opet miksajte. Dodajte jaje, brašno i limunovu koru pa umijesite tijesto. Ukoliko je potrebno, dodajte još malo brašna ili ako je pretvrdo, možete dodati žlicu hladne vode. Zamotajte ga u prozirnu foliju, stanjite kao deblju palačinku i stavite hladiti.

Ohlađeno tijesto tanko izvaljajte na pobrašnjenoj podlozi, narežite željene oblike, slažite ih na lim obložen papirom za pečenje i pecite na 180 stupnjeva osam do 10 minuta, ovisno o pećnici. Nemojte ih prepeći, neka ostanu svijetli s blago rumenim rubovima.

Uživajte u mirisu i okusu ovih prhkih kekšića od kojih će vam mirisati cijela kuća, a ako se upakiraju u neku lijepu kutijicu, postaju prekrasno poklon.

Dobar tek! ●

IMPRESSUM

Godina IV / Zagreb | petak, 12. 7. 2024.

Nada #062

Društveni magazin

SDF srpski
demokratski
forum

IZDAVAČ
Srpski
demokratski
forum

ZA IZDAVAČA
Jelena Nestorović

GLAVNA
UREDNIKA
NOVOSTI
Andrea Radak

UREDNIKA NADE
Tamara Opačić

REDAKCIJA
Nikola Bajto, Vedrana Bibić,
Katarina Bošnjak, Nina
Čolović, Anja Kožul, Ivana
Perić, Olja Savičević
Ivančević, Anja Vladisavljević
i Valentina Vukadinović

GRAFIČKI UREDNIK
Ivica Družak / Finalizacija

DIZAJN
Parabureau /
Igor Stanišljević
i Tena Križanec

Nada je financirana sredstvima
Savjeta za nacionalne manjine
Vlade Republike Hrvatske

REDAKCIJA
Draškovićeva 25
10 000 Zagreb
nada@sdf.hr
www.sdf.hr

Такмичило се у десет конкуренција, 'швајцарским системом' у девет кола и темпом од сат и по времена плус 30 секунди по потезу, тако да су деца партије играла од три до четири часа, што је захтевно и када су у питању старији такмичари јер захтева сталну концентрацију.

— Освојивши друго место, Маша се директно пласирала на Европско првенство у шаху, које се игра идуће године, док је Теодора, прошлогодишњим првим местом, остварила учешће на Светском шаховском првенству, које ће бити одржано средином новембра у Италији.

Школа шаха, која делује у склопу ШК Трпиња ради непуне три године. Окупља више од 30 деце, чији предани рад и тренинзи доносе резултате. Шах у Трпињи има богату традицију па је тако Клуб недавно обележио 50 година рада.

■ С. Н.

Срби 8. на Европеади

Репрезентација Срба из Хрватске у разигравању за пласман од 5. до 8. места на Европском првенству аутохтоних националних мањина у Немачкој и Данској изгубила је од Немаца из Пољске и Словака из Мађарске

У ТРЕЋОЈ фази такмичења на Европском фудбалском првенству националних мањина репрезентација Срба из Хрватске поражена је у обе утакмице и учешће на Европеади завршила је на 8. месту. У првој утакмици разигравања за пласман од 5. до 8. места изгубили су од Немаца из Пољске резултатом 2:0. У регуларном делу утакмице против Словака из Мађарске резултат је био 1:1, али су Словаки након извођења једанаестераца славили са 4:3. Једини који се уписао у стрелце у обе утакмице је МИХАЈЛО ЗЕКИЋ, док су приликом извођења пенала, уз Зекића, гол с беле тачке постигли ДЕЈАН ВАЈИЋ и СТЕФАН БИНГУЛАЦ, а један погодак противничке екипе одбранио је БОЈАН ТРВОЈЕВИЋ. Селектор српске репрезентације НИКОЛА НИКИЦА ГАГУЛИЋ у краткој изјави изразио је разочарање завршницом првенства.

— Играли смо без два играча, којима су досуђени црвени картони и једва смо изгубили ове две утакмице. Екипа је због претходне утакмице била емотивно исцрпљена, па иако смо тражили начин за бољи пласман, остало је 8. место – рекао је Гагулић и додао да су постигли резултат који њега лично не задовољава.

— Али такав је ногомет – закључио је селектор репрезентације Срба из Хрватске.

Срби из Хрватске су у групној фази победили бугарске Помаке (24:0), Словаке из Мађарске (2:1), док су у четвртфиналној утакмици изгубили од репрезентације Данаца из Немачке (2:1). У недељу, 7. јула одржана је свечаност затварања овогодишње

Срби из Хрватске на пресудној утакмици против Данаца из Немачке (Фото: Јурица Галоић)

Еуропаде, која се од 28. јуна играла у Немачкој и Данској, а дан касније Срби су се вратили кући с освојеним осмим местом од укупно 27 екипа.

■ С. Н.

Пехар за дВД Јагодњак

На ватрогасном натјецању у Батини учествовало је 17 екипа у пет такмичарских категорија

П ОСЛЕДЊЕГ дана мјесеца јуна, у пријеподневним сатима и усред топлинског вала, у Батини је одржано 'Подручно ватрогасно натјецање' у организацији Ватрогасне заједнице Барање. Мјесто такмичења било је игралиште Ногометног клуба 'Напредак' које се налази тик до граничног пријелаза према Србији, близу Дунава и у подножју Банске косе, односно Барањске планине, која се у Батини стрмо спушта према великој ријеци. Домаћин такмичења било је Добровољно ватрогасно друштво (дВД) Батина, чија је активност посљедњих година готово престала, а локални ватрогасци будили су се само у случају интервенција. Али, 2023. и 2024. настала је прекретница у њиховом раду. Дошли су неки нови, млађи људи, некадашњи припадници ватрогасне младежи, који су се због свог 113 година старог дВД-а одлучили пробудити из сна.

У такмичењу је учествовало свеукупно 17 екипа у пет такмичарских категорија, с више од 200 учесника. За мушки и женски подмладак организирано је 'натјецање с ватрогасном брентачом', потом 'натјецање с препрекама за ватрогасну младеж' (мушку и женску) те 'натјецање у вјежби 3/1а с ватрогасним агрегатом' за чланице и чланове 'А' и чланове 'Б'.

С екипом женског подмлатка на такмичењу у Батини учествовао је и дВД Јагодњак из већински српског села и општине. У екипи је било девет дјевојчица рођених између 2013. и 2017. године: АНГЕЛИНА и СТАНА ДРАГОЉЕВИЋ, ВИОЛЕТА КОЛАРЕВИЋ, АНЂЕЛА и АЊА ЛАБАЗАН, НЕВЕНА МИШКОВИЋ, ДАЛИБОРКА ПЕТРОВИЋ, САЊА СЕКАНИЋ и ЕМА ТОД-

РОВИЋ те водитељица младежи ЈЕЛЕНА ТОДОРОВИЋ.

У својој категорији јагодњачка екипа била је једина, али је ипак освојила прво мјесто и пехар и то с 484,40 бодова, што је за дјелић бољи резултат од првопласиране екипе у мушкој категорији (484,390), у којој је било пет екипа, а победио је дВД Петловац. Иначе, дВД Јагодњак основан је сада већ давне 1913. године, а тренутно има 27 оперативних ватрогасаца. Друштво се веома поноси својим Друштвено-ватрогасним домом, вишенамјенским објектом на три етаже, који је довршен 2020. године. Вриједност цјелокупног пројекта би-

Младе ватрогаскиње из Јагодњака

ла је импресивних 7,2 милијуна куна, а дом је финансиран средствима Европске уније. Актуални предсједник дВД-а је ЛАЗАР БЕРТИЋ, а заповједник СВЕТИСЛАВ КОЛАРЕВИЋ.

■ Јован Недић

Празник Св. Вида

У Великом Поганцу уз богат културно-умјетнички програм традиционално обиљежен Видовдан

У Великом Поганцу већ се традиционално обиљежава Видовдан, који је слава тог села. Организатори културно-умјетничког програма под називом 'Видовданске свечаности' били су подбор Просвјете у Великом Поганцу, вснм

'Видовданске свечаности'

Копривничко-крижевачке жупаније и вснм општине Расиња на чијем се подручју налази Велики Поганец. Осим домаћина, наступили су и мушка пјевачка група Поганчани, чланови подбора Просвјете из Загреба, Сиска и Гарешнице те фолклорни ансамбл Свети Никола из Ријеке.

Како су нагласили организатори манифестације, она је од великог значаја не само за српску мањинску заједницу у жупанији, него и за саму Копривничко-крижевачку жупанију и општину Расиња. Захвалили су свима који су помогли њено одржавање, а то су снв, Општина Расиња, ловачко друштво 'Вепар' из Великог Поганца и Туристичка заједница Копривничко-крижевачке жупаније.

■ Н. Ј.

Храбро у будућност

Чланови ликовне секције загребачког подбора скд-а 'Просвјета' представили су се својим радовима на годишњој, тематској изложби под насловом 'Време; будућност, прошлост, садашњост'

Ч ЛАНОВИ ликовне секције загребачког подбора скд-а 'Просвјета' представили су се својим радовима на изложби слика 'Време; будућност, прошлост, садашњост', која је 8. јула отворена у просторијама Средишње библиотеке Просвјете у Загребу.

Након пригодног наступа Зборхопа, о теми и концепту изложбе говорила је водитељица секције ЛАНА КОВАЧЕВИЋ, истакнувши да је то врло захтјевна и херметичка тема.

— Вријеме схваћамо као физикални појам и као повијесно вријеме. Постоје два главна начина како се вријеме може приказати у сликарству – помоћу сугестије гibaња или помоћу симболике. Тако се у ових изложених 30 радова седамнаесторо чланова секције хватало укоштац са најпролазнијом, али и најконкретнијом категоријом наших живота. Зато је изложба подијељена у неколико сегмената и приступа теми. Један је онај који покушава приказати проток времена, дочаравањем гibaња, чекања, животног циклуса или вијека човјека. Ту је укључено друштвено вријеме, односно поглед у прошлост и садашњост ликовне умјетности, моде или популарне културе. Трећи је приступ симболика времена, приказ сатова, од којих су неки у јавном простору широм познати. Следи природна повијест, односно геологија и биологија која прелази у повијест свемира и у настојање да се теорија релативности ликовно излаже – казала је Ковачевић, додавши да је с обзиром на назив изложбе будућност била примарна 'јер нам то једино преостаје, прошлост је за нас највећи утег, а садашњост за нас има највеће значење'.

Присутне је поздравила и предсједница загребачког подбора АНЕТА ВЛАДИ-

ИНФОРМАТОР

Дио постави изложбе 'Време; будућност, прошлост, садашњост'

миров, истакнувши снагу и знање и ликовном изразу чланова секције.

— Овако разрађени концепти не дешавају се ни у професионалним круговима. Културни аматеризам носи снагу времена у којем живимо – рекла је Владимирова која је, као и Лана Ковачевић, истакла значење и допринос наступа чланова Зборхопа том догађају.

— Изложба ће се моћи погледати до половине октобра, а за наредну сезону идеја је приказивање свијета и завичаја – рекла нам је закључно Лана Ковачевић.

■ Ненад Јовановић

Одржан Дунав фест

Овогодишњи Дунав фест у Вуковару окупио је више стотина учесника и хиљада посетилаца, који су током тродневне манифестације могли да прате и учествују у различитим програмима

МАНИФЕСТАЦИЈА посвећена Дунаву, другој најдугој реци у Европи – 3. Дунав фест окупила је од 27. до 29. јуна у Вуковару велик број учесника и посетилаца. На дунавском шеталишту одржани су бројни програми, чији је циљ промоција туризма, гастрономије, културе и свега онога што Вуковар чини препознатљивим и ван локалних оквира. Једна од манифестација унутар фестивала била је презентација ку-

Презентација кухиња националних мањина

хиња националних мањина, које живе на подручју Вуковара. На штандовима, који су били постављени на летњој тераси хотела Лав своје делиције представили су припадници српске, мађарске, русинске, украјинске те немачке и аустријске мањине. Богата гастро понуда показала је да мањине, удружене у мањинска већа или удружења негују културу припреме хране према традиционалним рецептурама. Штанд српске националне мањине био је један од најбогатијих и највећих, што је, према речима чланова српског мањинског већа и разумљиво, с обзиром на то да су најбројнији.

— У сарадњи с нашим пријатељима, гастро екипом из Бијелог Брда, кувамо фиш-паприкаш на лицу места, исто тако пече се риба и као специјалитет кромпир у истом уљу – рекао је Зоран Роквић, председник Већа српске националне мањине града Вуковара.

Посетиоци су, уз споменуто, могли да пробају тзв. српску погачу, запечени пасуљ, кољиво, штрудле и пите, уз музичку подршку Тамбурашког састава Вучедолски звуци. Организатор Дунав феста били су Град Вуковар и Туристичка заједница.

— Дунав је ресурс уз који градимо инфраструктурну причу, али и туризам. Ова манифестација додатно оснажује бренд Дунава по којем смо препознатљиви и то је јако важно – истакла је Марина Секулић, директорка Туристичке заједнице Вуковара.

Овогодишњи Дунав фест је током тродневног одржавања окупио бројне излагаче традиционалних производа, учеснике ликовних радионица, чланове фолклорних друштава, а Вуковарци и сви који су навратили у споменутом периоду у град на Дунаву имали су прилику да се у вечерњим часовима забаве уз концерте Психомодо попа и Жељка Бебека.

■ С. Н.

Дела која чине љубав

Представом 'Лажиме', у извођењу београдских глумаца Сандре Бугарски и Александра Дунића, почела је летња сезона у Српском дому у Вуковару

КОМЕДИЈОМ 'Лажиме', инспирисаном црнохуморним поетско-прозним записима о људској свакодневици, у Вуковару је и службено почео овогодишњи програм 'Лета у Српском дому'. Намера ове установе у култури је домаћој публици и током летњих месеци омогућити квалитетне програмске садржаје. Такав је био и споменута представа, која је настала по тексту САШЕ СИМОНОВИЋА и ЖЕЉКА МИЈАНОВИЋА, а у режији ДРАГОСЛАВА ДАВИЋА.

— Представа говори о љубави двоје људи који су 25 година у браку, треба да прославе сребрну свадбу, дошло је до замора материјала, али се изнад свега воле. С обзиром на то да људи често пролазе кроз

различите кризне ситуације, тако и овај брак обележава својеврсна криза, али на крају се све завршава у славу љубави. Женина љубав је доминантна и упркос бројним манама супруга, успева да му опрости, да се бори за њега, њихову везу и брак – рекао је Александар Дунић, глумац Позоришта на Теразијама, који је уз Сандру Бугарски из Београдског драмског позоришта, главни протагонист приче. Присетио се да је већ приликом првог читања текста констатовао величину и значај жене.

— Рекао сам Жељку Мијановићу, једном од аутора текста 'па овде је она већи човек од њега', а он ми је одговорио: 'а када то жене нису били већи људи од нас' – испричао нам је Дунић.

У представи Лепомир и Ружица након 25 година брака одлуче да отпутују у бању, у којој су провели медени месец. Заглављени на сеоској железничкој станици, чекајући воз који касни, супружници упадају у комичан лавиринт сумњи,

Сандра Бугарски и Александар Дунић у представи 'Лажиме'

полуистина и интрига, које их доводе на ивицу апсурда.

— Упркос свему, жена гази своју сујету, прелази преко ствари преко којих се иначе не прелази и доказује како велика дела, а не речи, чине велику љубав – закључио је београдски глумац.

Директор Српског дома, НЕБОЈША ВИДОВИЋ, најавио је неколико догађаја овог лета у простору те установе у култури, истакавши да публика увек позитивно реагује на смех и комедију.

■ С. Н.

Нераскидиве везе

У Галерији Ложа у Омишљу свечано је отворена самостална изложба 'Слиједи своју нит' Невене Живић, академске уметнице барањских корена

У ГАЛЕРИЈИ Ложа у Омишљу на отоку Крку 7. јула свечано је отворена самостална изложба 'Слиједи своју нит' академске уметнице НЕВЕНЕ ЖИВИЋ. Та ријечка уметница барањских корена

Невена Живић, ријечка уметница барањских корена

представила се рецентним циклусом слика различитих формата изведених у комбинованој техници у којој предано ствара и континуирано надопуњује новим радовима. Самосталном изложбом Невена Живић указала је на лепу страну живота и племените вредности. Љубитељи уметности били су одушевљени енергијом и ведрином којом исијавају Невенини радови, а посебно их је заинтригирао полиптих под називом 'Струјања'.

Представљајући изложбу уметничка водитељица програма изложби у Омишљу и кустосица Соња ШВЕЦ ШПАЊОЛ рекла је да живимо у времену у којем смо свакодневно изложени превеликој количини негативних сензационалистичких вести и информација, и да нас у таквим околностима сликарство Невене Живић подсећа на ону лепу страну живота и племените вредности попут топлине, захвалности и саосећајности које су данас потиснуте бременом времена у којем живимо. Опус Невене Живић карактерише спој класичних сликарских техника и ручног веза који за уметницу носи дубоку симболику снаге, повезаности и нераскидивих веза.

Уметница се захвалила организаторима и кустосици на дивној сарадњи и гостопримству те посетиоцима на доласку, а потом је истакнула да јој је драго што има прилику представити своја дела у Омишљу. Прочелница Управног одјела МАЈА МАХУЉА, која је отворила изложбу, честитала је уметници на сликама препуним ведрине које су донеле посебну енергију и атмосферу у галеријски простор Ложе у Омишљу. Изложба је отворена до 21. јула.

Невена Живић рођена је у Сомбору, одрасла у барањском месту Батина, средњу школу завршила је у Осијеку, а потом отишла на студиј у Ријеку. Сва та места на неки су начин утицала на њу, изградила је и обогатила, а према сопственом признању највећи утицај имала је њена Барања, односно Батина, место с посебном душом којем се често враћа.

■ Зоран Поповић

Рибље песме

Збирка песама 'Штука код зубара' књижевника Ђорђа Нешића тог је аутора представила публици и као аутора за најмлађе

УПРОСТОРИЈАМА СКД-а Провсјета, подбора Осиек, одржано је представљање књиге поезије за децу занимљивог назива 'Штука код зубара' књижевника Ђорђа Нешића. Ђорђе Нешић из Бијелог Брда код Осиека, аутор је десетак песничких збирки, а овај се пут представио јавности и као аутор песама за децу јер је ово његова прва збирка песама за најмлађе.

Збирка се састоји од 20 рибљих песама и једне жабље, и обогаћена је бројним, шалвим илустрацијама риба и жаба. О књизи у издању Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске и издавачке куће Бесједа из Бања Луке, у тиражу од 300 примерака, говорио је сам аутор. На предњем и задњем оквиру збирке смештена су два прозна записа којима се оцртава речни и околоречни свет и објашњава песников везаност за тај микросмос између Драве и Дунава, напоменуто је рецензенту ДРАГАН ХАМОВИЋ. Осим високе уметности, ова књига дарива свога читаоца могућношћу да на врло игрив и памтљив начин може доста да научи о води, рибама, о рибарењу и, што је можда и најважније, о животу, истакао је други рецензент БЛАГОЈЕ БАКОВИЋ. Читајући поједине песме те презентацијом, аутор Ђорђе Нешић представља своје књиге надопунио је кантауторским извођењем појединих песама СЛАВКА БУБАЛА, који је вешто укомпоновао седам песама те дио њих извео певањем и свирањем гитаре. Врло занимљива, ефектна и публици привлачна комбинација поезије и гласбе награђена је бурним аплаузима.

Аутор Ђорђе Нешић уврштен је у ред најзначајнијих савремених српских књижевника у Хрватској. Досад је објавио двадесетак књига, и добитник је једнако толико награда и признања међу којима се издвајају Бранкова награда, Лаза Костић, Сава Мркаљ, Змајева награда, Дисова награда и бројне друге. Управник је Културног и научног центра Милутин Миланковић у Даљу, и члан одбора САНУ-а за

Аутор Ђорђе Нешић (стоји) и Славко Бубало

динамику климатског система Земље Милутина Миланковића, врхунског астронома, геофизичара, климатолога, математичара, свеучилишног професора и књижевника.

■ З. П.

Миришне Моравице

У Моравицама се одржавају Дани лаванде који између осталог доносе занимљиве ликовне, фотографске, путописне, стваралачко-зnanствене и гласбене радионице за дјецу и одрасле

Од 8. до 14. јула у Моравицама се одржавају Дани лаванде на којима се израђују сувенири од лаванде, накит од тканине, природна козметика, а судионици уживају уз ликовне, фотографске, путописне, стваралачко-зnanствене и гласбене радионице за дјецу и одрасле. Сви који се ондје затекну могу сазнати више о узгоју старих сорти воћа и судјеловати у демонстрацији израде хладно прешаног сока од јабуке. Богат програм доноси још излагања горанских произвођача лаванде и других аутохтоних производа, концерт класичне гласбе у пољу лаванде, као и занимљиву храну и пиће.

Од преосталих догађања на Данима лаванде у Моравицама истакнут ћемо фото радионицу за дјецу 'Лаванда у оку проматрача', која ће се под водством НАТАЛИЈЕ ДОКМАНОВИЋ одржати 12. јула у старој школи у Докмановићима, као и путописну радионицу 'Одрживост пројеката у подручју културе' и промоција књиге

С Дана лаванде у Моравицама (Фото: Горскености.нет)

'Кофер мисли' коју ће одржати ДРАГАНА МАТИНОВИЋ.

У суботу, 13. јула, испред храма Св. великомученика Георгија у Докмановићима, од јутарњих сати своје ће производе изложити горански произвођачи лаванде и других аутохтоних производа, а бит ће одржана и едукативна шетња и разгледавање насада лаванде на ОПГ-у Горанса уз предавање о лаванди и љековитом биљу АСТРЕ ДИВИНЕ, БОРЈАНКЕ СМОЈВЕР и чланова пд Рудач. Посјетитељи и судионици ће моћи заједно ручати бесплатан грах.

Задњег дана, у недјељу 14. јула, на насади лаванде ОПГ-а Горанса у Докмановићима одржат ће се концерт класичне гласбе Гудачког квартета Руцнер с гостима ЕЛЕНОМ РАМЉАК на виолини и ДАРИЈОМ ВУШКОВСКОМ на клавијатури након којег је предвиђена и закуска за госте и судионице.

Покровитељи Дана лаванде су Српско народно вијеће, Уред за људска права и права националних мањина, Министарство културе РХ и Град Врбовско, а организатори Српско народно вијеће, вснм Града Врбовског, Удруга 'Плодови горја Горског котара' и ОПГ Горанса.

■ Новости

Кад сунце игра

У склопу трећих 'Ивањданских сусрета' у Белом Манастиру публика је имала прилику да види фасцинантан распон ношњи, музике, ритмова, пјесама и плесних корака српског фолклора

БЕЛОМОНАСТИРСКИ Фолклорни ансамбл 'Чувари традиције барањских Срба', под водством предсједнице СВЕТАНЕ ЖАРКОВИЋ, актуелне замјенице беломанастирског градоначелника из редова српске мањине, приредио је 6. јула у амфитеатру Етнолошког центра барањске баштине трећу по реду манифестацију 'Ивањдански сусрети', која је ове године имала посебан, свечарски карактер. Њоме је обиљежена петогодишњица дјеловања те је тај јубилеј био прилика да се одреди крсна слава ансамбла. Осјечкопољски и барањски епископ, његово преосвештенство господин ХЕРУВИМ, одобрио је и благословио да слава буде Ивањдан, то јест празник Рођења светог Јована Претече. У скоро двосатној вечери фолклора, уз домаћи ансамбл, учествовали су још побратимски куд 'Круна' из Српског Семартона код Темишвара, куд 'Чајавец' из Бањалуке, куд 'Диша Ђурђевић' из Вреоца код Лазаревца те млади хармоникаш МОМЧИЛО ЛАКЕТА из Белог Манастира, студент прве године Филолошко-уметничког факултета у Крагујевцу, на Катедри за хармонику.

Вече је почело чином посвећења славског колача и кољива и благословом свих учесника, а потом је наступила дјечја група Фолклорног ансамбла обичајном игром 'Дојдоле'. У наставку програм је на момените имао спектакуларни карактер, нарочито у наступима куд-а 'Чајавец'. Беломанастирска публика имала је прилику да на једном мјесту види невјероватан распон народних ношњи, музике, ритмова, пјесама и плесних корака српског фолклора. А и домаћи фолклораши заслужују похвале јер вјешто комбинују играчке стиличним барањским српским говором с кореографијом 'Српске игре из Барање', коју најављују стиховима: 'Еј, Барањци, ко вам салаш чува? Кере лају, салаш чувају!'

Гости из румунског Баната представили су се, логично, 'Сплетом игара из Баната',

Учесници 'Ивањданских сусрета' у Белом Манастиру

а потом и 'Играма из Шумадије'. Сазнали смо и да се Српски Семартон налази у Општини Улбеч у Тимишком округу те да је удаљен 20 километара од српске границе. Тај куд име није добио по владарској круни, него по Круни ПЛУНКИЋ, мајци ДОСИТЕЈА ОБРАДОВИЋА, рођеној и сахрањеној у том селу.

Куд 'Диша Ђурђевић' из Вреоца постоји од 1957. године, има више од 150 чланова у пет фолклорних ансамбала и неколико секција. У Белом Манастиру представио се 'Играма из Пчиње' и 'Играма из Лесковца'.

Куд 'Чајавец' основан је 1952. у оквиру фабричког колектива 'Руди Чајавец', али је прерастао тај оквир и постао носилац статуса 'репрезентативног ансамбла од интереса за Град Бањалуку', с 400 чланова сврстаних у 12 секција. У беломанастирском амфитеатру наступио је три пута са 'Змијањским прелом', 'Шалвим играма из Прњавора' те 'Играма из Нишког поља 'У Ниш кој' ће дојде, душу ће да смири'.

Вече је закључио домаћи ансамбл приказом дијела барањске српске свадбе под насловом 'Оглед и одвођење младе'.

■ Ј. Недић

Слатка Барања

Јагодњачанке из удруге жена 'Сретне и спретне' још су једном показале и доказале велику умјешност у прављењу, украшавању и аранжирању разноврнихластица

УГОТОВО сваком већем барањском мјесту, а и у неким мањима, постоји удруга или секција жена, од којих су неке баш врло активне. Баве се различитим активностима, на примјер, хуманитарним радом, чувањем народних обичаја и традиције, културом, умјетношћу, креативним и ручним радовима те гастрономијом – традиционалним јелима и колачима. Кад локалне барањске општине, а има их осам плус Град Бели Манастир, организирају неке скупове и манифестације, обично им удруге жена пружају незамјениву помоћ у припреми те угошћавању учесника, поготово ако гости долазе издалека па им треба приредити и ручак.

ИНФОРМАТОР

С изложбе колача у Белом Манастиру

Једна од таквих организација је и јагодњачка Удруга жена 'Сретне и спретне', која је и ове године помогла Опћини Јагодњак у организацији 23. Кулинијаде, одржане на Спасовдан. Кулинијада је била завршна манифестација Дана Опћине Јагодњак, који су трајали готово три тједна, а 'Сретне и спретне' имале су у тој манифестацији и свој дан, кад су организирале своју четврту изложбу колача у Друштвено-ватрогасном дому. Притом су изложиле 50 различитих врста слатких колача и неколико торти, које су уласт појели многобројни гости. Том изложбом вриједне Јагодњачанке показале су и доказале велику умјешност у прављењу, украшавању и аранжирању разноразних сластица. Они гости који су били на изложби могли су само поновити оно што рече приповедач: 'Да ти од миља и зуб и језик заплеше', а ми можемо још надодати: не само зуб и језик, него и око.

На већ споменутој јагодњачкој Кулинијади била је и болманска 'Златна жена', изложивши своје колаче на пригодном штанду. Та удруга помаже Опћини Јагодњак у организацији манифестација у сусједном Болману. Тако су њезине чланице ове године, 23. марта, дочекивале и угостиле бројне учеснике обиљежавања 79. годишњица Болманске битке, међу којима су били нпр. представници антифашистичких организација из Хрватске, Војводине и Брчког те саборски заступници, србијански и мађарски конзул те војни изасланик Русије у РХ.

Активна је и секција жена 'Суљошанка', која дјелује при суљошком пододбору СКД-а 'Просвјета'. Учествовала је, на примјер на недавној 'Смотри удруга Опћине Кнежеви Винограда', изложивши разноврсне колаче, а учествује и у другим манифестацијама. Већ је двапут, на примјер, с беломанастирским скуд-ом 'Јован Лазих' била учесник 'Сајма завичаја' у Новом Саду, почастивши посјетиоце барањским колачима.

Нису, наравно, активне само српске организације, него и друге, на примјер, мађарске, ромске и шокачке. На 'Смотри удруга' колаче је изложило и Мађарско културно друштво 'Танц' из мјестаца Каменац крај Кнежевих Винограда, које је десетак дана касније по 16. пут организирило велику изложбу колача у локал-

ном Дому културе. Двадесет шест чланица 'Танца' притом је показало велику умјешност у печењу колача. Изложиле су чак 79 различитих сластица – од традиционалних до модерних слатко-сланих залагаја. А велика посјећеност изложбе резултирала је управо сензационалним исходом: сви припремљени колачи 'нестали' су за свега – двадесетак минута.

■ Ј. Н.

Теслин 168. рођендан

Делегација СНВ-а положила је 10. јула вијенац на споменик Николи Тесли обиљеживши тако 168. годишњицу рођења тог великог знанственика и изумитеља свјетског гласа

ДЕЛЕГАЦИЈА СНВ-а у, којој су били генерални секретар САША МИЛОШЕВИЋ, председник ВСНМ-а Града Загреба БОРИС МИЛОШЕВИЋ и водитељица Одјела за културу АНЕТА ВЛАДИМИРОВ, 10. јула положила је вијенац на споменик Николи Тесли у центру Загреба, обиљеживши тако 168. годишњицу рођења тог свјетски славног научника и познатог изумитеља

Анета Владимиров из СНВ-а уз Теслин споменик

српског поријекла. Ове године у Загребу и другим градовима више организација и удружења обиљежило је годишњицу његова рођења, као и Дан Николе Тесли – дан знаности, технологије и иновација у РХ.

Дан раније у Демонстрацијском кабинету Николе Тесли у загребачком Техничком музеју одржан је програм демонстрације знанственикових покуса, а увечер је на загребачким фонтанама пројигиран лик Николе Тесли, што је постала градска традиција. Пријеподне је код споменика одржан пригодан програм уз полагање цвијећа, а у програму су учествовали представници удруге Никола Тесли – Гениј за будућност, као и Института Руђер Бошковић и Града Загреба, а додијељене су и награде младим креативцима који су током године судјеловали на радионицама у организацији Удруге.

Теслин рођендан обиљежили су манифестацијом 'Тесла пауер оф лајтс' и у његом родном селу Смиљан, а онда и у оближњем Госпићу у којем су 2021. након вишегодишњег одбијања поставили споменик том научнику који је 1992. био мириран.

■ Н. Ј.

Ин мемориам: Јово Ројчевић (1940. – 2024.)

Био је врстан новинар и човјек који је многим младим новинарима отварао пут у струку'

У 84. години живота умро је познати и признати копривнички новинар и публицист Јово Ројчевић. Новинарством се почео бавити још као гимназијалац пишући за локални лист Глас Подравине у којему је радио и као уредник. Дјеловао је још у Студентском листу, предузећу Подравка, Вјеснику и Вечерњем листу у коме је 1990-тих био оснивач и шеф копривничког дописништва. Новинарског трага је оставио и као дописник у ТВ и Радио Загребу. Истакнуо се и на дужностима потпредседника Хрватског новинарског друштва те као председник Одбора новинара творничке штампе бивше Југославије.

Многи га памте као врсног новинара, аутора бројних текстова и других радова те човјека који је многим младим новинарима отварао пут у струку. Они који су имали част бити његови ученици и колеге за њега са поштовањем и захвалношћу кажу како су прошли новинарску 'Јовину школу'. За изниман новинарски рад добио је више вриједних јавних и струковних признања, награда и медаља – у два наврата био је добитник ХНД-ове награде Златно перо те признања Града Копривнице и Копривничко-крижевачке жупаније.

■ Зоран Витановић

Stogodnjak (746)

12. 7. – 19. 7. 1924: 'Banja je za to da se svijet u njoj ugoji. Muškarci hoće da se osvježe, a žene poljepšaju i dobiju obline, ako su mršave. Zato se neprestano važu i tek poneka, koja nije zadovoljna svojim kilogramima, moli gospođicu uz vagu: 'Izvažite me bolje, ja ne vjerujem da imam samo toliko, jer sam prije kratkog vremena imala više...' A gospođica koja važe, ako je lukava, smiješi se i dodaje po koji kilogram više, onako na pamet, a dama je sva sretna'. Ovu zanimljivu slicicu o blagodatima banja – domaćih i svjetskih – objavljuju zagrebačke Novosti u podužoj priči o radostima i zabavama žarkog ljeta u slovenskoj Rogaškoj Slatini, a u spomenutoj je priči još i ovo: 'U deset sati šetalište je puno svijeta. Najviše ima Zagrepčanki i Beogradanki. One daju ton modi. U banju se, poznato je, moraju donijeti različite toalete, da bi se privukla pažnja. Zagrepčanka se odmah pozna: ona je nježna, ružičasto bijela, plavih očiju, koje kao da sanjare i čeznu, i kose plavkaste kao zrelo klasje. Ona voli svijetle, prozirne haljine, ispod kojih se vide obla pleća i ramena, i fine čipke na rublju, koje golicaju pažnju muških gostiju. Beogradanka ima crne, maslinaste oči, u kojima tinja južnjačka strast, vitku siluetu, haljinu pripijenu uz bedra da bi joj se što jače istakla linija. I kad hoda, osjeća se da je svjesna svojih linija, njiše bedrima da bi joj se svi divili. Muški su gotovo svi uniformisani u ljetna odijela: bijele hlače, plavi kaput i žirardi-šešir. Poneki plavi kaput Zagrepčana unese dekorativnost u zelenilo prirode. A oni su korektni kao i žene – svi traže samo zabavu! Na šetalištu je prijatno kao u velikom gradu, a tko ne voli gužvu šeće usamljenim alejama. Gojazne žene šeću da bi se oslabile, a mršave sjede da bi se ugojile... Eh, da je još nešto veći dodatak na skupoću, cijeli gradovi bi imali računa da se presele u banju', kaže na kraju novinarka Novosti.

* iz Berlina je u Beograd stigao neobičan zahtjev: tvrtka 'Elag' traži od Jugoslavije povratak dvije stotine vagona što ih je ta tvrtka još davno posudila bivšoj Južnoj željeznici. Željeznička uprava krenula je stoga u potragu za tim vagonima od kojih su neki već dobili jugoslavenske oznake. Riječ je uglavnom o cisternama i vagonima za prijevoz tereta koji su sada u privatnom vlasništvu. Inače, pitanje vlasništva vagona, tzv. nasljednog vlasništva, usprkos radu brojnih međudržavnih komisija, nikad nije riješeno, pa se računa da se na željezničkim kolosijecima u Jugoslaviji nalazi još najmanje nekoliko hiljada vagona, od kojih su neki sasvim neupotrebljivi i željeznici samo stvaraju silne probleme, jer su njima zatrpani brojni stanični kolosijeci od Ljubljane do Skoplja.

* ništa više nije sigurno, pa ni ona narodna: 'Neće grom u koprive!' U okolici Bjeljine, na mjestu zvanom Koprivnjak, od groma je nastradala cijela jedna općinska stručna komisija za premjeravanje zemljišta. U iznenadnom nevremenu grom je, naime, ubio jednog žandara, a još petoricu članova komisije teško ranio.

■ Đorđe Ličina

MLADEN PANDUREVIĆ

Za BiH u kojoj će se svi osjećati komotno

Naša ideja vodilja je zalaganje za BiH, našu državu, ali ne bilo kakvu BiH, već za državu u kojoj će svaki njen građanin biti ravnopravan u svakom dijelu zemlje. Kakav će biti ustroj te zemlje, to je stvar političara, ali pitanje svih pitanja je jednakopravnost svih građana

SRSKO građansko vijeće – Pokret za ravnopravnost u BiH krajem maja izabralo je za novog predsjednika MLADENA PANDUREVIĆA, diplomiranog pravnika sa bogatim profesionalnim iskustvom, koji je bio i jedan od osnivača ove organizacije ratne 1994. godine. Pandurević je karijeru započeo kao gimnazijski profesor u Sarajevu, a potom je u nekoliko preduzeća obavljao razne rukovodeće pozicije. Jedno vrijeme je u Parlamentu BiH bio savjetnik i zamjenik predsjedavajućeg. Također, autor je brojnih publikacija u oblasti pravne nauke, među kojima se ističu radovi na temu socijalnog dijaloga, prava penzionera i kolektivnog pregovaranja. Nakon aktivnosti u brojnim drugim nevladinim i organizacijama civilnog društva, vratio se u SGV, motiviran radom na izgradnji mira i ravnopravnosti u BiH.

Srpsko građansko vijeće (SGV) ove godine je proslavilo 30. obljetnicu svog postojanja. Možete li nam ukratko reći o vašem dosadašnjem angažmanu u organizaciji, a onda i o njenim ciljevima i postignućima tijekom protekle tri decenije?

Bio sam jedan od osnivača SGV-a. Koliko se sjećam, na osnivačkoj skupštini bili su gosti i g. MILORAD PUPOVAC i još jedan njegov kolega iz Zagreba. U SGV-u sam bio potpredsjednik do 1998., a onda sam ga napustio zato što sam tada mislio da politički angažman sa nekakvim nacionalnim predznakom već gubi svoj smisao. Tada se, četiri godine nakon rata, činilo da je zadovoljenje nekih glavnih političkih ideala, koji se tiču ljudskih prava u BiH, bilo nadomak ruke. Nažalost, ta se procjena pokazala potpuno pogrešnom. U godinama koje su uslijedile u više sam navrata odbio

ponude da se reaktiviram u SGV-u, ali sam sada prihvatio da se vratim upravo zato što borba za ideale koje sam spomenuo ne samo da nije završena, nego je daleko od svog kraja. U proteklih trideset godina SGV je u svom radu imao ozbiljnih oscilacija. U godinama nakon osnivanja imali smo u svom sastavu 12 ili čak 15 organizacija, na cijeloj teritoriji BiH, što kantonalnih, što opštinskih; imali smo organizacije u Republici Srpskoj, čak i u Srebrenici; imali smo desert biroa za zaštitu ljudskih prava, potpuno kapacitiranih za posao pravne pomoći. Kako su se mijenjali politički odnosi i strukture, stvari nisu išle svojim tokom kako treba. Kao neko ko je te procese već posmatrao sa strane, smatram da je odlaskom MIRKA PEJANOVIĆA sa mjesta predsjednika SGV-a znatno opao angažman i kapacitet SGV-a. Svi smo manje-više svje-

Foto: Berjamine Nizić

sni da se ta vremena više neće vratiti i jasno nam je da će, ako nešto ne napravimo, ubrzo doći i do gašenja SGV-a.

Iskreno, mislio sam da se već ugasio. Ne mogu se sjetiti kad sam posljednji put čuo za neku inicijativu iz SGV-a...

Ni ja nisam čuo, godinama. Zato sam i odlučio da se vratim. Bila bi nepopravljiva šteta da se takvo jedno udruženje ugasi i to ne smijemo dozvoliti. Dat ću sve od sebe da izađemo na zelenu granu.

Negdje sam našao podatak da je SGV imao više desetina hiljada članova. Koliko sada ima aktivnih?

Vjerujte da ne znam. Znam da sada postoje tri kantonalne organizacije i dvije ili tri opštinske. Broj formalnih članova i nije toliko bitan, koliko mi je bitno da postoje ljudi koji su spremni na dijalog. Opet kažem, prošla su vremena u kojima smo imali po 400 ljudi na skupštini i kad nam je bila neophodna najveća kongresna sala u Sarajevu.

Šta se dogodilo sa ostalim organizacionim jedinicama, osim tih nekoliko kantonalnih i opštinskih? Šta je sa organizacijom SGV-a u Republici Srpskoj?

U RS-u više ne postoji organizacijska jedinica. Mene zbog toga duša boli, a posebno zbog gašenja kancelarije u Srebrenici.

Koje korake namjeravate poduzeti kako bi se popravio položaj SGV-a u bliskoj budućnosti?

Prioritet je konsolidacija – organizaciona, materijalna i kadrovska, jer to je preduslov za ostvarenje svih drugih zamisli. Naša ideja vodilja je zalaganje za BiH, našu državu, ali naglašavam, ne bilo kakvu BiH, već za državu u kojoj će svaki njen građanin biti ravnopravan u svakom dijelu zemlje. Kakav će biti ustroj te zemlje, to je stvar političara, ali pitanje jednakopravnosti svih građana je po meni pitanje svih pitanja. Ja sam kao bosanski integrista

**Svako ko nije
zločinac, ne samo
u Republici Srpskoj,
nego i u Federaciji,
naš je potencijalni
sagovornik.
Maksimalistička
polazišta su
apsolutno nemoguća
u BiH i stoga treba
raditi na malim
koracima naprijed**

siguran da možemo izgraditi BiH u kojoj će se svako osjećati komotno. Nisam nimalo naporan da mislim da se to može ostvariti brzo, moramo biti strpljivi i mijenjati politički diskurs. To je maraton, a ne sprint.

Dobro, šta mislite konkretno poduzeti? Kako mislite mijenjati dominantne toksične narative u BiH?

Odgovorit ću vam konkretno na to pitanje, ali mi najprije dozvolite da pokušam plastično objasniti šta sam mislio. U razgovorima sa ljudima kojima ova država nije toliko draga kao meni, a mislim da je neophodno da se obavljaju i takvi razgovori, želio sam da ukažem na jednu činjenicu: kako god se ova država zvala i koji god politički oblik bude uzela, u njoj će živjeti neki ljudi – naš zajednički interes je da ti ljudi žive dobro. Moramo riješiti probleme koji se tiču svakodnevnice ekonomije, posla... to će biti problemi koji će postojati bez obzira na to ko je na vlasti. Pored toga, ostaju pitanja obrazovanja, položaja kolektiviteta, zaštite ljudskih i manjinskih prava. Do odgovora i rješenja tih problema možemo doći samo razgovorom i postizanjem kompromisa.

To je jasno. No, jasno je i to da je neophodno ostvariti komunikaciju i postići kompromis sa onim političkim strukturama koje ne dijele vaše integrističke vizije BiH. Dakle, ko su ljudi, odnosno koje su to političke figure iz Republike Srpske sa kojima mislite razgovarati i kako će ti razgovori izgledati?

Svako ko nije zločinac, ne samo u Republici Srpskoj, nego i u Federaciji, naš je potencijalni sagovornik. Problem je što nama generalno nedostaje iskrenosti u dijalogu, čak i kad se radi o političkim subjektima koji deklarativno dijele stavove o postojanju BiH. Maksimalistička polazišta su apsolutno nemoguća u BiH i stoga treba raditi na malim koracima naprijed. U tom kontekstu, čak i dobronamjerne kritike nezadovoljnika su kontraproduktivne, jer i nakon malog koraka i dalje imamo šansu da napravimo sljedeći, što je svakako bolje od toga da ne napravimo nikakav. Historija BiH, čak i ona koja se odnosi na period kad BiH nije postojala kao država, uči nas da ovdje nikad nisu mogli uspjeti drastični rezovi. Moramo napustiti ideje po kojima možemo jednim potezom, izmjenom Ustava i slično, okrenuti stvari u drugom smjeru. Moramo shvatiti da su potrebni vrijeme, strpljenje i mali koraci naprijed kako bismo se uopšte mrdnuli s mrtve tačke. Ubijeden sam da veliki broj članova scg-a dijeli moje stavove o građanskoj BiH,

naravno, uz uvažavanje prava i posebnosti kolektiviteta, ali isto tako moramo biti poštenu i reći: ne može se građanska država uspostaviti pukom izmjenom pravne norme. Treba se uspostaviti društvo koje će moći biti građansko. Siguran sam da se to za mog života neće desiti, ali treba biti strpljiv. Svaki maksimalistički zahtjev, bez obzira na to da li on 'ruši' ili 'gradi' BiH, zapravo samo produbljuje jaz između izabranih nosilaca političke vlasti. Nije na nama, kao scg-u, ili na sličnim organizacijama s kojima surađujemo – poput Kruga 99, ili Hrvatskog nacionalnog vijeća, ili Vijeća kongresa bošnjačkih intelektualaca – da mijenjamo politike, ali svojim djelovanjem možemo utjecati na donosioce odluka da idu u pravcu postizanja kompromisa. Opet naglašavam, suština je u tome da treba ići korak po korak, ma kako mali oni izgledali.

Izgovorili ste 'građanska država', a to je sintagma od koje se dobrom dijelu političkog establišmenta u BiH diže kosa na glavi, neovisno o tome iz kojeg entiteta dolaze. Dominantni narativi pretpostavljaju kolektivna, odnosno prava etničkih grupa, pravima pojedinaca, građana, manjina, ugroženih grupa itd. Kako namjeravate pomiriti ta dva koncepta?

Po meni, to nisu nužno suprotstavljeni koncepti. Zalaganje za građansku državu mora biti postepeno, gradeći civilno društvo koje može iznijeti takve vrijednosti. Većina političkih subjekata, nevladinih organizacija, medija itd. sa područja sa bošnjačkom većinom deklarativno podržava taj građanski koncept, iako postoji ogromna razlika između razumijevanja samog koncepta građanske države. Slobodno ću reći da ne mislim i da je zalaganje svih tih subjekata za građanski koncept iskreno. Imat ćemo razgovore sa strankama iz Republike Srpske i budite sigurni da se to mnogima u Federaciji neće dopasti. Ali mi moramo razgovarati i to je ono najvažnije što scg može uraditi.

Svaka etnička skupina u BiH je na području gdje je u manjini – ugrožena, a isto tako i svaka na područjima gdje je u većini svjesno i sistematski zloupotrebljava svoj položaj, ugrožavajući 'druge'. Imamo redovne slučajeve napada i ugrožavanja sigurnosti bošnjačkih povratnika u Istočnoj Bosni; Hrvati u BiH su nezadovoljni činjenicom da član državnog predsjedništva iz reda hrvatskog naroda biva izabran glasovima etničkih Bošnjaka; nedavno je na dječjem igralištu u Livnu osvanuo grafit 'ubij Srbi', skupa sa kukastim križem itd. Primjera je mnogo, a poanta je da je na svakom pedlju BiH ugrožen onaj koji je u manjini. Kakav je, po vama, položaj Srba u Federaciji BiH?

Nažalost, dugo sam bio van scg-a da bih sada mogao dati tačan odgovor na to pitanje. Naprosto, nemam dovoljno kvalitetan uvid u stanje na terenu. Upravo zato je jedna od prvih stvari koje namjeravamo uraditi osnivanje terenskih timova koji će za početak posjetiti sva područja u Federaciji BiH gdje živi značajniji broj Srba, kako bismo ustanovili koji su problemi sa kojima se suočavaju. Siguran sam da se u različitim sredinama susreću sa različitim problemima, a mi ćemo na osnovu prikupljenih podataka moći napraviti plan i vidjeti šta kao scg možemo uraditi da pomognemo. Iskreno, nisam optimista da ćemo zateći neko jako dobro stanje, ali bilo bi neozbiljno da sada nagađam. Moj princip je da prava svake manjinske grupe najbolje štite pripadnici većinskih grupa – prava Srba tamo gdje su u manjini najbolje štite Hrvati i Bošnjaci, i obrnuto. Najniži stepen zaštite prava Srba je upravo onda kad ih u zaštitu uzmu Srbi. ■

Рат и империјализам

Лењин је развио најопћенитији концепт рата који вриједи за сва класна друштва, али није развио опћи концепт империјализма. Желимо ли спознати природу садашњих ратова, за исходиште не можемо узети резултате његове конкретне анализе старе стотину година

УПОВОДУ стогодишњице Лењинове смрти многи су се у јануару осврнули на оставштину тог великог револуционара, но академска и активистичка обиљежавања се настављају. Уз низ скупова који су одржани у Берлину, Паризу, нигеријској Абуџи, Великој Британији и Барселони, часописи диљем свијета доносе прилоге којима је Лењин инспирација. Тако је и словенски Борец, који тематизира повијест и актуалност антифашизма и ослободилачких покрета, приредио темат о Лењиновом схваћању империјализма и рата те је уз изватке из његових текстова објавио и коментаре инспирисане његовим радом из пера социолога МАРКА КРЖАНА и РАСТКА МОЧНИКА.

Проблеми којих су се словенски аутори прихватили су дакле рат и национално питање у доба данашњег колективног империјализма. Они сматрају да Лењинов концепт није могуће механички пренијети у нашу сувременост јер се капитализам у задњих стотину година толико промијенио да нам је потребна потпуно нова анализа. Лењин заправо није развио пуно нових концепата и употребљавао је

оне других марксиста, али на начин 'конкретне анализе конкретне ситуације', што није доказ његове прагматичности, него говори о томе да је досегао циљ теоријске праксе, а то је конкретно знанствено спознавање стварности.

У проучавању рата Лењин се наслањао на познату изреку КАРЛА ФОР КЛУЗЕВИЦА да је рат наставак политике другим средствима, али ју је надопунио појашњењем да стварну природу те политике није могуће спознати навођењем појединих догађаја, података или изјава политичара, него помоћу знанствене анализе природе држава које ратују, односно класа чија се борба у тим државама одвија. Повезаност рата и империјализма је битна. Империјализам је заправо капитализам у 'свјетском мјерилу', класна борба на свјетској или међународној разини. Ако желимо разумјети рат, морамо разумјети свјетско уређење у оквиру којег постоје заражене државе, које нису отоци изолирани од економских, политичких и идеолошких процеса у свијету.

С обзиром на то да је опћенит, Лењинов концепт рата вриједи за сва класна друштва и може се употријебити као ис-

ходиште. Његов концепт империјализма, који је резултат анализе специфичног уређења капиталистичких односа који су постојали од уједињења Њемачке 1871. до краја Другог свјетског рата, данас треба надомјестити опћим концептом империјализма као начина опстанка капитализма у свјетским размјерима. Да бисмо спознали природу сувремене политике која се наставља другим средствима, тај концепт треба конкретизирати и примијенити на данашње односе.

Лењин је проблематику рата раздвојио од погледа карактеристичних за реализам, који је и данас превађавајућа доктрина у међународним односима. Према таквом схваћању, интереси и на њима темељени односи актера независни су у односу на унутрашње уређење држава, као и на друштвено уређење међународних односа. За вањску и војну политику данашњих Сједињених Америчких Држава тако би вриједиле исте законитости као за асирску или египатску државу прије 4.000 година, за политику француске револуционарне републике или Совјетског Савеза. Исте су то законитости које су вриједиле у апсолутистичкој Француској и у царској Русији, које су револуције побједиле. Иако реалисти оперирају конкретним подацима о економској и војној моћи држава, њихова је доктрина крајње апстрактна и неповијесна, употребљива само за апологетику такозване реалне политике.

Проблематику рата Лењин је одвојио и од погледа карактеристичних за такозвани конструктивизам, реализму супротну доктрину, према којој је за односе међу државама одлучујуће то што о њима мисле водећи политичари и идеолози. Он је сматрао да стварни друштвени, а то значи класни, карактер рата није могуће спознати на основи изјава појединих политичара или дипломатске повијести држава, већ само анализом објективног положаја свих владајућих класа држава у рату. То није могуће досећи навођењем примјера и података, којима је увијек лако наћи супротне примјере и податке, него само анализом цјелине података, првенствено економских, о темељима живота свих зараћених држава и цијелог свијета или барем за рат релевантног дијела свијета.

Лењин је дакле развио најопћенитији концепт рата који можемо примијенити на све ратове. Тај апстрактни концепт рата надовезао је на теорију хисторијског материјализма, дакле на знанствену спознају које нам омогућавају конкретно проучавање таквих апстрактних појмова као што су 'политика', 'класе', 'економски живот'. Само тако можемо од опћег концепта, који је ваљан за све ратове па зато апстрактан, доћи до конкретне спознаје узрока за стварне ратове, који су увијек специфични. И док је развио опћи концепт рата који вриједи за сва класна друштва, Лењин није развио опћи концепт империјализма. Желимо ли спознати природу садашњих ратова, за исходиште не можемо узети резултате Лењинове конкретне анализе старе стотину година. Морамо развити опћенитију теорију империјализма и конкретизирати је у концепт сувременог империјализма.

Империјализам је начин постојања капитализма у свјетским размјерима. Супротно Лењину, данас израз 'империјализам' не можемо ограничити само на монополистички стадиј капитализма, већ га ширимо на пријашње и касније стадије, с обзиром на то да је капитализам у свјетским размјерима од почетка свјетска појава, а такав је и данас. Он се

развијао неједнакомјерно, другачије у Британији, а другачије у Индији. Постоје дакле централне и периферне друштвене формације. Радна дефиниција, коју је у споменутом темату у Борецу понудио Кржан, јест да је империјализам такав систем међународних односа који омогућава акумулацију капитала с вишком искориштавања радне снаге и вишак израбљивања природних ресурса периферних држава.

Овишк искориштавања радних људи говоримо када су за сличан рад плаћени битно мање него у центру или пак за успоредиву плаћу раде битно дуже, односно битно интензивније. Овишк израбљивања природних ресурса говоримо када су сировине јефтиније, на примјер зато што су дозвољене за околице штетније технологије или зато што су порези нижи. Вишак вриједности, који се остварује вишком искориштавања периферије, у централне империјалистичке државе преноси се на различите начине. То може бити директно, помоћу империјалистичке ренте, то јест екстрапрофита. Тако је најчешће у нафтној, рударској и индустријској активности. Други облик је када купци роба произведених у периферним државама присвајају дио вишка вриједности без еквивалентног обештећења, а који је садржан у тој роби. Ти купци су првенствено капиталистичка подuzeћа центра, који онда робу продају другим капиталистичким подuzeћима или државним апаратима, као што су органи власти, војска и полиција, образовне и

здравствене установе те крајњи потрошачи. Вишак искориштавања могућ је зато што државе центра имају монополни положај у међународним односима, то јест имају високе технологије, финансијски систем и средства, приступ природним

Која је разлика у облицима империјализма у Лењиново доба и данас? Док су периферне државе прије углавном биле колоније, оне су данас формално независне. Зато данас говоримо о неоколонијализму. А промијенили су се и војно-политички односи између држава центра

богатствима, свјетски промет и комуникације, али не и војну премоћ, односно могућност употребе оружја за масовно уништавање.

Која је разлика у облицима империјализма у Лењиново доба и данас? Промијенио се политички однос између држава центра и периферије. Док су периферне државе прије углавном биле колоније, оне су данас формално независне. Зато данас говоримо о неоколонијализму. Промијенили су се војно-политички односи између држава центра. За класични империјализам били су карактеристични антагонистички односи међу велесилама или савезима велесила. Данас су односи међу њима солидарни. Умјесто два савеза који имају сваки свог хегемона, данас имамо савез врло неједнаких сила под хегемонијом САД-а. Зато је класични империјализам савеза био ривалски империјализам, а данашњи је колективни, под водством САД-а. Промијенио се и глобални однос међу класама. У доба класичног империјализма, по настанку СССР-а, а након Другог свјетског рата још више, постојао је протуимперијализам у свјетским размјерима. Ти покрети, организације и државе у свјетским су мјерилима доживјели повијесни пораз. Нестала је друштвена, класна база протуимперијализма и зато данас нема протуимперијализма у свјетским размјерима.

За крај скицирајмо састав данашњег колективног империјализма. Њега чине средишње или централне државе. У њих спадају: већина некадашњих колонијалних сила, државе које су настале из некадашњих британских насељеничких колонија и неке државе које империји нису подвргли својој моћи јер су биле 'расно једнаковриједне'. Ту спадају и државе империјалистичког руба, неке јужноевропске колонијалне силе и некадашње средњоевропске реалсоцијалистичке државе. То су полупериферне државе с комбинацијом централних и периферних процеса. Ту још спадају и империјалистички протекторати, посебан случај држава које због свог војног или економског карактера имају специфичан положај у репродукцији капиталистичког система. Другу скупину чине угњетаване државе с руба, односно државе у којима су све класе подвргнуте вишку искориштавања. Ту првенствено спадају афричке државе, оне јужноамеричке, средња и југоисточна Азија и источна Европа.

За конкретну анализу поред 'објективног' политичко-економског положаја поједине државе значајно је и који је класни блок најјачи, какво је усмјерење владајућих скупина. У свим државама европског руба империјалистичког центра владају компрадорске буржоазије или бирократије. Као компрадорске државе, оне су најчешће у империјалистичком табору, чланице су НАТО-а и ЕУ-а. Овдје нисмо стигли скицирати посебне положаје које заузимају на један начин Русија, а на други Кина.

И то је свијет у којем се данас води све више ратова. Оних о којима слушамо свакодневно и оних пуно скривенијих, који нису у центру пажње свјетских медија. Опћу теорију рата, рекли смо, дао нам је још Лењин. Оно што нам он не може дати јест неизвјесно питање хоће ли се и у данашњем свијету појавити неки нови протуимперијализам или морамо чекати да се још један циклус заврши. ■

Плакат који се чува у Марксовој меморијалној књижници

Uragan na fosilno gorivo

Neprofitna organizacija Oil Change International analizirala je predviđene investicije osam najvećih naftnih kompanija i izračunala da će dovesti do porasta temperature od čak 2,4 stupnja iznad predindustrijske razine. Taj porast će prema IPCC-ju rezultirati 'globalnom devastacijom'

EKOLOŠKA organizacija Greenpeace 8. srpnja objavila je grafiku koja pokazuje da je nekoliko dana ranije temperatura površine Atlantskog oceana u Meksičkom zaljevu prelazila 28, a ponegdje dosegla i 30 stupnjeva Celzijevih. Organizacija je grafiku popratila rečenicom 'Činjenica: Toplija mora = razorniji uragani', referirajući se na uragan Beryl za koji su znanstvenici konstatairali da ga odlikuje 'intenzifikacija bez presedana' s obzirom na to da je najveću kategoriju 5 dosegno u samo dva dana od svog formiranja krajem lipnja. Znanstveni časopis Scientific American navodi i da je u pitanju prvi slučaj da je uragan u bazenu Atlantskog oceana u tako kratkom roku dosegno toliko snagu, što je meteorologe

'ostavilo u čudu'. 'Beryl iznova piše povijest i to na sve moguće loše načine', rekao je znanstvenik iz Nacionalnog centra za uragane (NHC), institucije koja je za ovu sezonu atlantskih uragana (od 1. lipnja do 30. studenog) predvidjela između 17 i 25 oluja. Njih 13 mogle bi prerasti u uragane, a među njima između četiri i sedam jačine kategorije tri ili više. To je ujedno i najviše što je NHC ikada prognozirao, s obzirom na to da je godišnji prosjek dosad bio 14 oluja od kojih sedam uragana, a njih tri velike snage.

Beryl je rekorder jer još nikada nije zabilježeno da se na tom području uragan formirao tako rano, prvi je koji je u tako kratkom roku dosegno snagu 4., a zatim i 5. kategorije, također je i najjači ikada uragan zabilježen u srpnju, s brzinom od 165 milja na sat.

Uz posljedice izmjene klimatskih fenomena El Niño i La Niña, kao drugi uzrok tog poremećaja znanstvenici navode upravo iznimno visoke temperature Atlantskog oceana na području Meksičkog zaljeva i Kariba. Glavni krivac za porast temperature oceana, poznato je, industrija je fosilnih goriva kao najveći zagađivač, odnosno najveći proizvođač stakleničkih plinova. Greenpeace navodi da kompanije koje proizvode fosilna goriva svakoga dana uberu gotovo tri milijarde dolara profita, dok obični ljudi plaćaju troškove šteta nastalih ekstremnim vremenskim događajima, koji su prošle godine procijenjeni na 300 milijardi dolara.

Uragan Beryl u ponedjeljak je oslabio do kategorije 1. a zatim i tropske oluje, no i s

tako oslabljenom snagom uspio je ubiti dvije osobe, ostaviti bez struje 1,5 milijuna ljudi i poplaviti ulice Matagorde, turističko-ribarskog gradića u južnom Teksasu.

Upravo je ta savezna država mjesto na kojemu je smještena većina američkih naftnih rezervi, a stoga i većina naftnih kompanija. U Teksasu se nalazi 30 rafinerija nafte i čak 300 naftnih kompanija, među kojima i one najveće: Chevron Corporation, Exxon Mobil i Phillips 66. Kao najveća naftna kompanija u SAD-u Exxon Mobil je 2022. imao prihode od gotovo 414 milijardi dolara, a drugi, Chevron 246 milijardi dolara. Exxon Mobil ujedno je i četvrta najveća naftna kompanija u svijetu, iza saudijske državne kompanije i dvije kineske, dok je Chevron sedmi. Na listi deset najvećih još su i britansko-nizozemski Shell, francuski TotalEnergies, britanski BP te američki Marathon Petroleum i Valero Energy, koji također ima sjedište u Teksasu. Prošle godine tekasaške naftne kompanije oborile su povijesni rekord kada je u pitanju ekstrakcija fosilnih goriva. Te naftne kompanije, izračunala je nedavno neprofitna organizacija Oil Change International (OCI), ujedno su i na putu da u idućem, klimatski kritičnom desetljeću potroše čak 30 posto ukupnog preostalog ugljičnog budžeta, maksimalne količine stakleničkih plinova koju svijet smije proizvesti ako namjerava ispuniti osnovni cilj Pariškog sporazuma, onaj o zaustavljanju globalnog zagrijavanja na 1,5 stupnjeva iznad predindustrijske razine.

Organizacija je analizirala predviđene investicije osam najvećih naftnih kompanija te izračunala da će njihovi kombinirani planovi za daljnju ekstrakciju uzrokovati porast globalne temperature od čak 2,4 stupnja iznad predindustrijske razine. Taj porast, prema Međunarodnom panelu za klimatske promjene (IPCC), dovest će do daljnje nesigurnosti hrane, nepovratnog promjene ekosustava i porasta frekvencije toplinskih valova, obilnih kiša i drugih ekstremnih vremenskih događaja. Jednom riječju, navodi IPCC, dovest će do 'globalne devastacije'. S druge strane, u nizu nedavno objavljenih istraživanja eksplicitno se traži totalno zaustavljanje ekspanzije fosilnih projekata, odnosno uspostavljanje takozvane No New Fossils norme, kojom bi se na globalnoj razini obustavilo pokretanje novih projekata crpljenja fosilnih goriva. U istraživanju koje su proveli University College London i Međunarodni institut za održivi razvoj navodi se i da to ne bi trebalo predstavljati problem

Uragan Beryl je najranije nastali uragan u Meksičkom zaljevu. Nikada uragan nije tako brzo dosegao 5. stupanj, najjači je ikada zabilježeni uragan u srpnju. Posljedica je to zagrijavanja Atlantskog oceana čemu golemi doprinos daje naftna industrija Teksasa

Stanovnici Houstona u Teksasu hodaju uz svoju kuću nakon uragana Beryl (Foto: Daniel Becerril/REUTERS/PIXSELL)

iz perspektive opskrbe jer postojeći kapaciteti mogu zadovoljiti globalne potrebe za energijom.

Oil Change International je analizirao takozvane klimatske zaloge ovih kompanija, odnosno obećanja koja su, kao i tisuće drugih kompanija, formalno dale kako bi ispunile deset osnovnih kriterija Pariškog sporazuma te ih usporedio s njihovim investicijskim planovima. Organizacija je zaključila da nijedna velika naftna kompanija nije svoje poslovanje uskladila s planovima za postupno napuštanje fosilnih goriva i zaustavljanje porasta globalne temperature na 1,5 stupnjeva, pri čemu su sve kompanije za taj cilj dobile ocjenu 'nedovoljno', a njih tri (Chevron, Conoco Phillips i Exxon Mobil) najgoru ocjenu, 'izrazito nedovoljno'.

Od osam analiziranih kompanija, među kojima je većina gore navedenih plus talijanski Eni i norveški Equinor, njih šest u svojim planovima eksplicitno je navelo cilj povećanja proizvodnje, dok preostale dvije to u praksi također rade. Nijedna kompanija nema razrađene planove za smanjenje emisija stakleničkih plinova, a sve se oslanjaju na sistem takozvanog izdvajanja i spremanja ugljičnog dioksida i druga *greenwashing* rješenja koja služe distrakciji i odgađanju ukidanja fosilnih goriva. Sve kompanije također koriste lobiste da bi sabotirale klimatske akcije institucionalne razine.

Osim toga, navodi OCI, nijedna nema razrađene kriterije za pravedne tranzicijske planove u odnosu na njihove radnike i zajednice u kojima operiraju, a sve su uključene i u neki oblik kršenja ljudskih prava. Svaka od tih kompanija ujedno se suočava s organiziranim otporom lokalnih zajednica na mjestima na kojima posluje. OCI je potkraj ožujka objavio i da šest najvećih zapadnih kompanija trguje s Državom Izrael i na taj način potpomaže genocid nad Palestincima u Gazi, protivno napucima Međunarodnog kaznenog suda u Haagu.

U pitanju su kompanije ExxonMobil, Chevron, Total, BP, Shell i Eni, koje su sve uključene u opskrbu izraelske vojske dizelom i benzinom putem naftovoda iz Azerbajdžana, Rusije, Kazahstana, Gabona i Brazila. Osim toga, američke naftne kompanije direktno Izraelu dostavljaju avionsko gorivo, a OCI je od početka rata početkom listopada prošle godine pa do kraja ožujka ove godine registrirao tri tankera avionskog goriva koji su iz SAD-a otplovili u Izrael. Zanimljivo je da naftu Izraelu prodaje i Brazil, iako je njegov novi stari predsjednik (od siječnja 2023.) LUIZ INÁCIO LULA DA SILVA inače deklarativno veliki kritičar izraelskih vojnih aktivnosti u Pojasu Gaze.

Uz ratno profiterstvo zahvaljujući izraelskoj destrukciji Gaze, zapadne naftne kompanije bilježe i rekordne profite koji su rezultat rata u Ukrajini. Zahvaljujući labavljenju pandemijskih mjera, prije svega u Kini te volatilnosti cijena i preoblikovanju tržišta uslijed rata u Ukrajini, navodi Reuters, zapadne su kompanije u 2022. imale ukupno 219 milijardi dolara profita, više nego dvostruko u odnosu na godinu ranije i prosječno dvostruko više svake godine od 2007. Norveški Equinor tada je, primjerice, objavio udvostručenje profita za tu godinu na skoro 75 milijardi dolara, a nakon što je ruski Gazprom obustavio dostave prirodnog plina, Equinor je postao najveći evropski opskrbljivač tim energentom.

Pet najvećih zapadnih kompanija istovremeno su i prepolovile svoje dugove, nastale zaduživanjem u doba pandemije, a

OIC je zaključio da nijedna velika naftna kompanija nije uskladila svoje poslovanje s ciljem ograničenja porasta temperature od 1,5 stupnjeva. Sve su kompanije za taj cilj dobile ocjenu 'nedovoljno', a njih tri i 'izrazito nedovoljno'

svojim investitorima 2022. isplatile su rekordne dividende ukupne vrijednosti 110 milijardi dolara, također dvostruko više nego prethodnih pet godina. Obični ljudi za to su se vrijeme batrgali s rastućim troškovima energije.

Zahvaljujući rekordnim profitima, svih pet zapadnih kompanija najavile su povećanje ulaganja u nove naftne i plinske projekte te pozvale na reviziju strategija energetske tranzicije u korist sigurnosti opskrbe. Sve evropske kompanije koje su ranije donijele planove za usporavanje investicija u nove fosilne projekte i ulaganje u one obnovljive prošle su godine, naime, odlučile 'prilagoditi' svoje strategije novim geopolitičkim okolnostima. Najupečatljiviji je bio slučaj britanskog BP-ja, čiji je izvršni direktor najavio potpuno napuštanje plana da kompanija do 2030. smanji svoje emisije ugljičnog dioksida. 'Trebamo nam energija s manje ugljika, ali trebamo nam i sigurna energija', rekao je tada CEO kompanije BERNARD LOONEY, što su analitičari tržišta opisali kao lekciju o pragmatizmu i ispravnom postavljanju prioriteta.

Unatoč troškovima ratovanja ni ruska naftna industrija nije ostala praznih džepo-

va, dapače od početka invazije na Ukrajinu ruske kompanije izvezle su nafte i plina u vrijednosti od 700 milijardi eura, od čega su nešto manje od trećine kupile članice Evropske unije. Russia Fossil Tracker bilježi 196 milijardi eura vrijedan uvoz ruske nafte i plina u EU, no to je ujedno i dvostruko manje u odnosu na predratne brojke. Ipak, generalno gledano, Rusija nije izgubila zbog postupnog smanjenja izvoza u Uniju jer je njezino mjesto najveće uvoznice nakon početka rata zauzela Kina i praktično nadoknabila taj gubitak.

Organizacija Oil Change International navodi i da je unatoč ratu u Ukrajini francuski Total Energies sklopio partnerstvo s ruskim Novatekom zahvaljujući čemu je Rusija dobila pristup tehnologijama i inženjerskim uslugama za pokretanje dva nova LNG projekta. U toj organizaciji zaključuju da svi recentni podaci svjedoče kako nema razloga vjerovati da će naftna i plinska industrija, unatoč vlastitim obećanjima, dobrovoljno uskladiti svoju proizvodnju s ciljevima Pariškog sporazuma te da je stoga nužno vršiti pritisak na vlade da im prestanu davati odobrenja za pokretanje novih fosilnih projekata. ■

INTERNACIONALA

Zajedništvom protiv poplave

U Francuskoj je dolazak desničarske stranke Marine Le Pen spriječen iznudenim zajedništvom, formiranje predizborne lijeve koalicije i odustankom slabijeg kandidata u drugom krugu izbora kako bi se porazilo desničarskog kandidata u izbornoj jedinici. Francuski birači uspjeli su spriječiti dolazak ekstremne desnice na vlast, pitanje je hoće li nova vlast uspjeti spriječiti vlastitu nestabilnost

POKUŠAJ francuskog predsjednika EMMANUELA MACRONA da se, Krležinim rječnikom rečeno, ubije iz vlastite inicijative, nije potpuno uspio. Nakon debakla na europarlamentarnim izborima 9. lipnja hirovito i naprasno je raspisao parlamentarne izbore i time širom otvorio vrata tvrdog desnici, odnosno stranci Nacionalno okupljanje (RN) i MARINE LE PEN, vlasti. Dapače, u prvom koraku RN je mogao zavladata parlamentom, formirati vladu, natjerati Macrona na kohabitaciju, a u drugom koraku, na predsjedničkim izborima 2027. godine, preuzeti svu vlast.

Nakon prvog kruga izbora činilo se da Macronov plan samoubojstva dobro funkcionira, ali u tih tjedan dana zajedničkim stranačkim naporima taj je plan ipak osujećen. Stranke centra i ljevice su se ujedinile, u izbornim okruzima je slabiji kandidat iz tih stranaka odustajao (njih 216) i tako je kandidat RN-a ostao sam nasuprot ujedinjenom frontu. Posljedica toga je da RN ipak nije uspio pobijediti, predizbornim prognozama usprkos.

Rezultati su poznati: Nova narodna fronta (hitno i hitro sklepana raznorodna predizborna koalicija lijevih stranaka) osvojila je 180 mandata, Macronov pokret Okupljanje osvojio je 159 mandata, RN je na koncu 'tek' treći s 142, a ostali imaju 96 mjesta u Nacionalnoj skupštini. Nasuprot procjenama pojedinih analitičara RN nije doživio nikakav debakl nego ima 53 mjesta više nego u prošlom sazivu. Macronov liberalni pokret ih ima 86 manje, a ujedinjena ljevica 49 više. Narodnfrontovska taktika ipak je bila efikasna, bez nje bi RN došao na vlast. Stanje u Francuskoj, uspon ekstremne desnice, kriza klasičnih stranaka ljevice (u Francuskoj su to socijalisti) i njena fragmentiranost, očekivani pad vodećeg liberalnog saveza, taktički su

uzili mogućnost djelovanja: ili će se gledati kako RN preuzima vlast ili će se koliko-toliko ujediniti i to spriječiti. Taktika je u osnovi prilično jednostavna: iznudenim zajedništvom protiv poplave. Marine Le Pen će vjerojatno dodatno mijenjati svoju taktiku i retoriku. Glasačku bazu je ionako znatno proširila u odnosu na svog oca, a svoje namjere sažela je u rečenicu 'naša pobjeda samo je odgođena'.

Francusku sada čeka sastavljanje vlade, a to bi mogla biti itekako velika kušnja za pobjednike. Pitanje je hoće li biti sastavljena koalijska vlada ljevice i liberala ili manjinska ljevice. Relativni pobjednik izbora Nova narodna fronta sastavljena je od četiri stranke čiji su odnosi daleko od idiličnih: socijalisti, komunisti, zeleni i Nepokorena Francuska radikalnog ljevičara JEAN-LUCA MÉLENCHONA. Posljednja je dala najveći doprinos pobjedi i nada se premijerskom mjestu, ali čelnik stranke je najveća prepreka tome.

Mélenchon je mnogima neprihvatljiv, uključujući i Macrona. Nije po volji manje-više nikome ni u Njemačkoj. Rezultati izbora u Njemačkoj su dočekani s olakšanjem, mogućnost da Mélenchon postane premijer promatrani su sa zabrinutošću. Protiv nje ga je predsjednik vanjskopoličkog odbora Bundestaga MICHAEL ROTH (SPD), ARMIN LASCHET (zadužen za vanjsku politiku u CDU-u), kancelar OLAF SCHOLZ (SPD) nada se da će formiranje vlade biti 'konstruktivno'. Za Mélenchona redom tvrde da je antinjemački, antieuropski, antisemitski, proruski nastrojen, a njegovih izjava u tom smislu nije nedostajalo.

Ivica Družak/FINALIZACIJA

Pobjednička koalicija namjerava vladu formirati što prije, među sobom što prije odlučiti tko će biti kandidat za premijera. Sve bi trebalo biti gotovo u tjedan dana od izbora, najavio je čelnik Socijalističke stranke OLIVIER FAURE. O tome mora biti brzo odlučeno kako bi se Francuskoj pokazalo da je koalicija spremna i sposobna upravljati zemljom, kazao je Faure, a nada se da će kandidata za premijera iznjedrili konsenzusom. Čelnica Nepokorene Francuske MATHILDE PANOT vjeruje da je Mélenchon i dalje kandidat za premijera, čelnica Zelenih MARINE TONDELIER zalaže se za konsenzualnu odluku, ali je očito sklona kompromisu. Izjavila je da je važnije dogovoriti politike, dakle što će se raditi, nego tko će biti premijer, dakle tko će raditi.

POPLAVA je zaustavljena, ali budućnost bi mogla biti nestabilna. Parlament je fragmentiran, predsjednik izbornim neuspjehom svog pokreta dodatno oslabljen. Preostale tri godine drugog mandata morat će vladati s takvim parlamentom i tko zna kakvom vladom. Macronov cilj bio je stvaranje ponovo veoma jake Francuske, u tome se oslanjao na britanski dugogodišnji suicid počinjen brexitom i slabu njemačku vladu kancelara Scholza. Sada bi Francuska mogla postati slaba karika i faktor nemira i nestabilnosti.

U suprotnom smjeru je krenula Velika Britanija na prošlotjednim parlamentarnim izborima. Četrnaest godina upornog rada Konzervativna stranka je naplatila u obliku najlošijeg izbornog rezultata u 190 godina dugoj povijesti. Stranka sad već bivšeg premijera RISHIJA SUNAKA osvojila je samo 121 mandat ili 251 manje nego na prošlim izborima. Mijenjanje premijera, sve jednog goreg od druge, uspješna promjena imidža Velike Britanije iz duhovite nacije u smiješnu zemlju, brexit, uništavanje javnih službi (posebno zdravstva i obrazovanja) isplatilo se – stranka je svedena na trećinu zastupnika u odnosu na stanje otprije pet godina. Postotak glasova je prepolovljen, s 46 na 23 posto. Dobitnik je, zahvaljujući i izbornom sustavu, Laburistička stranka koja sad već ima premijera KEIRA STARMERA. Maleni porast postotka glasova u pet godina (s 32,1 na 33,7 posto) rezultirao je s 211 zastupnika više, njih ukupno 411. Vlada Njegovog veličanstva bit će stabilna, premijer bi nešto duže trebao stanovati na broju deset u Ulici Downing (konzervativci su ih izmijenili pet u 14 godine, među njima možda i najnesposobnije u povijesti, sjetimo se samo zemljopisnog neznanja dezorijentirane LIZ TRUSS), a vidjet ćemo koliko su se Laburisti u 14 opozicijskih godina pripremili za vlast.

Velika Britanija može očekivati stabilizaciju i poboljšanje svog vanjskopoličkog položaja. Kojom brzinom će laburisti raščavati Augijeve štale koje im ostavljaju konzervativci na domaćem terenu i u društvu tek ćemo vidjeti.

U Iranu je održan drugi krug predsjedničkih izbora. Umjereni MASUD PEZEŠKIAN pobijedio je tvrdog konzervativca SAIDA DŽALILIJA čime se nastavlja dvotaktni iranski predsjednički ritam 'reformist – konzervativac'. U unutarnjoj politici može se očekivati popuštanje i umjereni liberalizacija, u vanjskoj politici nikakve promjene, a glavni ostaje veliki vođa ALI HAMENEI.

■ Tihomir Ponoš

Kolika je Jahorina planina

Odluka Ustavnog suda BiH ne poštuje ni jedan entitet. Šume se uništavaju u ime upitnih investicija u turizam i rudarstvo, okoliš se trajno upropaštava. Uništava se Jahorina, šume kod Vareša, Bjelašnica, Neretva. Investitori prirode devastiraju uz svesrdnu pomoć vlasti

Olimpijska Jahorina žrtva turistifikacije (Foto: Aleksandar Knežević/HaloPix/PIXSELL)

USTAVNI sud Bosne i Hercegovine 31. maja privremeno je zabranio prodaju zemlje na Jahorini i u Varešu. Mjera se ne poštuje. U pozadini slučaja je prodaja zemljišta, odnosno šuma. Firma Adriatic Metals koja je dobila koncesiju na eksploataciju rude u šumi u Varešu tvrdi da koncesijski ugovor nije povezan sa odlukom Ustavnog suda. Republika Srpska odlukom svoje skupštine ne prihvaća odluke Ustavnog suda. Ministarstvo trgovine i turizma tvrdi da je posao sa zemljištem završen. Šume, ne samo na Jahorini i kod Vareša, krče se zbog izgradnje apartmanskih naselja, a rezultat je devastacija.

LEJLA KUSTURICA iz Fondacije Atelje za društvene promjene (ACT) navodi da su se entiteti u slučaju Jahorine i Vareša počeli da ponašaju kao države.

— U oba slučaja došlo je do gole sječe, odnosno krčenja vrijednih šuma za potrebe realizacije određenih kontroverznih projekata. Nismo protiv privrednog razvoja, kako često optužuju aktiviste, i nikada nećemo biti, ali želimo da razvoj bude strateški planiran, održiv, u interesu običnih građana i građanki i prirode, a nipošto usmjeren ogromnom profitu šačice investitora – kaže Kusturica.

U Federaciji Bosne i Hercegovine u proceduri je Zakon o šumama FBiH. ACT insistira na uvrštavanju odredbe da se prije davanja saglasnosti za prenamjenu šumskog zemljišta, propiše obaveza izrade elaborata o opravdanosti. Otvaranje rudnika ili izgradnja velikih solarnih elektrana time bi morale pokazati ekonomsku, sociološku i ekološku

komponentu. Kusturica upozorava da su Vareš i Jahorina slučajevi koji su dobili najveću pažnju javnosti, a niz je slučajeva sumnjive prenamjene šumskog zemljišta.

— Gotovo svakodnevno dobivamo snimke masovnog krčenja šume zbog izgradnje apartmanskih naselja i hotela na Bjelašnici, još jednoj olimpijskoj planini. Dešava se ekocid i jedna od najljepših bosanskohercegovačkih planina sve više poprima izgled nekog urbanog centra, što je direktna posljedica sprege vlasti i građevinskih lobija. Širom države postoji niz takvih slučajeva, s obzirom na to da vlada paradoksalna situacija u kojoj su, iako je država titular šuma i šumskog zemljišta, državni organi najčešće isključeni iz procesa odlučivanja po pitanjima prenamjene i ustupanja šumskog zemljišta za korištenje u druge svrhe – upozorava Kusturica, uz napomenu da kantoni u Federaciji BiH odluke o prenamjeni donose bez konsultovanja entitetskih i državnih institucija.

Kusturica upozorava i na neadekvatan tretman Neretve.

— Božanska rijeka, kako su je nazvali drevni Iliri, je pod sveopštim hidroenergetskim napadima i, u slučaju realizacije svih planiranih projekata u njenom slivu, vjerovatno ćemo postati posljednja generacija koja je zapamtila njenu očaravajuću modrozelenu boju. Godinama i decenijama građani i građanke i udruženja građana ukazuju na pogubnost eventualne realizacije spomenutih projekata, ali vlasti ne žele čuti naše vapaje. Nadamo da ćemo u predstojećem periodu svjedočiti pozitivnim primjerima političkih aktera koji će iskazati interes da se sa nama uključe u ovu borbu – kaže Kusturica.

SAMIR LEMEŠ iz Eko mreže BiH kaže da je cijela Bosna i Hercegovina preplavljena ovakvim slučajevima i da nema naznake da će se uskoro nešto promijeniti.

— Sve bajke koje nam pričaju o ‘zelenom rudarenju’ padaju u vodu samo ako se pogleda šta se dešava u Boru i Majdanpeku. Tu nema obnove, tu ostaju samo planine jalovine i uništena izvorišta pitke vode – upozorava Lemeš.

On tvrdi da je pitanje raspolaganja državnim imovinom, koje pokreću političari iz entitetskih institucija, manipulacija koja služi za ostvarenje želje za posredovanjem između imovine i investitora.

— Priča političara da oni žele zaštititi državnu imovinu od pretjerane eksploatacije obična je laž. Oni ne žele sačuvati tu imovinu, nego žele da upravo oni budu u situaciji da posreduju u prodaji i tako se okoriste. Neracionalno trošenje i pretjerano zaduživanje dovelo nas je u situaciju, posebno u Republici Srpskoj, da treba dizati nove kredite koji su nedostupni, ili zbog sankcija ili zbog nesolventnosti, tako da vlastima hitno treba slamka spasa koju vide u ‘državnoj imovini’ koja je trenutno blokirana – govori Lemeš.

On ocjenjuje spornom ulogu Evropske unije koja ne pokazuje interes da pomogne bosanskohercegovačkom društvu u zaštiti životne sredine, niti vidi akt protivljenja uništavanju prirode i eksploataciji resursa.

— Bojim se da je već kasno i da nas više nema dovoljno da se odbranimo od invazije investitora, a da oni koji donose odluke samo žele da nas prodaju. Teoretski, javnost bi mogla da ne nasjeda na mahanje zastavama i priče koje služe za odvlačenje pažnje sa stvarnih problema. Imamo priliku svake dvije ili četiri godine da damo otkaz onima kojima smo dali da upravljaju i raspolazu našim životima, ali to

se ne dešava – upozorava Lemeš, uz napomenu da se nerad i korupcija moraju kažnjavati.

■ Ljupko Mišeljić

Krojači Paname

VRHOVNI sud Paname donio je odluku kojom se otvara put izgradnji novog rezervoara vode iz kojega će se napajati Panamski kanal, uz Sueski kanal jedan od najvažnijih pomorskih odnosno trgovinskih pravaca u svijetu. Panamski kanal dugačak je nešto više od 80 kilometara, a iskopan je 1914. i već ima 17 umjetnih jezera uz pomoć kojih se održava dubina potrebna za prolaz velikih teretnih brodova. Uz kompleksan sustav regulacije vode konstruiran tako da brodove podiže dovoljno visoko da mogu proći kanalom, funkcija vododjelnice je i da pitkom vodom opskrbljuje glavni grad Panama City, u kojemu živi polovica od ukupno četiri milijuna stanovnika. No zbog velikih suša zbog kojih se dubina smanjila na najnižu razinu u nekoliko desetljeća, vlasti su prošle godine reducirale broj i veličinu teretnih brodova koji kroz njega smiju proći. U prosincu je tako ukupan tranzit bio 36 posto manji nego u isto vrijeme prethodne godine, te 62 posto manji nego dvije godine ranije.

Prosječni broj od 36 do 38 brodova dnevno srezan je na 31, a uprava kanala dala je garancije za maksimalan gaz od 44 stope, čemu udovoljava oko 70 posto brodova koji onuda plove. Tim mjerama značajno su poremećeni globalni trgovinski tokovi s obzirom na to da jemenski hutisti istovremeno organiziranim napadima sabotiraju trgovinski pravac od Crvenog mora ka Sueskom kanalu u Egiptu. Brodovima se prevozi 80 posto svih roba u globalnoj trgovini, a Panamskim se kanalom odvija pet posto te trgovine. Vrhovni sud je stoga nakon gotovo 20 godina pritisaka odlučio dati zeleno svjetlo realizaciji višedesetljetne ideje, tjedan dana nakon stupanja na dužnost novog predsjednika države, konzervativca JOSÉA RAÚLA MULINA.

Panamske vlasti, naime, već desetljećima zagovaraju izgradnju dodatnog rezervoara koji bi služio kao dopuna glavnom izvoru vode, također umjetnom jezeru Gatun koje se vodom napaja iz rijeke Chagres. Sud je 2006. zabranio širenje granica kompleksa za opskrbu vodom Panamskog kanala, no to bi se moglo promijeniti projektom izgradnje novog jezera, koji će koštati 1,6 milijardi dolara i biti dovršen u idućih šest godina. Uprava kanala predviđa da će oko godinu i pol trajati pregovori s ljudima koji naseljavaju područje projekta, njih oko 12 tisuća koji žive u 200 sela oko bazena rijeke Indio.

Problem smanjenja dubine Panamskog kanala rezultat je klimatskih promjena, uslijed kojih se cijela Centralna Amerika suočava sa smanjenom količinom kiše. Iako je kanal zahvaljujući skraćivanju trgovinskih ruta imao pozitivne efekte u vidu smanjenja emisija stakleničkih plinova, agresivne intervencije u okoliš tijekom godina dovele su do sve veće deforestacije i uništenja bioraznolikosti.

■ T. Erceg

PERSONA NON CROATA

Foto: Screenshot/
Australian Jewish News

Australski premijer ANTHONY ALBANESE imenovao je odvjetnicu i poslovnu ženu JILLIAN SEGAL za posebnu izaslanicu za borbu protiv antisemitizma. Njen je zadatak poraditi i na socijalnoj koheziji koja je prema lanjskom istraživanju na najnižoj razini u posljednjih sedam godina. Izvršno vijeće australskih Židova registriralo je od 8. listopada (dan poslije Hamasovog napada na Izrael) do 8. studenoga 221 antisemitski incident. Od 1. do 7. listopada zabilježen je jedan. U mjesec dana nakon napada Hamasa zabilježena su i 133 islamofobna incidenta, prije u prosjeku 2,5 tjedno. Albanese će uskoro imenovati i posebnu izaslanika za borbu protiv islamofobije.

■ T. P.

Писац за свијет

Једва превођен у Хрватској, премда свјетског гласа, Кадаре је био риједак примјер писца који је оно особно – подријетло, ‘мали’ језик или народ, од којих никад није одустао – могао тако лако претворити у симболе битне на другим језицима

ВЈЕРУЈЕМ да књижевност има дубоку везу с искрености, па ћу тако започети писати и о ИСМАИЛУ КАДАРЕУ. Када, усред радног дана, стиже вијест о његовој смрти, схваћам да је умро писац којег нисам познавала, иако је био највећи албански писац (о Албанији свакако знам премало) и једини добитник Букерове награде с ових простора. Потом долази позив – точније, питање – бих ли писала о Кадареу, и премда сам иначе склона одбијати такве задатке, прихваћам свјесна да је ово прича и о борби против заборава, прича о откривању Балкана и о недоступним пријеводима, о непознавању књижевности наших простора, па кажем: добро, Исмаиле Кадаре, идемо се напокон упознати. Као и било

који други сусрет с великом књижевности, тај сусрет сада сматрам драгоценим јер Кадаре је непоколебљиво вјеровало да је његова књижевност свјетска и тако је и писао, за свијет, иако рођен у језику земље која данас има свега нешто више од 2.7 милијуна људи. Али кренимо испочетка. Пристала сам на то упознавање, па трчим прије пута у Краков по књижарама (биљезим први пораз, књига нема; чак нити задњу коју је објавио В.Б.З. не налазим у књижарама које сам обишла), по антикваријатима (још један пораз), да бих потом у различитим књижницама пронашла Кадареове књиге које пакирам у куфер. Двије књиге које сам пронашла нису хрватска издања. ‘Хроника на камену’ објављена је у Сарајеву 1979. (Веселин Маслеша), док је ‘Тене-

рал мртве армије’, прва Кадареова књига која га је након пријевода на француски учинила славним еуропским па свјетским писцем, објављен 2004. у Сарајеву у библиотеци Дани, коју уређује ИВАН ЛОВРЕНОВИЋ, у пријеводу ЂУРЕ ПЛЕМЕНЧИЋА с француског.

Дакле, у Краков носим једну књигу албанског писца старију двадесет и једну годину од мене и једну нешто млађу, преведену с француског на босански, које су се неким чудом нашле у загребачким књижницама. ‘Генерал мртве армије’ необична је прича о талијанском генералу који долази у Албанију ископати мртве војнике у друштву католичког свећеника пуно година након завршетка Другог свјетског рата. Књига је то која увелике отвара питање смислености рата, али и самог апсурда послеријатног времена, невјеројатно лудична и субверзивна. Кадаре одраста у опресивном социјалистичком режиму који у неком тренутку у потпуности изолира Албанију. ‘Генерал мртве армије’ као да је крик, на тренутке надреалан, а опет потпуно реалистичан, јер таква је и Кадареова проза: прецизна у језику, стабилно усидрена у стварности, готово па документарна. И можда баш зато повремено у дијалозима – примјерице, о третирању посмртних остатака и њиховој дезинфекцији када се сретну два генерала двију поражених војски – проналазимо најједном и димензију апсурда.

Једним кратким романом Кадаре као да је написао све о бесмислу свих сукоба, док пратимо тројицу мушкараца како траже и искапају гробове по Албанији не би ли нашли оне који су пали борећи се – за фашизам. Тим је занимљивија перспектива коју Кадаре доноси: сагледавамо ствари из позиције поражених, оних који су били крвници и на кривој страни повијести, а који су се сјетили својих мртвих, и притом су ту јер им је држава коју нису успјели освојити, да би је сада једнако тако побједници, допустила да лутају и копају рупе у тлу тражећи мртве. Једна је сцена у Кадареовом роману готово гротескна – када се генерал спрема отпутовати, а људи, незнани и одсвуда, долазе му, мајке чији су једини синови остали у Албанији, па чак и једна мајка чији је син негдје покопан у Русији, јер не разумије да генерал неће прекопати цијелу Европу. И ето нас, крај мајки, супруга, и обитељи којима су погинула дјеца, супружници, очеви. Ето нас на оној страни рата која увијек упогоњује људско месо, чак и када се то месо не слаже, и не вјерује у оно што рат проповиједа. Кадаре је тога свјестан и ‘Генерал мртве армије’ велики је антиратни роман који одбија мрзити и настоји разумјети. Јер, мајке често нису бирале да им фашизам дјецу пошаље у рат, а знало се догодити да то нису бирале ни они који су били увојачени. ‘Неба су са свих страна отворена’, пише на крају свог дневника дезертер. Убила га је на крају, да га казни, његова властита војска, а генерал сада узима и његове кости и његов дневник.

Кадаре ‘Генерала’ пише с двадесет и седам година, у земљи која је у том тренутку посвађана и с истоком и западом, која не припада ни комунизму ни капитализму, која је осуђена на лудило диктатора који је могао пресудити и самом Кадареу, али није. Одувијек је знао да је писац, и можда је управо то најфасцинантније пратити у његовом аутобиографском роману ‘Лутка’ – наративну линију његовог постајања писцем, гдје пише о свом дјетињству, адолесценцији и младенаштву, када је самопоуздано писао рекламе за свјетске бестселере које ће написати једног дана. Кадаре се рађа у вријеме када само што није почео

Кадаре је одувијек знао да је писац. У аутобиографском роману ‘Лутка’ иријовиједа о својем дјетињству, адолесценцији и младенаштву, када је самопоуздано писао рекламе за свјетске бестселере које ће написати једног дана

Други свјетски рат, 1936. у маленом мјесту Ђирокастри на југу Албаније. Балкан је крваво пространство, Албанија је у рату била марионета фашистичке Италије, а последије дошла у руке ЕНВЕРА ХОЏЕ, који је ту земљу држао у једном од најрепресивнијих режима у Европи, у којем Кадаре стасаво као писац, довољно луд и храбар да прелази границу коју постављају строга режимска правила, па се његове књиге често и забрањују, али никада довољно да га се Албанија потпуно одрекне, све до 1990. када тражи азил у Паризу.

Уз ‘Три елегике за Косово’ (Едиције Божићевић 2020.), једино је споменуто ‘Лутка’, посљедњи Кадареов роман, који уоквирује његову животну причу, стављајући у први план фигуру његове мајке, преведена на хрватски – 2017. ју је објавио В.Б.З., у пријеводу ШКЕЉЗЕНА МАЛИЋИЈА. Управо нас у ‘Лутки’ Кадаре приповједачки вјешто води кроз повијест своје обитељи, постављајући у средиште приче фигуру своје мајке, али и стасање њега као писца. Мајка је удана (договорени брак) у кућу Кадаре када је имала седамнаест година, и у тој трагичној фигури лутке, његове мајке, лежи трагедија свих наших балканских мајки које, рано се удајући, нису ни стигле одрасти. Ту је и кућа, за коју се мајци чинило као да је жели прождријети. ‘Куће попут наше као да су биле изграђене како би што дуље одржавале хладноћу и неразумијевање’. Такођер ће написати: ‘Примијетио сам да сви чланови обитељи имају посебан однос према кући.’ Имао га је и Кадаре, који, када се враћа у Албанију након пада социјалистичког режима, договара обнову тог заборављеног костура, да би се суочио с тим да кућа бива спаљена до темеља. Али не одустаје – кућа у Ђирокастри бива поновно саграђена, управо онаква каква је и била.

Невјеројатна је моћ Кадареова приповиједања, али и његове имагинације, осјећаја за нарацију, али прије свега за повијест. Ријетко се догађа писац који оно особно, оно властито – подријетло, ‘мали’ језик или народ и државу, од којих Кадаре не одустаје ни у једном свом дјелу – може тако лако, без претварања и претенциозности, претворити у симболе битне на другим језицима.

У Кадареовој се митској Ђирокастри, у Албанији, с нашим мајкама или генералима свих тих поражених војски на овим подручјима, може у било којем тренутку пронаћи било тко од нас. ■

Писац невјеројатног осјећаја за повијест – Исмаил Кадаре (Фото: Албански државни архив)

MAKSIMIR
I MIROGOJ

Vodeni sat u Gazi

PIŠE Sinan Gudžević

Taj sat je bio jedan od najvećih i jedan od umjetnički najraskošnijih na svijetu. Bio je čitava jedna zgrada na glavnom trgu u Gazi. Prokopije ga ubraja u čuda svijeta. Po njegovu opisu, moglo bi se zaključiti da ga je izgradio neki domaći Hefajst iz ondašnje Palajstine. Taj je časovnik bio pokretan vodom

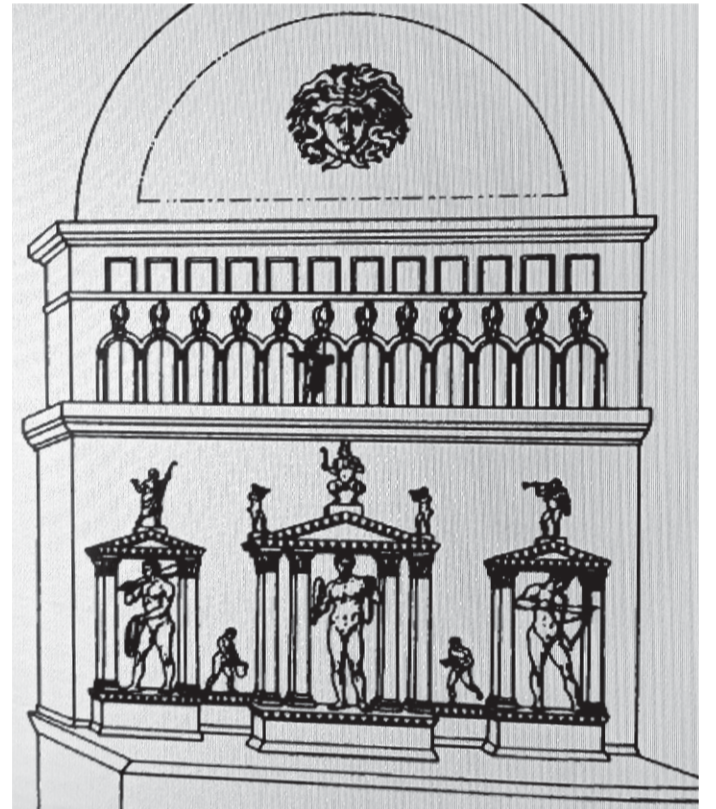
POČETKOM ovoga jula dobio sam poziv da krajem jula u Prištini učestvujem na skupu čiji je jedan panel posvećen Gazi. Poziv me je našao u rodnom selu Grabu na Goliji, u kući gdje je nastala jedna lijepa uspomena na Gazu. To je sve bilo polovinom osamdesetih godina. U vrijeme kad se imalo vremena, dao sam se na prevođenje 'Časovnika u Gazi' koji je sastavio retor i biblijski komentator PROKOPIJE IZ GAZE.

To je opis vodenog sata u Gazi iz prve polovine šestog stoljeća naše ere, i svakako je bio moj prvi susret s Gazom kao Gazom u nominativu, bez današnjeg genitiva kojim upravlja imenica *pojas*. Pojas Gaze mi je bio i ostao nespojiv sa vodenom urom čiji je oblik opisao Prokopije. Samo oblik i vanjski izgled sata opisao je Prokopije, a nijednu riječ nije utrošio na satni mehanizam. HERMANN DIELS, koji je priredio podrobniji tekst nego što su bila ranija izdanja teksta koji se čuva u Vatikanskoj biblioteci, u komentaru je izrekao oštru ocjenu o Prokopijevu nepoznavanju tehnike. Prokopije, po Dielsu, za tehniku nema ni smisla niti se u nju razumije. Sva njegova šuplja retorika je usmjerena na to da opisujući samo izgled čudesnog zdanja uđe u takmičenje sa umjetnikom graditeljem, te da u tom nadgornjavanju izide kao pobjednik, pri čemu mu lažna skromnost u predgovoru služi da poveća izgled za nadmoć. A kad je već riječ o onome što tekst jeste, dakle samo opis izgleda velikog sata u Gazi, Diels primjećuje kako je nezamislivo da jedna takva struktura bude bez uobičajenih astronomskih i kalendarskih prostorija. Zato je, osim ako tekst nije izgubljen, opis velikoga sata ostao i krnj i nepotpun.

Ali je taj sat bio jedan od najvećih i jedan od umjetnički najraskošnijih na svijetu. Bio je čitava jedna zgrada na glavnom trgu u Gazi. Prokopije ga ubraja u čuda svijeta. Po njegovu opisu, moglo bi se zaključiti da ga je izgradio neki domaći Hefajst iz ondašnje Palajstine (*Palaestina*), danas se kaže Palestine. Taj je časovnik bio pokretan vodom, i bio je još jedan primjer za izum u kojem se voda upotrebljava za mjerenje čovjekove fizičke iluzije po imenu vrijeme. Takva upotreba ima početak u antičkom Egiptu, to jest Egiptu: u svom nadgrobnom natpisu faraonski službenik AMENEMHET, godine 1550. prije naše ere kazuje kako je izumio časovnik, koji radi tako kao nijedan dotadašnji, a faraon ga jako cijeni, jer taj izum 'pokazuje svaki časak u njegovu vrijeme'. Opis koji potom slijedi posve se podudara sa posudom koja je početkom 20. stoljeća nađena u hramu u Karnaku: klepsidra u obliku zatupljenog konusa, iz koje je kroz otvor na dnu isticala voda, a sati su se iščitavali po spuštanju razine vode unutra, na dvanaest skala.

Otada do raskošnog časovnika na vodu u gradu Gazi prošlo je preko dvije hiljade godina. Mnogo se graditelja satova pročulo za to vrijeme, kao KTESIBIJE IZ ALEKSANDRIJE, čije je vodene ure opisao VITRUVIJE u 8. glavi 9. knjige svojih 'Knjiga o arhitekturi'. Vitruvijev opis i opisi arapskih i bizantskih graditelja omogućili su da se rekonstruira i satni mehanizam koji je ostao izvan Prokopijeva opisa čudesnog horologija. Satna zgrada u Gazi je

Dielsova rekonstrukcija vodenog sata u Gazi

imala dva para stubova, a na pročelju je bila figura Gorgonine glave, koja bi na svaki protekli sat zakolotala očima. To kolutanje je kod gledalaca izazivalo čuđenje i strah. Glava Gorgonina je, po mišljenju Dielsa, bila mozaik na zlatnoj podlozi, shodno običaju u Prokopijevo vrijeme. Vanjski oblik zgrade Prokopije opisuje ozgor nadolje. Meduse Gorgone glava sa zabata simbolički je opominjala na izješu po imenu Vrijeme, OVIDIJEVO *tempus edax rerum*. Ispod Gorgone se nalazio niz od dvanaest vrata, ispred kojih se kretala figura boga Helija, gospodara kozma i vremena. Na svaki sat su se otvarala jedna vrata, i iz njih bi se pojavljivala figura Herakla sa prikazom jednog od njegovih dvanaest mitskih pothvata. Heraklove podvige je, ukrašen kao kralj, pratio Helije idući slijeva nadesno, to jest od istoka prema zapadu, kao što Sunce ide nebom. Iako je Herakle svoje podvige činio 'ne po zapovijesti Euristeja, već po zapovijesti umjetnosti', njemu Prokopije posvećuje manje prostora nego Zeusovoj ptici orlu, koja Zeusovu sinu Heliju nosi vijenac. Taj se orao između tonskih i figurativnih oblića, osim nošenjem vijenca, izdvajao i bučnim mahanjem krilima. Sat je imao napravu koja se danas zove gong, sa koje su se na svaki puni sat čuli udarci, no nisu bili kao u današnje vrijeme, od jedan do dvanaest, već od jedan do šest. Tako je bivalo do podne, a ponavljalo se poslije podne. Prokopije kaže kako je razlog za takvu redukciju težnja da se uši zaštite od mnogobrojnih udara časovnika, a još i zato što se preko šest izbijanja sata često ne može tačno izbrojati. To izbijanje na sate je, po mišljenju hroničara hronologija jedino svjedočanstvo o takvom zvuku u antici.

Herakle je smješten u sredini prostranog predvorja građevine, koje se može zvati Heraklovim hramom. Blizu njega je Pan koji na zvuk gonga napreže svoje uši, e da čuje glas svoje voljene nimfe Eho. Pan ne smije vidjeti ono što zvuk proizvodi, inače će se njegova iluzija o odjeku raspršiti. Tu je i figura Dieme-

da, koji je trubač i najavljuje povečerje.

Budući da je monumentalna građevina vodenog sata u Gazi načinjena u Prokopijevo vrijeme, oko 530. godine, kad su i Prokopije i većina oko njega bili već hrišćani, ostaje do kraja nerazjašnjeno zašto je monumentalni horologij ukrašen figurama iz politeističke grčke religije. Ovo, kao i nedostatak tehničkih objašnjenja u Prokopijevu opisu, dovedio je neke tumače do zaključka da je čitava *Ekphrasis Horologiou* više izmišljotina nego stvarna naprava.

Onaj nekadašnji sat u Gazi imao bi danas najprikladniji natpis: *Vulnerant omnes, ultima necat*. Svaki ranjava, posljednji ubija. Misli se na sate, na časove i na čase. To je bio čest natpis na vodenim časovnicima u srednjem vijeku i kasnije.

To je nešto što može stati na ovu stranicu, a čega sam se sjetio kad sam dobio poziv za julski skup u Prištini. Naravno, bilo bi promišleno da ovako nešto iznosim pred učesnicima foruma. U pozivu za forum u Prištini stoji da me organizator poziva zato što sam u ovom listu pisao o Gazi. Moram kazati da takvo obrazloženje za poziv, kako da kažem, nije najprikladnije. Jer ja o Gazi nisam pisao, u ovom listu sam objavio mišljenja nekoliko Jevreja i Jevrejki iz Njemačke, Italije i Izraela o masovnim zločinima koje današnja država Izrael vrši nad palestinskim stanovništvom u Gazi i na zapadnoj obali Jordana. Očito je da su tih nekoliko razgovora koje sam posljednjih mjeseci vodio s tih nekoliko Jevreja i Jevrejki neki ljudi uzeli kao moje pisanje o Gazi. Na skup u Prištini ne mogu otići, ne zbog ove neprikladnosti, čak i ne zato što sam uronjen u rokove i poslove, već zbog toga što sebe ne smatram kompetentnim da raspravljam o političkim i ratnim prilikama na Bliskom istoku. A i kad bih htio pisati o onome što država Izrael čini u drevnom gradu Gazi, prije no što bih išta doveo do izraza, prestao bih biti razgovorljiv. ■

BRUNO ANKOVIĆ

Svi smo u jednom trenutku bili krvnici, a u drugom žrtve

'Proslava' je film o nacizmu, ali i komunizmu, o stalnoj neimaštini, opetovanim promjenama režima i ratova koji prožimaju našu regiju i obavijaju je mijazmom što zaklanja sve vizije bolje budućnosti

ŽIVOT filma 'Proslava' BRUNA ANKOVIĆA (1976.) u produkciji zagrebačke Eclectice odlično je počeo nedavnim premijernim prikazivanjem u natjecateljskoj konkurenciji na jednom od najvažnijih europskih festivala u Karlovim Varima, a

domaća premijerna publika čeka ga na Pulskom filmskom festivalu, na dan kad objavljujemo ovo izdanje Novosti. 'Pula je važna za nacionalnu i regionalnu vidljivost filma. Ali zbilja ne mogu procijeniti koliko je Pulski festival značajan široj publici u Hrvatskoj', govori Anković s dozom produktivne treme

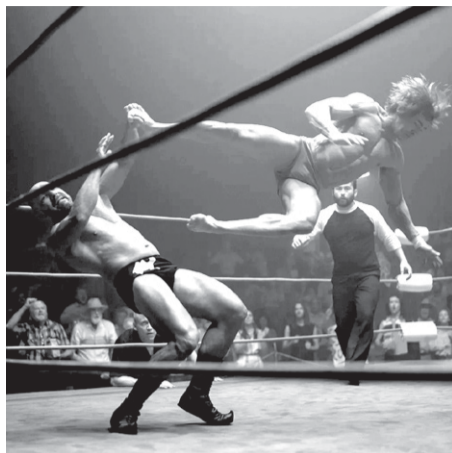
uoči predstavljanja svog filma na platnu pulske Arene. Budući da smo film uspjeli vidjeti, znamo da će na gledatelja obavezno ostaviti snažan dojam – a na koji način i u kojem će smjeru ta ekspresija detonirati i (ne) osvojiti publiku, bit će zanimljivo pratiti. Film je rađen na temelju nagrađivanog romana

'Proslava' DAMIRA KARAKAŠA (OceanMore, 2019.) u kojemu se kroz tri generacijske etape u ličkom zavičaju prati sudbina lika koji je 1941. donio odluku zbog koje se 1945. skriva u šumi povrh vlastite kuće, strepeći s dalekozorom u ruci nad vlastitom obitelji, kad novouspostavljena vlast obilazi selo u

Čelična kandža (r: Sean Durkin)

(2023.)

Glumačke izvedbe
kao adut

PIŠE Damir Radić

U kandžama patrijarha

Solidan ostvaraj koji je, pogotovo u prvom dijelu, obećavao puno više

UZADNIJH petnaestak godina dva su filma s protagonistima hrvачima iskočila u prvi plan. Prvo je 2008. renomirani DARREN ARONOFSKY polučio za njega neobičan, realističko-naturalistički naslov 'Hrvač' s rijetko kad boljim MICKEYJEM ROURKEOM u naslovnoj ulozi, da bi 2014. BENNETT MILLER, do tad znan kao pouzdan, ali ne i izuzetan režiser, iznenadio moćnim ostvarenjem 'Foxcatcher'. Aronofsky se bavio fiktivnim likom tzv. profesionalnog hrvača, kakvi se u nas još od davnih vremena stripa o Johnnyju Panteri nazivaju kečerima, a Miller stvarnim 'amaterskim' hrvačima, braćom SCHULTZ koja su osvojila zlatne olimpijske medalje, te njihovim bogatim, ali psihički pomaknutim sponzorom koji je naposljetku jednog od njih dvojice ubio.

Film 'Čelična kandža' nedavno je došao u naša kina s reputacijom miljenika znatnog dijela američke kritike, a može ga se doživjeti kao svojevrsan spoj 'Hrvača' i 'Foxcatchera'. U nas nedovoljno poznati režiser i scenarist SEAN DURKIN (dugometražni mu je debi, triler-drama 'Martha Marcy May Marlene', bio nominiran za Zlatnu kameru u Cannesu te nagrađen za najbolju režiju na Sundanceu) 'preuzeo' je od 'Hrvača' milje kečera s njihovim namještenim, ali fizički itekako zahtjevnim borbama, dok se na 'Foxcatcher' naslanja činjenicom stvarne priče o braći hrvačima koje je zadesila tragedija. S tom razlikom da je u njegovom filmu riječ o čak petorici braće (u stvarnosti su bila šestorica) i o nizu tragedija: jedan je brat umro kao dječak nesretnim slučajem, jedan, u tom trenutku sportski (ili 'sportski') najuspješniji, od neliječene perforacije crijeva, a dvojica su počinila samoubojstvo (u stvarnosti su čak trojica braće sebi oduzela život, ali Durkin je smatrao da bi to za film bilo previše, pa je jednog od njih naprosto eliminirao). Stanovita veza između 'Foxcatchera' i 'Čelične kandže' je i upitna osoba na poziciji autori-

teta – dok je u prvom slučaju to spomenuti (ubilački) sponzor, u drugom se radi o odveć zahtjevnom ocu čija je opsesija da mu sinovi postignu uspjehe koje on sam nije, tj. da postanu 'svjetski prvaci'.

Durkin je umješšan u slikanju odnosa između oca i sinova koji se zasniva na očevu neupitnom autoritetu oslonjenom u potpunosti na patrijarhovu psihičku moć nad sinovima putem svojevrsne ucjene ljubavlju (nema ni najmanjeg fizičkog nasilja). Sinovi naprosto vole oca i učinit će sve da zadobiju njegovo poštovanje i ljubav, a to uvijek znači jedno – da će postati kečeri, iako je jedan od njih daroviti bacač diska, a drugi, najmlađi i najnježniji, muzičar. Otac im otvoreno kaže da kod njega postoji ljubavna hijerarhija i da je trenutni poredak sinova po tome koliko kojeg voli takav i takav, ali da nije čvrsto zadan i može se promijeniti, sukladno njihovoj posvećenosti ciljevima koje im je on zadao. Majka pak podržava oca, njih dvoje čvrst su oslonac jedno drugom. Najstariji živući sin, iz čije perspektive je sagledana velika većina zbivanja, ni vjenčanjem s relativno slobodnom djevojkom neće izbjeći očevoj sjeni, ali ipak će se, malo po malo i nakon što se sve tragedije dogode, kao jedini preživjeli sin, emancipirati. Glavni aduti filma sugestivna su, opipljiva atmosfera i jako dobre glumačke izvedbe brojnog ansambla (sjajni su HOLT MCCALLANY kao otac, ultranabildani ZAC EFRON kao preživjeli sin, također gotovo neprepoznatljivi HARRIS DICKINSON kao treći najstariji brat, te STANLEY SIMONS kao najmlađi, a i LILY JAMES kao mlada supruga). Glavni pak problem povremena su nepotrebna 'crtanja' (na početku iza kadra obiteljskog oružja slijedi kadar kućnog raspela) te opća mjesta i patetika (završna kritika stava 'muškarci ne plaču', fantazijska scena susreta mrtve braće na onom svijetu). Kad se sve zbroji i oduzme dobije se solidan ostvaraj koji je, međutim, pogotovo u kvalitetnijoj prvoj polovici, obećavao puno više. ■

Wittgensteinovi učenici (r: Zlatko Paković)

(Scena Vidra)

Izvedba kao najzbuđljiviji triler
(Foto: Zoe Šarlija)

PIŠE Bojan Munjin

Zaoštreno kazališno sječivo

Predstava koja podsjeća na vrijeme kada je Zagreb kulturno 'gorio'

MOGLO bi se reći da se ova predstava pojavila odjednom, nenadano, mala kao plemeniti kamen na dnu mora, govoreći nam da ipak nije sve gotovo i da čovjekova fantazija i njegova snaga uma još uvijek imaju nešto za reći. Naziv predstave je 'Wittgensteinovi učenici', iznikla je u produkciji udruge Domino i festivala Perforacije a njen autor i redatelj je ZLATKO PAKOVIĆ. Već sam naziv izvedbe, koja traje jedan školski sat, kako piše u podnaslovu predstave, asocira na filozofsku raspravu, odnosno na briljantnog matematičara i filozofa prve polovice 20. vijeka, autora biblije zdravog razuma, 'Tractatus logico-philosophicus', LUDWIGA WITTGENSTEINA. Kako to izgleda kada se dileme logike isprepletu sa dramom, a drama sa životom, i sve zajedno pulsira negdje između ushićenja, zabluda i tragedije? U ovoj predstavi koja liči na sudar među principima i okršaj čovjeka sa čovjekom licem u lice, sudjeluju Wittgensteinovi učenici i filozof sam, ali sječivo je za početak jednostavno i krajnje zaoštreno: o svemu se mora temeljito razmisliti, govor mora biti kristalno jasan i ništa nije samo po sebi razumljivo. Kao što je uostalom rekao i jedan od gledalaca: 'Davno već nisam tako pomno pratio svaku riječ jedne predstave kao sada.' Radi se o tome da troje glumaca, MARUŠKA ARAS, VILIM MATULA i sam ZLATKO PAKOVIĆ, cijelo vrijeme igraju igru istine u kojoj bi i pobjeda i poraz mogli biti bolniji od smrti. Pri tom je predstava puna finog crnog humora, jer se kroz uske hodnike Wittgensteinove filozofije želi nama ljudima izbiti iz ruku ležernost vjerovanja u 'apsolutne vrijednosti', kada smo baš te vrijednosti spremni tako tragično izdati. 'Ne možete na primjer zamisliti da svijet ne postoji, zar ne', uzvikuje Wittgenstein, ali ta njegova uputa djeluje krajnje ironično, i početkom 20. vijeka, a naročito danas kada većina nas u svojoj intelektualnoj površnosti ne razmišlja dalje od nosa, dok nam pred očima raste

opasnost da se obezvrijedi ili prestane uopće postojati baš sve što postoji. Odnosno, da li je pojam Boga apsolutna vrijednost ili je to tek ljudsko iskustvo? 'Moja želja je u stvari bila da probijem granice jezika', kaže mirno Wittgenstein.

No predstava 'Wittgensteinovi učenici' ne bi bila toliko moćna kada to ne bi bio i konačni obračun. U drugom dijelu zatičemo Wittgensteina, koji se nakon deset godina vraća na mjesto svojih predavanja u Austriji, da bi se ispričao svojim učenicima zato što je bio grub prema njima i zato što ih je tukao. Tu počinje prava šahovska simultanka: jedni ne prihvaćaju ispriku od 'lažljivog Židova', drugi su razočarani jer je njihov genijalni profesor upravo uništio nešto od svog prijašnjeg imidža, treći mu ne vjeruju jer on ipak pripada kasti bogatih u koju oni, obični đaci iz Donje Austrije nikađ neće ući... Da li se iza genijalnosti krije narcizam, a iza opčinjenosti mržnja? Je li nesretan život nužno loš i čemu još filozofija? Ova predstava zaista liči na nemogućerolerkoster briljantno izvedenih teza, koje su zapravo vrlo životno utemeljene, ali mi o životnim paradoksima tako rijetko razmišljamo. Izvedba 'Wittgensteinovih učenika', koja se prati u jednom dahu kao najzbuđljiviji HITCHCOCKOV triler, podsjeća nas i na vrijeme kada je 'grad gorio', na doba intelektualnog teatra, kakav su nekada na primjer bili &TD ili Kugla glumište, uz sve ostale plemenite luđake u letećim mašinama, na vrijeme kada je bilo važno što čitamo i kada je sumnja bila nasušna potreba. Ili, kako bi rekao junak u ovoj predstavi po imenu Wittgenstein: 'Svakako postoji ono mistično, koje pokazuje zašto ljudi kojima je nakon dugog sumnjanja postao jasan smisao života, nisu mogli reći u čemu je taj smisao.' ■

PREPORUKE: SERIJE

Presumed Innocent

(Apple tv)

PRAVNIČKO-POLITIČKI triler SCOTTA TURROWA iz osamdesetih, nakon poznate PAKULINE filmske adaptacije s HARRISONOM FORDOM u glavnoj ulozi, dobio je i svoju televizijsku verziju u istoimenoj mini-seriji. Njezin tvorac i redatelj DAVID E. KELLEY, proslavljeni autor velikih TV hitova, iskoristio priliku da radnju pritom ponešto osuvremeni, a sam mu je format omogućio i da likovima pruži izdašnu količinu prostora za razvoj i uvede raznovrsnu dinamiku među njima. Ansambl ovoga puta predvodi uvjerljivi JAKE GYLLENHAAL u ulozi ambicioznog i poštenog čikaškog tužitelja Rustyja Sabicha, čija nevjera kulminira politički motiviranom optužbom za ubojstvo kolegice i ljubavnice Carlyne Polhemus

psihičke probleme. Sve je to naznačeno već u uvodnoj epizodi koja, u koktelu ficleka sadašnjosti i retrospektivnih bljeskova, funkcionira poput njegove iskrzane struje svijesti. Zbog opsesivne potrebe za potvrdom izvana, osim sebi samome, perfekcionizmom otežava život i svojim suradnicima i rodbini koji u svojim zasebnim epizodama prolaze kroz vlastita previranja, i sami tražeći balans između potrebe za iscjeljenjem i želje za uspjehom. Treća sezona, ponovno prepuna impresivne glume, krupnih planova i sjajne

muzike, još dublje zadire u intimnu prošlost likova, pa saznajemo što ih je traumatiziralo, slomilo im duh ili uništilo samopouzdanje, a napetost serije, osim na neprestanoj hitnosti i osjećaju pritiska induciranim kuharskom krilaticom 'svaka sekunda je važna', gradi se na elipsi koja i njihovu i budućnost restorana ostavlja neizvjesnom do posljednje, već snimljene sezone.

Evil

(Paramount+)

KAO i svakog ljeta, 'Zlo' autorско-bračnog para KING prikralo se u televerzum, četvrtom i nažalost posljednjom sezonom priče o neobičnoj trojki, sastavljenoj od svećenika i dva tvrda ateista, koju je katolička crkva angažirala da istražuje abnormalne fenomene, pa ra-

zluči nadnaravne od onih sa znanstvenim objašnjenjem. Najavljeno otkazivanje serije kao da je dodatno potenciralo kreativnu nesputanost autora, pa u novoj sezoni, koja od prve epizode, doslovnim otvaranjem vrata pakla u američkoj inačici CERN-a, koketira i s mogućnošću kraja svijeta, još revnije propituju turobnost digitaliziranog svijeta, zalazeći u domenu svakodnevnih stvarnih vijesti koje alegorično satiriziraju u tipičnom stilu ove jedinstvene serije. Slučajevi, baš kao i stvaran život kojim su nadahnuti, postaju sve apsurdniji i strašniji, njihovi privatni životi sve su ugroženiji, no unatoč brojnim elementima horora i demonskim bićima kojima upravlja zlokobni sociopat Leland Townsend i njegova birokracija iz pakla, serija i dalje na razigrano jedak i zabavan način istražuje autodestruktivne aspekte ljudske prirode i beznade postojanja u civilizaciji koja samu sebe gura u propast, nesposobna da prozre vlastite metode.

■ Jelena Svilar

VIDA KNEŽEVIĆ
i MARKO MILETIĆ Trudimo
se da stvorimo prostor
za nevidljive ljude i probleme

Među porukama podrške koje je Mašina dobila u povodu obilježavanja 10 godina rada, izdvojiti ćemo onu Željka Bodrožića, predsjednika Nezavisnog udruženja novinara Srbije, koji kaže kako ste 'na mnogo načina i javni servis Srbije'. Kako vi vidite vlastitu ulogu?

Od početka smo se trudili da stvorimo medijski prostor za sve one ljude, probleme i politike koji nisu dovoljno ili uopšte vidljivi u javnom prostoru. Radničke borbe, problemi koje nosi privatizacija javnih dobara i resursa, feministička teorija i zahtevi savremenih ženskih pokreta, ekološke borbe u malim seoskim zajednicama, kritički glasovi u umetnosti i kulturi i njihove borbe za bolji radni i materijalni položaj. To su samo neke od tema koje smo od početka pokrivali i koje su polako, u velikoj meri upravo zahvaljujući takvom sadržaju na Mašini, uspevale da dođu do mejnstrim medija ili je u taj mejnstrim ušlo drugačije razumevanje društvenih dešavanja i pogleda u budućnost. U neakvim drugačijim političkim i društvenim odnosima, ovo je medijski sadržaj koji bi, pre svega, trebalo da proizvodi javni servis, kao ključni razlog svog postojanja, a i budući da ga čitavo društvo finansira – pa bi tako trebalo i da služi sveopštem društvenom interesu. Otuda paralela.

Što u organizacijskom smislu podrazumeva preživljavanje medija poput Mašine u Srbiji?

Rekli bismo ništa manje, ali ni više nego bilo koja druga nezavisna medijska organizacija koja pripada tom tzv. civilnom, to jest vaninstitucionalnom sektoru. To je zaista osećaj konstantne neizvesnosti i večite borbe za preživljavanje. Ono što, makar u Srbiji, čitavu situaciju dodatno otežava jeste kontinuitet agresivnih napada vladajućih struktura i sa njim povezanog privatnog kapitala, u vidu konstantnih neutemeljenih demantija, pret-

Vida Knežević (Foto: Ana Vuković/Kontekst kolektiv). Marko Miletić (Foto: Bojan Kovačević/Mašina)

nji tužbama, kao i naravno, samih tužbi koje iscrpljuju nezavisne medije, a naročito one male kojima samo jedna izgubljena tužba može da znači gubljenje infrastrukture i gašenje.

Mašina je također prisutna i na društvenim mrežama kroz različite medijske formate. Opći je dojam da desnica dominira novim platformama; osim što memuje samu sebe, kako ljevica živi na mrežama i komunicira s novom publikom?

Moramo biti realni i priznati da je levica organizaciono i infrastrukturno već dugo slabija strana političkog spektra. To se preslikava i na učinak na društvenim mrežama i medijima generalno. Ipak, kako reče drug ČE, pravi revolucionari su realni i očekuju nemoguće – možda se upravo u takvoj kontradikciji levice nalaze i sadašnji naponi mnogih ljudi koji rade na vidljivosti levih politika i očekivanja nekih budućih značajnijih iskoraka. No, sad bez cinizma, uprkos navedenom stanju stvari, čini nam se i da na tom planu ima pozitivnih pomaka. Primetan je porast taktičkog korišćenja društvenih mreža i pokušaja da lokalna levica svoje ideje i aktivnosti komunicira i van kruga svojih istomišljenika – sve direktnijim obraćanjem i davanjem glasa ljudima na društvenoj margini i obespravljenima.

■ Lujo Parežanin

The Bear

(Disney+)

NAKON prekrasne i potresne druge sezone, koja se iz kaosa kuhinje izmjestila u kaose gradilišta i privatnih pozadina likova, autor i redatelj CHRISTOPHER STORER i producent HIRO MURAI još su jednom uspjeli dramaturški preosmisli svoji veliki hit koji je, unatoč ciljanoj repetitivnosti u montažnim sekvencama, iz epizode u epizodu inovativan. Poigravajući se strukturom svake pojedine epizode, prilagođavajući je onom liku koji joj je u fokusu, autori polako slažu mozaik sastavljen od boli, gubitka, odricanja i kajanja kao pretežućih sastojaka svakog ljudskog iskustva. Nakon ljubavnog kraha i konačne transformacije sendvičare u fini restoran, Carmen Berzatto očajnički želi Michelinovu zvjezdicu i reducira se samo na kuhara, istodobno tonući u

KVADRAT

Koalicija Columbia University Apartheid Divest, koja okuplja više od stotinu propalestinskih studentskih grupa na tom njujorškom sveučilištu, pozvala je na osudu Columbinog neovlaštenog arhiviranja njihovih protestnih materijala, konfisciranih tijekom policijskog suzbijanja prosvjeda. 'Zahtijevamo dostojanstvo našeg narativa', poručuju.

■ L.P.

Neovlašteno arhivirani materijali (Foto: Columbia University Apartheid Divest)

Soundtrack za sodade

Od melankolične morne do živahne funane i coladeire, žanrovi glazbe Zelenortskih otoka na različite načine odražavaju dinamiku i hijerarhije procesa kreolizacije, odnosno kolonijalnog i postkolonijalnog prepletanja europske i lokalne afričke tradicije

CESÁRIA ÉVORA, 'bosonoga diva' sa Zelenortskih otoka, svjetski je slavna, no manje se zna o društveno-povijesnom kontekstu morne, melankoličnog glazbenog žanra koji je na neki način kronika povijesti zemlje obilježene ropstvom i iseljavanjem, te o drugim, jednako zanimljivim žanrovima nastalim na ovim otocima, poput funane i coladeire.

Portugalski trgovci 1455. 'otkrivaju' tada nenaseljene otoke, na koje potom iz Gornje Gvineje dovoze veliku populaciju afričkih robova. Otoki su bili i mjesto daljnje deportacije robova prema Americi i Europi, a trgovina robljem trajala je do 1878. Kao i u drugim atlantskim kontekstima gdje su ekonomije ropstva i plantaža u pozadini uspona globalnog kapitalizma, suživot manjinske populacije bijelih zemljoposjednika, administratora i svećenstva te većine koju su činili afrički robovi doveo je do interakcije i isprepletenosti praksi unutar radikalno asimetričnih odnosa moći – odnosno, do problematike kreolizacije.

Kreolizacija je produkt kulturnih politika portugalske vlade i ekonomske i kulturne elite Zelenortskih otoka u kasnom kolonijalnom razdoblju, kao i nacionalista, umjetnika

i glazbenika u postkolonijalnom razdoblju. To je kulturna mješavina afričkog pola, zamišljenog kao kulturno inferiornog, i europskog pola, zamišljenog kao kulturno uzdignutog i profinjeno. Pojednostavljeno rečeno, žanr morna predstavlja europski, a funana afrički pol otočkog *creolidadea*.

Godine 2019. UNESCO je klasificirao mornu kao nematerijalnu svjetsku baštinu. Osnovne karakteristike morne su spori tempo i melankolični vokal uz pratnju *violãoa*, klasične gitare specifične za ovo otočje. Morna je kulturni izraz koji je najbolje odgovarao retorici navodne kulturne i civilizacijske bliskosti Zelenortskih otoka i Portugala – izraz koji se bazira na gudačkim instrumentima portugalskog i europskog podrijetla te poetične i nostalgije koja podsjeća na portugalski književni romantizam. Otočka elita ovu je melankoličnu glazbenu estetiku smatrala izrazom suštine *creolidadea* Zelenortskih otoka, kao i dokazom bliskosti s Europom.

Počeci morne neodvojivi su i od povijesnog konteksta u kojemu je portugalskoj kulturnoj eliti bilo važno međunarodnoj zajednici dokazati kulturnu raznolikost svog kolonijalnog carstva. Otočka sitna buržoazija najprije je nekritički usvojila kolonijalni prezir prema afričkim elementima vlastite

kulture, no postupno je razvila ambivalentan stav – Portugal je ostao *patria*, a Lisabon 'duhovna' prijestolnica, no rodio se interes za običaje 'masa', 'običnih ljudi' Zelenortskih otoka, koji, sa svojim afričkim utjecajima, postaju *matría*. Ovo je kulturni milje iz kojega je potekao val tekstopisaca i skladatelja klasika morne.

Ranih šezdesetih skladatelji kroz mornu suptilno i implicitno kritiziraju politike kolonijalizma i zagovaraju neovisnost. U razdoblju tranzicije i ranih godina neovisnosti, morna je bila 'prikrivena' prosvjedna glazba. Bilo je i kritičara koji su tvrdili da tekstovi morne prenose osjećaje i ideje pasivnosti, letargije i rezignacije. Tekstovi morne su na krioluu, jeziku koji svi stanovnici otoka koriste u svakodnevnom životu, iako je službeni jezik portugalski. Kriolu je ujedinio otočane u otporu portugalskim kolonizatorima, koji su ga smatrali primitivnim, 'iskrivljenim' portugalskim. Dok je portugalski dominirao sferama službene kulture, kriolu je pripadao svakodnevnom i svjetovnom, i kao takav, imao subverzivni potencijal.

Poetični stihovi morne progovaraju o kolektivnom iskustvu otočana, o migracijama, odlascima i povratcima, o prirodnim elementima koji ih vezuju uz teritorij, ogoljenim otocima, oceanu, suši. Sveprisutni su bol i patnja koji odražavaju povijest obilježenu nebrojenim sušama i neimaštinom. Tu je i tema ljubavi i čežnje, često za voljenim osobama koje su otišle u daleke zemlje (morna se tradicionalno pjevala pri rastancima i odlasku obitelji i prijatelja). Stotinama godina stanovništvo je trpjelo suše i gladovanja, zbog čega je bilo prisiljeno migrirati u druge bivše portugalske kolonije, kao što je Sveti Toma i Princip. Najpoznatija pjesma morne, 'Sodade', koju je proslavila izvedba Cesárije Évora, pjeva upravo o tome. Morna izražava tipično osjećanje otočana: *sodade* – nostalgiju i duboku tugu koja izvire iz nje. Ova nostalgija za sobom povlači i širi spektar iskustava, kao što su tugovanje za nečim nezamjenjivim, prihvaćanje neispunjenih snova, čežnja, gubitak... Riječ *sodade* izvodi

se iz portugalske *saudade* i sličnoga je značenja, ali s jednom razlikom koju ne možemo zanemariti: element ropstva i čitav niz s njim povezanih iskustava i trauma.

Funana je jedan od popularnih otočkih žanrova koji su bili marginalizirani, pa čak i zabranjivani tijekom portugalske kolonijalne vladavine. Mnogo je brža, sirovija, dinamičnija i živahnija od morne. Izvođači funane i eksplicitno i implicitno kritiziraju rasne hijerarhije tipične za razdoblje kolonijalizma, ali i nakon njega, te dovode u pitanje ideju *creolidadea* koja je dolazila odozgo, iz krugova elite, u vrijeme uspostave postkolonijalne države. Otočka intelektualna elita na funanu gleda kao na izraz necivilizirane, nasilne, seksualno neobuzdane muškosti – povezuje se sa zabavama koje bi nekad završavale tučama, pa i ubojstvima, a često se svira na vjenčanjima. Funana se gradi na aproprijaciji tada relativno recentnog europskog instrumenta – harmonike. Nakon nezavisnosti, umjetnici se sve više zanimaju za marginalizirane glazbene izraze otkrivajući dotad nevidljive i 'utišane' elemente te se kroz 'povratak korijenima' nose s nasljeđem kolonijalizma.

U razdoblju oko proglašenja nezavisnosti 1975. populariziran je još jedan žanr, coladeira, za koji neki kažu da se razvio iz morne, s puno bržim, plesnim ritmom te satiričkim i ironičnim tekstovima koji komentiraju svakodnevni život i društvene probleme. Odličan primjer ovog stila je album 'Fundo de marê palinha' benda Voz di Sanicolau iz 1976. Kao pravi skriveni dragulj Zelenortskih otoka izdajamo fantastičnu kompilaciju 'Space Echo: The Mystery Behind the Cosmic Sound of Cabo Verde Finally Revealed!', koju je 2016. izdala etiketa Analog Africa, na kojoj su više-manje podjednako zastupljene morna, funana i coladeira. Bilješke uz album prenose priču koja zvuči kao lokalna legenda: o brodu koji se 1968. iz Baltimorea zaputio u Južnu Ameriku s pošiljkom najmodernijih elektroničkih instrumenata i sintesajzera, da bi ga struje odnijele i nasukale na Zelenortskim otocima. Instrumenti su podijeljeni rijetkim mjestima koja su imala struju, poput seoskih škola, gdje su dospjeli u ruke 'znatiželjne djece s urođenim osjećajem za ritam... Tako su modernizirani lokalni ritmovi morne, coladere i funane'. Koliko je ovdje istine, a koliko legende, teško je reći, no kompilacija zvuči upravo kako bi zvučala glazba tradicionalnog društva koje se dokopalo moderne tehnologije – psihodelični, futuristički pristup tradicionalnim ritmovima, uz obilje sintesajzera i električne gitare. Vrhunac kompilacije, ali i funane kao žanra, svakako je eklektično, dinamično, *funky* remek-djelo, pjesma 'Ódio sem valor' pjevača PEDRINHA.

Uz Pedrinha, o kojemu gotovo da nema informacija, tu je i bend Os Tubarões koji na albumu 'Pépé Lopi' majstorski kobinira mornu i coladeiru. Album je izdan 1976., samo godinu nakon proglašenja neovisnosti, koju Os Tubarões slave i promoviraju, kao i antikolonijalne borbe i i revolucionarne figure širom globalnog juga. Svakako valja spomenuti i album 'Tradição' (2005.) pjevačice GABRIELE MENDES, koja, kao i Évora, dolazi iz grada Mindela na otoku São Vicente. Samouki glazbenik TRAVADINHA na albumu 'Le violon du Cap Vert' (1993.) na zadivljujući način interpretira klasike morne i coladeire na violini, kao i cijelom nizu drugih instrumenata. Kao remek-djela funane izdajamo divlje, plesne ritmove albuma 'Fundu Baxu' (1997.) benda Ferro Gaita, za koje kažu da su najzubbudljiviji *live* izvođači Zelenortskih otoka, i 'Buli povo!' pjevača ANTÓNIA SANCHESA iz 1983., moderniziranu, 'električnu' verziju ovog stila. Nema boljeg *soundtracka* za ove lijene, vruće ljetne mjesecce od ritmova sa Zelenortskih otoka. ■

Pjevačica koja je proslavila mornu – Cesária Évora (Foto: Silvio Tanaka/As fotos da Virada!)

TV RAŠETANJE

Od Guje
do Maigreta

PIŠE Boris Rašeta

Atkinson nakon Gabina i Depardieua kao slavni inspektor? Nije se osramotio! Odbacio je svoje prethodne inkarnacije, guje i grahove, kao zmijsku kožu – uništio je Mr. Beana i prešao u drugu egzistenciju, a to pokazuje impresivno velik glumački raspon

UEFA EURO 2024: Portugal – Slovenija, HRT, 1. srpnja, 20:50

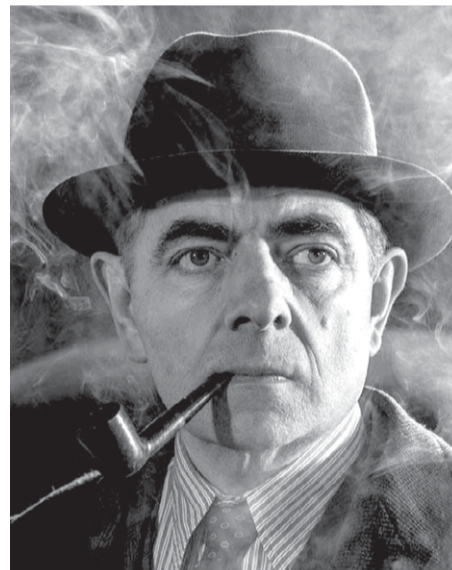
OD slavne nogometne kraljevine Slovenaca, Hrvata i Srba, koja je u tri dijela dospjela na prvenstvo u nogometu, na Euru su ostali samo Slovenci, predvođeni karizmatičnim selektorom MATJAŽOM KEKOM. Janezi su igrali lijep, snažan i dopadljiv nogomet, a pozitivne je dojmove pojačavala činjenica da su autsajderi – pa kako onda ne navijati za njih? U prvih 90 minuta izbezumili su Portugalce, predvođene razmaženim RONALDOM, koji se rasplakao kao kišna godina kad je promašio jedanaesterac. Izdržali su i produžetke pa smo se ponadali da će proći nakon penala, ali avaj, portugalski je golman skinuo tri lopte i bajka je završila. Šteta... Eshaezija je vraćena kući, rastavljena na sastavne dijelove. Bilo je tužno gledati i poletnu ekipu Gruzije, koja je 'miss simpatičnosti' ovoga Eura: njihov su san okrutno prekinuli favoriti Španjolci. U natjecanju ostaju samo tradicionalni nogometni hegemoni, Španjolci, Englezi, Francuzi i Nizozemci. Hrvatska je pomalo digla ruke od Eura. Kako netko reče za Srbe – ne vole Srbi fudbal, Srbi vole pobjede. Ma, kao da su drugi različiti...

N1 Info, 4. srpnja, 11:02

GOVOREĆI O pokretanju Rodnih studija, MARIJAN PAVLIČEK kazao je na press konferenciji kako mu je dosta 'namećanja' rodne ideologije. Kakvo crno 'namećanje', majka mu stara!? Suverenist, a ne zna hrvatski ni za pismo majci u Zagorje!? Ali dobro, nema veze. Pavliček i 'suverenisti', stranka koja ima jednog vođu i jednu kancelariju, u kancelariji tajnicu i pored tajnice fikus, pokrenuli su u Saboru akciju za deratifikaciju Istanbulske konvencije. Ukoliko ta akcija dođe na dnevni red Sabora, izazvat će cirkus u redovima Domovinskog pokreta, koji je istu tu stvar tražio prije izbora. PLENKOVIĆ je rekao da o tome nema ni govora. DP sad u Saboru ima 11 zastupnika – ako bi glasali za deratifikaciju, HDZ bi ostao bez većine. HDZ-u bi se tad morala i mogla pridružiti oporba, Možemo!, SDP i liberali, pa bismo dobili nekakvu harmonika-koaliciju, kojoj se u jednom slučaju širi lijevi, a u drugom desni dio mijeha, premda će se u biti, kako bi rekao DEŽULOVIC, 'svirati klaviru'. Ako bi dompokovci ostali uz Istanbulsku, propucali bi si i drugo koljeno. Ako bi pak Plenković pristao na deratifikaciju, pridružio bi se ERDOĞANU. Turska je 2021. godine istupila iz Istanbulske konvencije, kojom je zabranjeno tući žene, a koju su brojne države potpisale baš u Istanbulu!

Maigret, Epic Drama, 5. srpnja, 21:45

IZNENADILA nas je serija 'Maigret' s ROWANOM ATKINSONOM u naslovnoj ulozi. Pitali smo se kako će to izgledati. Nema brige: izgleda odlično – Atkinsona ne možete prepoznati. Svjetski prepoznat kao slepstik komedijaš, Mr. Bean, Crna Guja, Johnny English, dakle glumac gega, parodije, lakrdijaš, u ovom je izdanju smrtno ozbiljan, svome pozivu beskrajno odan čovjek, fazonni inspektor o kojemu je GEORGE SIMENON napisao čak

Rowan Atkinson u ulozi smrtno ozbiljnog inspektora Maigreta (Foto: Screenshot)

75 romana i 28 novela. Atkinson je s 'Maigretom' dvaput morao prijeći grčki *hybris*, crtu nakon koje izazivate bogove. Ne samo da je debelo iskoračio izvan granica svega što je dotad radio, nego je napao prostor u kojemu su carevali glumački bogovi. Prva epizoda serije, 'Maigret postavlja zamku', već je davno ekranizirana, a Maigreta je glumio najveći francuski glumac svih vremena, JEAN GABIN. Na ovim smo stranicama prikazali i Maigreta u izvedbi GERARDA DEPARDIEUA, koji je učinio nemoguće. Ta hodajuća bačva slanina, privatno napasnik nad ženama, utjelovljenje negacije Istanbulske konvencije, savršeno je odigrao šutljivog, zamišljenog inspektora koji strpljivim razmišljanjem povezuje nepovezive konce zločina što ga vode do ubojice. Depardieu je odmah uz Gabina.

Elem, Atkinson nakon Gabina i Depardieua? Nije se osramotio! Djeluje vrlo dobro: odbacio je svoje prethodne inkarnacije, guje i grahove, kao zmijsku kožu – u ovoj seriji ne muči vas nimalo uvjerenje da je Maigret zapravo Mr. Bean. Ne, njega je Atkinson uništio i prešao u drugu egzistenciju, a to pokazuje impresivno velik glumački raspon (valjda ga je to i privuklo u nemoguću misiju). Gabina i Depardieua, naravno, nije nadmašio, ali to ipak nitko nije očekivao. Serija ima sjajnu, mračnu, *chiaroscuro* atmosferu,

nalik onoj iz 'Babilon Berlina'. Drama je u zraku svake sekunde, kasting je odličan. Posebna je majstorija baratanje zvukom: glumci 'govore sfumato', pomalo ispod glasa, dok se u pozadini čuje melankolična, psihodelična muzika. U drugoj epizodi Maigret rješava zagonetna ubojstva koje u Parizu i po okolnim farmama, pedesetih, čini skupina čeških migranata, kriminalaca koji žive između podzemlja i elitnih prostora grada. Visoka ocjena 'Maigretu' – gledati obavezno, to je punokrveni art-krimi, iako je scenarij dosta zapetljan.

N1 Dnevnik (repriza), 7. srpnja, 8:25

NINA KLJENAK ugostila je RADU BORIĆ, autoricu velikog hrvatsko-finskog rječnika u zemlji kojom vladaju ljudi za koje nam treba hrvatsko-hrvatski, koja se opako našalila sa šaljivčinama iz Domovinskog pokreta. IVAN PENAVA optužio ju je da stoji iza Rodnih studija na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Narod.hr, portal simpatične ŽELJKE MARKIĆ, otkrio je pak kako će (LGBT-feministički lobi dobiti svoje mjesto i na Sveučilištu u Zagrebu), a rodne studije će, pišu, voditi ANKICA ČAKARDIĆ... članica Vijeća srpske nacionalne manjine Grada Zagreba'. Tek da se zna. Penava je stručnjak za Rodne studije kao DABRO za kineziologiju, ili tako nekako, pa ih je Borić upitala bi li možda trebali koncipirati studije prema programu iz Travnika (s poznate benzinske pumpe na kojoj možete kupiti dizel, benzin, diplomski, magisterij...) ili po uzoru na Cambridge i slična sveučilišta, gdje ovakvi studiji postoje jako dugo. Postoje i u Beogradu i Sarajevu, o Ljubljani da i ne govorimo, pa bi blokada proizvela silan skandal. 'Rodni studiji nisu rodna ideologija', kazala je Borić, to je izmišljotina desnice. Zabrana rodni proučavanja bila bi isto što i zabrana nacionalnih, klasnih, stratifikacijskih studija – to je stupidno. Kolike su plaće žena, a kolike muškaraca na istim pozicijama – je li to, da se poslužimo primjerom koji i Penava može razumjeti, legitimno istraživati? Borić se osvrnula i na Pavličeka. 'On kaže da će Rodni studiji odvesti Hrvatsku u propast. Ne kaže da će do toga dovesti siromaštvo ili klimatske promjene. Čime se oni

bave?' 'Nitko iz Možemo! nije utjecao na razvoj Rodnih studija', objasnila je pa dodala da su ti studiji znanstveni predmet na sveučilištima diljem svijeta još od 1990-ih. Sljedeće godine čak i u Hrvatskoj bit će 30 godina Ženskih studija. Rodni studiji su, kazala je Borić, na Filozofskom fakultetu prošli i Vijeće i Senat. Slijedi postupak pred Agencijom za znanost i visoko obrazovanje koja će provjeriti formalne, zakonski propisane uvjete studija, nakon čega bi Ministarstvo znanosti trebalo upisati te studije u Upisnik studijskih programa. Ili? 'Blokada studija bi značila izravno uplitanje izvršne vlasti u rad sveučilišta', rekla je Borić. ■

NO PASARAN HO ПАСАРАН

Poštovani čitatelji,
pozivamo vas da se pretplatite na Novosti.

Pretplata za Hrvatsku za 3 mjeseca iznosi 12,75 eura, za 6 mjeseci 25,50 eura, a za godinu dana 51 euro.

Molimo da uplatu obavite na:
IBAN HR8423600001101506511
U rubriku POZIV NA BROJ upišite svoj OIB.

Pretplata za inozemstvo za 3 mjeseca iznosi 25,5 eura, za 6 mjeseci 51 euro, a za godinu dana 102 eura.

Molimo da uplatu obavite na:
IBAN HR8423600001101506511
SWIFT: ZABAHR2X

Nakon što izvršite uplatu, molimo vas da potvrdu o uplati pošaljete e-mailom na: info@portalnovosti.com ili poštom na adresu snv/Novosti, Gajeva 7, 10000 Zagreb.

U opisu plaćanja obavezno navedite adresu na koju šaljemo Novosti.

*PDV je uračunat u cijenu.

Dana 25. svibnja 2018. godine na snagu je stupila Opća uredba o zaštiti osobnih podataka – GDPR – General Data Protection Regulation (Uredba GDPR).

Osnovna je svrha Uredbe GDPR veća kontrola pojedinaca nad njihovim osobnim podacima. Srpsko narodno vijeće, kao izdavač tjednika Novosti, provodi pravnu regulativu u svim područjima poslovanja, uključujući područje izdavaštva te nam je namjera, cilj i interes da imamo zadovoljne čitatelje, sa čijim osobnim podacima postupamo zakonito i sa svrhom.

Ovim putem obavještavamo pretplatnike tiskanog izdanja tjednika Novosti, kojima se tjedni primjerci novina dostavljaju putem pošte, da ćemo u skladu s Uredbom GDPR vaše osobne podatke koristiti isključivo u svrhu dostave primjerka Novosti. Ovime vam Srpsko narodno vijeće, kao voditelj obrade vaših osobnih podataka, jamči da vaše osobne podatke, koje ste nam osobno povjerili, nećemo koristiti u druge svrhe.

Poštovani pretplatnici, ako želite ostati primatelj tjednika Novosti, ne morate poduzeti nikakvu radnju po čitanju ove Izjave o privatnosti, a ako se želite odjaviti s liste primatelja, molimo vas da nas o tome obavijestite pisanim putem.

Pisanu izjavu dostavite na adresu: Srpsko narodno vijeće, za tjednik Novosti, Gajeva 7, Zagreb.

NOVOSTI
НОВОСТИ